

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Cahier 2016-9

Civielrechtelijke appelrechtspraak

Een cijfermatige verkenning

R. van Os
M. Smit

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Veiligheid en Justitie weergeeft.

Inhoud

Samenvatting — 5

1 Inleiding — 11

- 1.1 Rechtsmiddelen — 11
- 1.2 Eerder onderzoek naar hoger beroep — 12
- 1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen — 14
- 1.4 Onderzoeksopzet — 15
- 1.5 Indeling rapport en leeswijzer — 15

2 Hoger beroep civiel — 17

- 2.1 Eerste aanleg — 17
 - 2.1.1 Procedure in eerste aanleg — 17
- 2.2 Hoger beroep — 20
 - 2.2.1 Wanneer is hoger beroep mogelijk? — 21
 - 2.2.2 Partijen — 22
 - 2.2.3 Appeltermijn — 22
 - 2.2.4 Appeldagvaarding — 23
 - 2.2.5 Procesgang — 23
 - 2.2.6 Grieven — 24
 - 2.2.7 De memorie van antwoord — 25
 - 2.2.8 De devolutieve werking — 26
- 2.3 Recente ontwikkelingen — 27

3 Civielrechtelijk hoger beroep: instroom, uitstroom en doorlooptijden — 29

- 3.1 Gebruikte data — 29
- 3.2 Instroom gerechtshoven — 30
- 3.3 Kenmerken ingestroomde zaken — 31
- 3.4 Veranderingen in de instroom? — 34
- 3.5 Wijzigingsverzoeken familiezaken — 35
- 3.6 Tussenuitspraken — 35
- 3.7 Uitstroomgegevens — 36
- 3.8 Doorlooptijden — 37
- 3.9 Samenvatting — 38

4 Partijen, gronden voor civielrechtelijk appel en rechterlijk oordeel — 41

- 4.1 Dataverzameling — 41
- 4.2 Zaakstype — 43
- 4.3 Partijen — 45
- 4.4 Toevoegingen — 48
- 4.5 Vorderingen/verzoeken — 48
- 4.6 Grieven — 50
- 4.7 Onderdelen en activiteiten' in de appelprocedure — 54
- 4.8 Doorlooptijden — 55
- 4.9 Einduitspraak — 58
- 4.10 Samenvatting — 63

5 Conclusie — 65

- 5.1 Aantallen civielrechtelijke beroepszaken en de daarbij betrokken partijen — 65
- 5.2 Gronden voor het hoger beroep — 66
- 5.3 Kenmerken van zaken in hoger beroep — 66
- 5.4 Doorlooptijden — 67
- 5.5 Uitkomst van het appel — 68
- 5.6 Tot slot — 70

Summary — 71

Literatuur — 77

Bijlagen

- 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie — 79
- 2 Instroomgegevens gerechtshoven in de jaren 2011 tot en met 2014 — 80
- 3 Schema Vermogensrecht — 83
- 4 Grieven — 85
- 5 Uitkomsten regressieanalyse doorlooptijd in hoger beroep — 89

Samenvatting

Wanneer een partij het niet eens is met het oordeel van de rechter in eerste aanleg, is het in veel gevallen mogelijk daar tegen in hoger beroep te gaan bij het gerechtshof. Hoger beroep is daarmee één van de rechtsmiddelen die ingezet kunnen worden om een vonnis of beschikking te bestrijden. Verschillende functies van het hoger beroep zijn rechtsbescherming, het realiseren en concretiseren van materieel recht, bewaking van de rechtseenheid en het waarborgen van de kwaliteit van de rechtspraak.

Omdat er veel vragen bestaan over de bestaande situatie met betrekking tot hoger beroep en om daar meer inzicht in te geven, is het onderhavige onderzoek gedaan.

Doelstelling en opzet van het onderzoek

Doelstelling

Het onderzoek heeft tot doel cijfermatig inzicht te geven in de stand van zaken in Nederland in het civielrechtelijke hoger beroep. Het onderzoek brengt in beeld in wat voor soort zaken hoger beroep wordt ingesteld, door wie, waarom dat gebeurt en hoe die zaken verlopen.

Opzet van het onderzoek

De onderzoeksvragen zijn beantwoord met behulp van analyse van geregistreerde gegevens van de Raad voor de rechtspraak en dossieronderzoek.

Secundaire analyse op de bestanden van de Raad voor de rechtspraak

Voor het onderzoek zijn twee bestanden van de Raad voor de rechtspraak (Rvdr) gebruikt. Ten eerste een bestand op zaaksniveau met gegevens van alle 30.379 in 2009 en 2010 bij de gerechtshoven ingestroomde civiele zaken waarover het hof oordeelde als hoger beroepsrechter, met daaraan gekoppeld uitstroomgegevens van de jaren 2009 tot en met 2011.

Het tweede bestand is een geaggregeerd bestand naar instroom bij kanton, rechtbank en hof waarin de doorlooptijden zijn opgenomen. Alle analyses behalve die voor het berekenen van doorlooptijden en appelpercentages zijn verricht op het zaaksbestand.

Het dossieronderzoek

Voor het dossieronderzoek is uit alle 14.014 in 2011 bij de gerechtshoven uitgestroomde zaken een aselechte steekproef getrokken van 420 zaken, waarvan de dossiers werden opgevraagd bij de gerechtshoven. De dossiers zijn bestudeerd van 306 zaken die zijn behandeld bij de gerechtshoven in Den Bosch, Arnhem, Amsterdam en Leeuwarden.

Bij het dossieronderzoek werd gebruik gemaakt van een vragenlijst die codeurs invulden op basis van verschillende documenten in de dossiers. Enkele gegevens over de zaak in eerste aanleg werden overgenomen uit het vonnis of de beschikking van de eerste aanleg.

De meest recente data waarvan voor het onderzoek gebruik is gemaakt dateren van 2014.

Resultaten

Aantallen civielrechtelijke beroepszaken en de daarbij betrokken partijen

Appelpercentages

Uit de gegevens van de Rvdr blijkt het volgende. Civielrechtelijk hoger beroep kwam in de jaren 2009 tot en met 2014 rond de 15.000 keer per jaar voor – bijna 40% familiezaken en ruim 60% handelszaken; het aantal zaken daalde over die periode licht.

Voor *familiezaken* bedroeg het totale appelpercentage over de periode 2009 tot en met 2013 4%. Over de periode 2008 tot en met 2011 varieerde dit percentage van 3% bij zaken die betrekking hebben op ondertoezichtstellingen of scheiding en 8% voor gezag- en omgangszaken, tot 16% bij zaken betreffende levensonderhoud (bijvoorbeeld over kinder- of partneralimentatie).

Het totale appelpercentage voor *handelszaken* sector kanton – exclusief verstekzaken – bedroeg over de periode 2009 tot en met 2013 8 tot 9%. Bij de handelszaken sector civiel nam het appelpercentage over de periode 2009 tot en met 2013 toe van 18% (driejaarlijks gemiddelde 2009-2011) naar 30% (driejaarlijks gemiddelde 2011-2013). Deze stijging werd verklaard door de competentiewijziging van de kantonrechter. Bij kort gedingen was het appelpercentage 17 tot 18%.

Betrokken partijen

De helft van alle in het dossieronderzoek bestudeerde appenzaken was ingesteld door de eiser/verzoeker uit eerste aanleg. Dit was in handelszaken vaker het geval dan in familiezaken: 61% tegen 35%. In familiezaken was het vaker de verweerder uit eerste aanleg die in beroep ging. De geïntimeerde partij was in de meerderheid van de handelszaken dus de gedaagde uit eerste aanleg en bij de meerderheid van de familiezaken de verzoeker uit eerste aanleg. Bij 87% van de wsnp-zaken (Wet schuldsanering natuurlijke personen) was er geen geïntimeerde partij of was deze niet geregistreerd in het dossier. Ook bij familiezaken was er niet altijd een geïntimeerde partij, onder andere bij ondercuratelestellingen.

Gronden voor het hoger beroep

Welke persoonlijke overwegingen een rol hebben gespeeld bij het instellen van hoger beroep is op basis van dossieronderzoek niet vast te stellen, maar de meeste in de dossiers vermelde grieven betroffen feiten (vooral de vaststelling van de feiten in eerste aanleg), vorderingen/verzoeken (vooral betreffende toe- of afwijzing daarvan in eerste aanleg), materieel recht (vooral de toepassing van een rechtsregel), of onderbouwing (vooral van bewijs). Formeel rechtelijke kwesties en ontvankelijkheid vormden veel minder vaak gronden voor hoger beroep.

Kenmerken van de zaken en de procedure in hoger beroep

Uit het dossieronderzoek blijkt het volgende. Binnen de *handelszaken* vormde de categorie 'bijzondere overeenkomsten' de grootste groep hoger beroepszaken (waarbij arbeidszaken het meest voorkomen), gevolgd door zaken betreffende het verbintenissenrecht (onder andere onrechtmatige daad) en het faillissementsrecht (voor het overgrote deel wsnp-zaken).

Binnen de *familiezaken* waren gezag- en omgangszaken, levensonderhoudszaken en ondertoezichtstellingszaken de grootste categorieën. Echtscheidingszaken en curatelezaken kwamen veel minder vaak voor.

Hoe vaak het ging om wijzigingsverzoeken (van bijvoorbeeld alimentatie of gezag over kinderen), is niet precies bekend, maar de wijzigingsverzoeken die we tegen-

kwamen, kwamen het meeste voor in zaken betreffende levensonderhoud en betreffende gezag en omgang.

Intrekking/royement kwam niet vaak voor en uitsluitend in handelszaken (zonder wsnp). Over nadere kenmerken van deze zaken en over doorhaling (administratieve verwijdering) is geen informatie bekend.

Alle in het dossieronderzoek betrokken zaken werden door een meervoudige kamer behandeld.

Overige kenmerken van de procedure in hoger beroep zaken:

- in 8% van de zaken werd een deskundigenbericht gegeven; wat vaker in familiezaken dan in handelszaken;
- in 4% van de zaken werd een getuigenverklaring gegeven, incidenteel werd ook een contra-enquête gehouden;
- in bijna 73% van de zaken was geen sprake van nadere akten. In 8% van de zaken was dat er één, in 9% waren er twee en in eveneens 9% drie of meer nadere akten;
- in 17% van de zaken is pleidooi gehouden;
- in 23% van de zaken waren er één of meer tussenuitspraken, relatief vaker bij handelszaken (zonder wsnp) dan bij familiezaken of wsnp-zaken.

Doorlooptijden

De gemiddelde doorlooptijd tussen instroom bij het gerechtshof en uitspraak daalde van 52 weken (bij de in 2010 uitgestroomde zaken) naar 42 weken (bij de in 2014 uitgestroomde zaken). De daling gold voor alle typen zaken behalve wsnp-zaken.

Handelszaken (exclusief wsnp) kenden over het algemeen een langere doorlooptijd dan familiezaken. Binnen de verschillende typen familiezaken varieerden de doorlooptijden fors: ots-zaken duurden gemiddeld veel korter dan andere typen familiezaken en scheidingszaken (wat) langer (gegevens Raad voor de rechtspraak).

Uit het dossieronderzoek blijkt dat de grieven in meer dan de helft van de zaken tegelijk met het beroepsschrift werden ingediend. Bij verzoekschriftprocedures was dat bijna altijd zo en bij dagvaardingsprocedures in slechts 20% van de gevallen. Bij dagvaardingsprocedures zat daar meestal meer tijd tussen.

De doorlooptijd is mede afhankelijk van wat er in een zaak allemaal gebeurt. Zaken waarin een deskundigenbericht of getuigenverklaring heeft plaatsgevonden, kenden een significant langere doorlooptijd, evenals zaken waarin er aanvullend bewijs is ingebracht en zaken waarin één of meerdere tussenvonnissen of tussenbeschikkingen zijn geweest (vergeleken met zaken waarin dit niet aan de orde was). Het lijkt voor de doorlooptijd echter niet zoveel uit te maken of er al of niet een zitting gehouden werd: bijna de helft van zowel de zaken die schriftelijk werden afgedaan als van de dagvaardingszaken waarbij één zitting werd gehouden, werden binnen een jaar afgedaan. De zaken waarin meerdere zittingen werden gehouden, duurden in bijna alle gevallen langer dan een jaar.

Uitkomst van het appel

Bekrachtiging en vernietiging

Uit de gegevens van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat van de in 2009/2010 ingestroomde zaken het vonnis of de beschikking uit eerste aanleg in 42% van de zaken werd bekrachtigd en in 38% (deels) vernietigd. Wsnp-zaken werden relatief vaker bekrachtigd, familiezaken relatief minder vaak en handelszaken zonder wsnp lagen qua percentage bekrachtigingen op het gemiddelde. De percentages (deels)

vernietiging bedroegen respectievelijk 24% (wsnp), 49% (familie) en 29% (handel zonder wsnp).

Uit het dossieronderzoek kwamen vergelijkbare bevindingen naar voren. Handelszaken leidden naar verhouding wat vaker tot bekrachtiging dan familiezaken (respectievelijk 41% en 37%), familiezaken wat vaker tot vernietiging of deels vernietiging (44% bij familiezaken en 35% bij handelszaken). Het vonnis van wsnp-zaken werd in 83% van de zaken bekrachtigd. Voorts zagen we bij levensonderhoudzaken een hoog percentage vernietigingen en bij ondertoezichtstellingen een laag percentage.

Voor wat betreft handelszaken zagen we dat het hoger beroep door de partij die in eerste aanleg gedaagde/verweerder was, een wat grotere slagingskans had dan het hoger beroep door de eiser/verzoeker.

Wijzigingen

In de helft van de in het dossieronderzoek onderzochte zaken wijzigde in het oordeel in hoger beroep niets ten opzichte van het oordeel in eerste aanleg, in de andere helft van de zaken veranderde dit op één punt, of op twee of (vaker) drie of meer punten. Het vaakst veranderde het oordeel over de onderbouwing van de toe- of afwijzing, gevolgd door het oordeel over de feiten, het oordeel over de toe- of afwijzing en het bewijs. Relatief het minst vaak waren er veranderingen wat betreft het oordeel over de toepasselijkheid van het recht, de hoogte van de vordering of het verzoek, of de toepassing of uitleg van een rechtsregel.

Motivering door de rechter

In algemene zin gaf de rechter bij de motivering aan dat de grieven faalden, dat het vonnis van rechtbank werd bekrachtigd (soms met verbetering van de gronden), dat een beschikking werd vernietigd, dat er een minnelijke schikking was bereikt, of dat een appelland 'onvoldoende aannemelijk heeft kunnen maken dat ...' of 'niet heeft kunnen bewijzen dat ...'. De inhoudelijke reactie van de rechter op de grieven verschilde sterk, afhankelijk van de aard en inhoud van de grieven (dossieronderzoek).

Incidenteel appel, nevendicta en terugverwijzing

In 12% van de in het dossieronderzoek bestudeerde zaken ging ook de geïntimeerde in beroep. Het incidenteel appel slaagde in 24% van de zaken (deels), faalde in 16% van de zaken en in de overige gevallen werden de grieven van de appelland in het incidenteel appel niet behandeld.

Bij dagvaardingszaken was het standaard dat het gerechtshof naast de beslissing over de hoofdzaak (dictum), ook bijkomende beslissingen (nevendicta) uitspreekt over de proceskosten en het vermeerderen van de vordering met de wettelijke rente. Daarnaast kwam de uitvoerbaar bij voorraad verklaring vaak voor.

In 2009 en 2010 is in nog geen 1% van de zaken terugverwezen. Meestal ging het om vernietiging met terugverwijzing minder vaak om deels vernietiging met terugverwijzing of bekrachtiging.

Proceskosten

Uit het dossieronderzoek bleek dat in de meeste civiele handelszaken de partij die in het ongelijk werd gesteld in de proceskosten werd veroordeeld. In 38% van de handelszaken werd de appelland in de kosten veroordeeld en de geïntimeerde in 16%, terwijl in 9% van de zaken beide partijen de eigen kosten moeten betalen. In 37% van de zaken werd er geen proceskostenveroordeling uitgesproken (vooral wsnp-zaken).

In geval van bekrachtiging van het vonnis in eerste aanleg werd appelland naar verhouding vaker veroordeeld in de proceskosten, bij vernietiging vaker de geïntimeerde.

de. Bij deels vernietiging werd iets vaker de appellant dan de geïntimeerde veroordeeld in de proceskosten, maar in 40% van die gevallen was dat de geïntimeerde, of moesten beide partijen hun eigen kosten betalen. Bij de meeste wsnp-zaken was er geen proceskostenveroordeling en in bijna alle familiezaken moesten beide partijen de eigen proceskosten betalen.

1 Inleiding

Over het hoger beroep zijn nog veel dingen niet bekend. In wat voor zaken en op welke gronden wordt hoger beroep aangetekend en wat levert dat dan op? Het onderhavige onderzoek heeft tot doel om – op verzoek van de directie Wetgeving en Juridische Zaken (DWJZ) van het ministerie van Veiligheid en Justitie – vragen die er zijn over civielrechtelijk hoger beroep te beantwoorden op grond van empirische gegevens. Vergelijkbare vragen over bestuursrechtelijk hoger beroep en over strafrechtelijke hoger beroep zijn onderwerp van respectievelijk een onderzoek dat in opdracht van het WODC is uitgevoerd door de Universiteit van Wageningen (Van der Meulen & Bremmers, 2015) en een – intern – WODC-onderzoek (Croes, 2016a).¹ In dit hoofdstuk wordt eerst aandacht besteed aan de plaats van rechtsmiddelen in het Nederlands burgerlijk procesrecht met bijzondere aandacht voor het hoger beroep. Daarna komt eerder onderzoek op het gebied van hoger beroep aan de orde. Vervolgens worden het doel van het onderzoek en de onderzoeksvragen besproken en daarna wordt kort de onderzoeksopzet toegelicht. We besluiten het hoofdstuk met een leeswijzer voor het rapport.

1.1 Rechtsmiddelen

Een civielrechtelijke uitspraak treedt in het algemeen direct in werking. Een vonnis of beschikking kan echter bestreden worden door de inzet van een rechtsmiddel (Hovens, 2007). Rechtsmiddelen zijn gericht tegen een rechtelijke uitspraak en beogen deze via toetsing door een hogere instantie geheel of gedeeltelijk ongedaan te maken. Er zijn verschillende functies van rechtsmiddelen te onderscheiden. Allereerst de rechtsbescherming voor partijen. Rechters kunnen tot een onjuiste beslissing komen en dan moet er een mogelijkheid zijn die te herzien. Het publieke vertrouwen in de rechtspraak speelt hierbij een belangrijke rol. Ten tweede is er het belang van rechtseenheid in het land. Wanneer wordt rechtgesproken door meerdere, decentrale instanties, moet voorkomen worden dat de wet op uiteenlopende wijzen wordt uitgelegd en toegepast. Daarnaast is er het belang van rechtsontwikkeling. De wet is geen gesloten systeem dat een oplossing biedt voor alle maatschappelijke of juridische problemen die aan de rechter worden voorgelegd. Ten slotte kunnen partijen en hun rechtshulpverleners zich vergissen, dingen over het hoofd zien of verkeerde afwegingen maken. Ook dan bestaat de mogelijkheid dat zij dat rechtzetten en verzuimen herstellen (Hammerstein, 2014). Soms zijn er nieuwe bewijsmiddelen opgedoken of er zijn (andere) redenen om van procestactiek te willen veranderen (Hovens, 2007).

Tegen vonnissen in dagvaardingszaken² staan vijf rechtsmiddelen open. Er zijn drie gewone rechtsmiddelen: verzet, appel of hoger beroep en cassatie. Verder bestaan er twee buitengewone rechtsmiddelen: derdenverzet en herroeping. Tegen beschik-

¹ Zie ook Croes (2016b), een memorandum waarin een aantal aanvullende vragen met betrekking tot strafrechtelijk hoger beroep zijn beantwoord (dit ter voorbereiding van een wetgevingstraject in het kader van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering).

² In de wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgelijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht, wordt gesproken over 'procesinleiding' in plaats van 'dagvaarding' en 'verzoekschrift' en over respectievelijk 'vorderingsprocedure' en 'verzoekprocedure' in plaats van 'dagvaardingsprocedure' en 'verzoekschriftprocedure'. Wij hanteren de in de onderzoeksperiode gebruikte terminologie.

kingen in verzoekschriftprocedures staat geen mogelijkheid tot verzet³ of derdenverzet open. Door het instellen van de gewone rechtsmiddelen wordt de uitvoering van het bestreden vonnis geschorst, terwijl de buitengewone rechtsmiddelen geen schorsende werking hebben. Elk rechtsmiddel heeft een specifieke functie. Het derdenverzet kan door niet-procespartijen (derden) tegen een vonnis worden ingesteld als zij door het vonnis in hun rechten zijn benadeeld. Herroeping kan worden ingesteld als de wederpartij zich onbehoorlijk heeft gedragen (met name in geval van bedrog) en er geen ander rechtsmiddel meer open staat. De buitengewone rechtsmiddelen komen zelden voor en blijven verder buiten beschouwing.

Verzet is het rechtsmiddel tegen een verstekvonnis in eerste aanleg. Wanneer de gedaagde niet verschijnt in de procedure, zal de vordering in het algemeen worden toegewezen, tenzij deze de rechter ongegrond of onrechtmatig lijkt. Bij een verstekvonnis is er geen sprake van hoor en wederhoor geweest. Door verzet kan de rechter alsnog rekening houden met het standpunt van de gedaagde. Het verzet staat dus in het teken van de rechtsbescherming (Hovens, 2007).

Tegen andere in eerste aanleg gewezen vonnissen en beschikkingen is appel of hoger beroep het rechtsmiddel. Hoger beroep is het meest complete rechtsmiddel, omdat niet alleen het bestreden vonnis of de bestreden beschikking beoordeeld wordt, maar eigenlijk de zaak door de appelrechter opnieuw wordt behandeld. Dat wil niet zeggen dat het bestreden vonnis of de bestreden beschikking helemaal geen rol meer speelt, maar de Nederlandse appelrechter heeft een eigen taak om de grondslagen voor de vordering/het verzoek en het verweer daartegen te beoordelen en te beslissen over de toewijsbaarheid van de vordering (Hovens, 2007). De Commissie kernwaarden appelrechtspraak (2008) onderscheidde drie rollen van de appelrechter: een controlerende functie, een corrigerende functie ten opzichte van de rechter in eerste aanleg en een cruciale rol bij de bevordering van de rechtseenheid, de rechtsontwikkeling en de invulling van open normen in wetgeving. Mede gezien het feit dat partijen het recht hebben in appel andere stellingen naar voren te brengen en eigen verzuimen in de procesvoering in eerste aanleg te herstellen, staat het hoger beroep volgens Hovens (2007) hoofdzakelijk in het teken van de rechtsbescherming (zie ook Lewin, 2014): het realiseren en concretiseren van materieel recht (Valk, 2014). Maar bewaking van de rechtseenheid en het waarborgen van de kwaliteit van de rechtspraak spelen hierbij eveneens een rol (Hammerstein, 2014). Over het relatieve belang van deze verschillende functies zijn de meningen verdeeld; zie hierover bijvoorbeeld Valk (2014) en Wesseling-Van Gent (2014).

Als een partij de beslissing in hoger beroep wil bestrijden, moet deze cassatie instellen bij de hoogste rechter in Nederland: de Hoge Raad. Het beroep in cassatie is een beperkt rechtsmiddel omdat slechts wordt gekeken of het recht door de lagere rechter goed is toegepast en of de uitspraak voldoende is gemotiveerd. De zaak wordt niet inhoudelijk beoordeeld.

Rechtsmiddelen versterken de kwaliteit van de rechtspraak als geheel en dragen bij aan het vertrouwen van de samenleving in de rechtspraak. Daarmee spelen rechtsmiddelen een belangrijke rol in de Nederlandse rechtspraak. Dit rapport gaat over het meest inhoudelijke en meest voorkomende rechtsmiddel: het hoger beroep.

1.2 Eerder onderzoek naar hoger beroep

De Raad voor de rechtspraak houdt cijfers bij over de rechtspraak, waaronder het hoger beroep. In 2014 werden er in Nederland ruim 9.000 handelszaken en bijna

³ Uitzonderd enkele gevallen, onder andere art. 8 en 10 Faillissementswet.

5.000 familiezaken aanhangig gemaakt bij de gerechtshoven (Jaarverslag Rechtspraak, 2014). Jaarlijks worden er in Nederland ongeveer 7.000 dagvaardingen ingediend bij de gerechtshoven, in 2014 waren dit er 6500. Het aantal uitspraken is per jaar ongeveer 5.000. Over de afgelopen jaren eindigde een derde van de dagvaardingszaken niet in een uitspraak, maar werd ingetrokken of geschikt. In 2014 werden 7.300 verzoekschriften ingediend bij de gerechtshoven (Eshuis, Sprangers & Diephuis, 2012).⁴

Van der Werff heeft in 1995 onderzoek gedaan naar – onder andere civielrechtelijk – hoger beroep in Nederland. In 2002 is het Nederlands burgerlijk procesrecht herzien. Het procesrecht werd vereenvoudigd, geharmoniseerd en efficiënter ingericht. Verder kreeg de rechter meer bevoegdheden in het proces en kwamen er meer mogelijkheden om kleine processuele fouten te herstellen. De dagvaardingsprocedure werd bijvoorbeeld meer gelijk getrokken met de verzoekschriftprocedure. De belangrijkste veranderingen werden doorgevoerd in de procedure in eerste aanleg. Voor het hoger beroep waren er twee grote wijzigingen: de uitsluiting van afzonderlijk hoger beroep tegen tussenvonnissen.⁵ Voorts gingen de kantonrechters deel uitmaken van de rechtbank waardoor de behandeling van het hoger beroep in kantonzaken bij het gerechtshof terecht kwam. Na deze ingrijpende wijzigingen in het procesrecht is in Nederland op het terrein van het civiele recht weinig empirisch onderzoek gedaan naar hoger beroep. Recent rondde Regioplan en de Rijksuniversiteit Groningen een onderzoek in opdracht van de Raad voor de rechtspraak naar de motieven voor en de waardering van hoger beroep in het strafrecht, het civiele recht en het bestuursrecht af (Marseille, Van Waveren, Bleeker, Timmermans, Boekema en Brink, 2016).

In de Engelstalige jurisdicties en met name de Verenigde Staten is meer onderzoek gedaan naar hoger beroep in civiele zaken. Omdat het Angelsaksische rechtssysteem anders is ingericht dan het Nederlandse rechtssysteem gaan de resultaten van onderzoek uit deze landen echter niet zonder meer op voor de Nederlandse context. Eisenberg en Heise (2009) onderzochten 8.038 civiele zaken en de 549 rechtszaken in hoger beroep die daaruit voortvloeiden. Ze toetsten onder meer de ‘differential attitude’ hypothese, die zich richt op de mogelijkheid dat rechters in eerste aanleg een vooroordeel (‘bias’) ten gunste van de eiser hebben. Uit deze veronderstelling vloeit de verwachting voort dat rechters in eerste aanleg meer in het voordeel van eiser/verzoeker oordelen dan in hoger beroep. Zaken waarin het hoger beroep is ingesteld door de gedaagde/verweerder blijken vaker te worden vernietigd (41,5 %) dan zaken waarin de eiser/verzoeker in hoger beroep is gegaan (21,5 %). De onderzoeksresultaten wijzen in de richting van de ‘differential attitude’ hypothese. Eisenberg (2004) constateerde dat het hoger beroep door de partij die in eerste aanleg gedaagde/verweerder was een grotere slagingskans heeft. Maar hij benadrukt dat er grote voorzichtigheid is geboden bij het uitleggen van ruwe slagingspercentages, omdat veel factoren een rol spelen. Later onderzoek wijst uit dat het eerder vermelde verschil met name geldt wanneer *defendants* hun eerdere zaak verloren voor een jury (Eisenberg & Heise, 2015).

⁴ Tabellen Rechtspleging Civiel en Bestuur 2014 (<https://www.wodc.nl/onderzoek/cijfers-en-prognoses/rechtspleging-civiel-en-bestuur/>).

⁵ Behoudens wanneer het een voorlopige voorziening betreft of een tussenvonnis waarbij de rechter afzonderlijk hoger beroep heeft toegelaten.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van onderhavig onderzoek is inzicht te verkrijgen in de actuele stand van zaken in Nederland in het hoger beroep op het terrein van het civiele recht. De onderzoeksvragen zijn dan ook toegespitst op dit rechtsgebied. Het onderzoek moet in beeld brengen in wat voor soort zaken hoger beroep wordt ingesteld, hoe de zaak in hoger beroep verloopt en wat de uitkomst is. De onderzoeksvragen hebben betrekking op aantallen zaken en daarbij betrokken partijen, kenmerken van de hoger beroepszaken, gronden waarop beroep wordt ingesteld, onderdelen en activiteiten tijdens de hoger beroepszaak en doorlooptijden en uitkomsten.

Aantallen civielrechtelijke beroepszaken en daarbij betrokken partijen

- 1 Hoe vaak (absoluut en relatief) wordt in civiele rechtszaken hoger beroep ingesteld?
- 2 Wat zijn de kenmerken van de bij de procedure betrokken partijen?

Gronden voor het hoger beroep

- 3 Op welke gronden is hoger beroep ingesteld?

Kenmerken van zaken in hoger beroep

- 4 Hoe kenmerken de zaken zich waarin hoger beroep is ingesteld?
- 5 Hoe vaak betreft een hoger beroepszaak in familierechtzaken een wijzigingsverzoek?
- 6 Hoe vaak wordt er in hoger beroep gegaan tegen een tussenuitspraak en welke kenmerken hebben deze zaken?
- 7 Hoeveel rechtszaken worden na het instellen van het hoger beroep doorgehaald⁶ of ingetrokken en welke kenmerken hebben deze zaken?
- 8 Hoe vaak vindt enkelvoudige appelrechtspraak plaats in familie zaken?

Onderdelen en activiteiten tijdens de hoger beroepszaken

- 9 Hoe vaak
 - a wordt een deskundigenbericht gevraagd?
 - b worden getuigen gehoord?
 - c worden nadere akten genomen?
 - d wordt pleidooi gehouden?
 - e wordt een tussenarrest gewezen?

Doorlooptijden

- 10 Wat zijn de doorlooptijden in hoger beroep van verschillende soorten rechtszaken?
- 11 Hoeveel tijd zit er tussen indienen appeldagvaarding en het indienen van grieven?

Uitspraken in hoger beroep

- 12 Hoe vaak wordt de beslissing in hoger beroep vernietigd en bekrachtigd en hoe kenmerken deze zaken zich?
- 13 Waarin wijkt het oordeel in hoger beroep af van de uitspraak in eerste instantie?
- 14 Hoe motiveert de hoger beroepsrechter zijn beslissing?
- 15 Wat is de beslissing op het incidenteel appel?

⁶ Doorhaling is administratieve verwijdering uit het bestand van lopende zaken. Een partij kan de zaak weer opbrengen ter voortzetting van het geding.

- 16 Hoe vaak worden welke nevendicta uitgesproken?
- 17 Hoe vaak wordt terugverwezen door het hof naar een lagere rechter als het hof zelf niet bevoegd is?
- 18 Hoe oordeelt de hoger beroepsrechter over de proceskosten en wat is de hoogte van de proceskostenveroordeling?

1.4 Onderzoeksopzet

De onderzoeksvragen worden door middel van twee verschillende onderzoeksmethoden beantwoord. Allereerst worden geregistreerde gegevens van de Raad voor de rechtspraak geanalyseerd. Deze bestanden bevatten informatie van alle in 2009 en 2010 bij de gerechtshoven ingestroomde civiele zaken, onder meer over het arrondissement, het instroomjaar, het rechtsgebied (handel/familie), het type zaak, de instantie in eerste aanleg en de uitspraak. Voor de beantwoording van een aantal vragen was echter geen, of te weinig gedetailleerde informatie beschikbaar bij de Raad. Dat geldt bijvoorbeeld voor informatie opgenomen over de partijen en de gronden voor het appel. Om deze vragen te kunnen beantwoorden is aanvullend dossieronderzoek gedaan. Daartoe is een aselecte steekproef onderzocht van dossiers getrokken uit alle in 2011 afgedane zaken.

De vragen 1, 5 tot en met 7 en 17 worden beantwoord op grond van de secundaire analyses van de gegevens van de Rvdr, de vragen 2 tot en met 4, 8, 9 en 11 aan de hand van het dossieronderzoek. De vragen 10 en 12 zijn beantwoord met behulp van beide onderzoeksmethoden.

Nadere informatie over de onderzoeksmethoden is te vinden in de desbetreffende hoofdstukken.

De meest recente data waarvan voor het onderzoek gebruik is gemaakt dateren van 2014.

1.5 Indeling rapport en leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk volgt in hoofdstuk 2 achtergrondinformatie over civielrechtelijk hoger beroep. Het gaat om informatie die de meeste juristen bekend zal zijn. Het hoofdstuk, waarin begrippen worden uitgelegd die in de empirische hoofdstukken aan de orde komen, is vooral bedoeld voor de niet-juridisch geschoolde lezers en kan door juristen met kennis van zaken over civielrechtelijk hoger beroep worden overgeslagen.

Hoofdstuk 3 gaat over de in- en uitstroom van civielrechtelijke hoger beroepzaken en een aantal kenmerken van deze zaken. Het hoofdstuk is gebaseerd op analyse van gegevensbestanden van de Raad voor de rechtspraak.

Hoofdstuk 4 gaat over de procespartijen, gronden voor het appel en het rechterlijk oordeel. Dit hoofdstuk is gebaseerd op het aanvullende dossieronderzoek.

Het rapport wordt besloten met een concluderend hoofdstuk 5 waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord.

2 Hoger beroep civiel

Het civiele of burgerlijk recht heeft betrekking op geschillen tussen burgers onderling, tussen bedrijven onderling of tussen burgers en bedrijven (www.rechtspraak.nl). Als er een conflict ontstaat, kan dit leiden tot een gerechtelijke procedure. De regels van het procederen zijn vastgelegd in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv).⁷ De hoofdregel is dat alle natuurlijke personen en rechtspersonen procespartijen in een civiele procedure kunnen zijn (Van der Velden, 2007).

De civiele rechter behandelt en beslist over civiele procedures. De rechterlijke macht bestaat uit elf rechtbanken, vier gerechtshoven en de Hoge Raad.⁸ De kantongerechten bestaan sinds 2002 niet meer en de kantonrechters vallen sindsdien organisatorisch onder de rechtbanken. De kantonrechter behandelt zaken met een vordering tot € 25.000⁹ en bijvoorbeeld zaken die te maken hebben met een arbeidsovereenkomst, huur of consumentenkoop en consumentenkredietovereenkomsten met een krediet som van ten hoogste € 40.000.

In dit hoofdstuk, dat vooral bedoeld is om voor niet-juristen de civielrechtelijke hoger beroep procedure te schetsen en een aantal begrippen die terugkomen in de empirische hoofdstukken uit te leggen, wordt het juridische kader van het hoger beroep of appel in Nederland geschetst. We behandelen wanneer hoger beroep mogelijk is, de procedure, de grieven, de memorie van antwoord en de devolutieve werking. Eerst staan we echter kort stil bij de procedure in eerste aanleg.

2.1 Eerste aanleg

Bij de rechtbank worden zaken in principe behandeld door één rechter, dit wordt een enkelvoudige kamer genoemd. Maar de rechter kan een zaak, als deze niet geschikt is voor enkelvoudige behandeling, ook doorverwijzen naar een meervoudige kamer, met drie rechters. Bij de kantonrechter kunnen partijen in persoon procederen, maar ze kunnen zich ook laten bijstaan door een gemachtigde. In de meeste andere zaken moeten partijen zich laten vertegenwoordigen door een advocaat.

2.1.1 Procedure in eerste aanleg

Dagvaardingsprocedure

Dagvaardingsprocedures betreffen vaak handelszaken tussen ten minste twee partijen. De gerechtelijke dagvaardingsprocedure begint met de mededeling aan de wederpartij dat er een procedure tegen hem aanhangig is gemaakt, een *exploot*. Dit exploit wordt door de gerechtsdeurwaarder bezorgd bij de wederpartij. Hierin moet onder andere de datum van betekening (afgifte), naam en woonplaats van de eisen-

⁷ Er zijn zes hoofdbeginselen van het burgerlijk procesrecht: het beginsel van hoor en wederhoor, het beginsel van de beperkte procesautonomie van partijen, het beginsel van berechting binnen een redelijke termijn, het beginsel van openbaarheid van de behandeling en de motivering van de rechterlijke beslissing, het beginsel van de verplichte procesvertegenwoordiging en het beginsel van recht op toegang tot de rechter.

⁸ www.rechtspraak.nl/organisatie. Voor de inwerkingtreding van de Wet Herziening Gerechtelijke Kaart op 1 januari 2013 waren er 19 rechtbanken en vijf gerechtshoven.

⁹ Vanaf de competentiegrenswijziging van 1 juli 2011, daarvoor was het maximale bedrag van vorderingen bij de kantonrechter € 5.000.

de en de gedaagde partij en de gegevens van de gerechtsdeurwaarder staan. Dagvaardingsprocedures zijn zaken die worden ingeleid door een exploit van dagvaarding. De dagvaarding moet, naast bovengenoemde gegevens onder andere de eis (de vordering) en de gronden bevatten. Naast de hoofdvordering worden ook eventuele nevenvorderingen, zoals bijvoorbeeld de vordering om de gedaagde te veroordelen tot betalen van de proceskosten, in de dagvaarding opgenomen (Wetzels, 2007). De gronden vormen de onderbouwing van de eis. Alle bewijsmiddelen, de feiten waarop de zaak is gebaseerd, moeten al in de dagvaarding worden weergegeven. Ook staan datum, tijdstip en plaats van de behandeling van de zaak (de roldatum) in de dagvaarding. De hoofdregel is dat de woon- of vestigingsplaats van de gedaagde bepaalt welke rechtbank de zaak behandelt.¹⁰ De dagvaarding moet naar de rechtbank gestuurd worden en er moet griffierecht worden betaald.

De gedaagde reageert op de dagvaarding van de eiser met de *conclusie van antwoord*. Hierin voert de gedaagde verweer en kan zelf een tegeneis indienen, een *eis in reconventie*. De eiser kan hierop weer reageren met een *conclusie van repliek*, die beantwoord wordt door *conclusie van dupliek* van gedaagde. Meestal worden de procespartijen vervolgens uitgenodigd om in persoon voor de rechtbank te verschijnen: de *comparitie na antwoord*. Een comparitie kan verschillende doelen hebben: een schikking bereiken, inlichtingen verkrijgen, of kijken hoe de zaak het beste verder kan worden aangepakt (Snijders et al, 2002; Valk, 2014). Bij de afweging van de rechter om al of niet een comparitie te bevelen, kunnen de volgende factoren een rol spelen: het (financiële) belang van de zaak, de aard van de zaak (is deze feitelijk, juridisch of principieel) en de omvang en complexiteit van het geschil (Numann, 1995). Ter comparitie kan aan partijen de gelegenheid worden geboden om hun standpunt in de zaak mondeling toe te lichten. Voordat de rechter over de zaak beslist wordt aan partijen desgevraagd gelegenheid geboden voor *pleidooien*. De wet maakt hierop een uitzondering voor het geval al een comparitie na antwoord heeft plaatsgevonden: dan is er al een mondelinge behandeling geweest. In kantonzaken wordt op de roldatum standaard een zitting gehouden.

Om hun stellingen te onderbouwen, moeten de partijen in de procedure de bewijsmiddelen naar voren brengen, andere feiten mogen niet door de rechter bekeken worden. Feiten die door een partij zijn gesteld en niet (of niet voldoende) worden betwist door de andere partij, moet de rechter voor waar aannemen. In principe geldt dat de partij die iets stelt, dit ook moet bewijzen; bewijslast. Alle bewijsmiddelen zijn in beginsel toegestaan en de rechter bepaalt de waardering ervan. Bewijsmiddelen die veel voorkomen zijn: schriftelijk bewijs, getuigenbewijs en de deskundigenverklaring. In bijna alle zaken wordt een beroep gedaan op schriftelijk bewijs, de *authentieke akte* heeft van deze bewijsmiddelen de grootste bewijskracht. De authentieke akte is een document opgesteld en ondertekend door een bevoegd ambtenaar, zoals een notaris of een gerechtsdeurwaarder en bedoeld om als bewijs te dienen. Onderhandse aktes zijn aktes die wel ondertekend zijn, maar niet onder de authentieke aktes vallen, bijvoorbeeld overeenkomsten. Iedereen kan als getuige optreden, ook partijen in de procedure. De getuige mag alleen een verklaring afleggen over uit eigen waarneming bekende feiten. Als een persoon als getuige wordt opgeroepen, is deze verplicht daaraan gehoor te geven, uitgezonderd personen met *verschoningsrecht* (het recht van een getuige om te weigeren antwoord te geven op vragen van de rechter). Het getuigenverhoor wordt ook wel *enquête* genoemd. Soms is het in een procedure nodig om informatie van een deskundige in te winnen, bijvoorbeeld als de rechter te weinig kennis heeft over een onderwerp om erover te kunnen oordelen. De rechter kan op eigen initiatief of op verzoek van par-

¹⁰ Voor een aantal soorten zaken gelden bijzondere regels (art. 101-106 Rv).

tijen een deskundige benoemen. Partijen zijn verplicht mee te werken aan het onderzoek van de deskundige.

Partijen kunnen een *incidentele vordering* instellen, een procedure binnen de hoofdprocedure. De rechter besluit hierover voordat hij beslist over het gevorderde of verzochte. Er zijn bijvoorbeeld incidentele vorderingen waarbij een derde zich vrijwillig in de rechtsstrijd tussen partijen mengt: *interventie door voeging en tussenkomst*. Het *incident van schorsing en hervatting van rechtsgeding* voorziet in een tijdelijke onderbreking van de procedure. Andere incidentele vorderingen voorzien in het *afbreken van de instantie* – stoppen van de procedure – zonder dat de rechter een inhoudelijk eindvonnis wijst, zoals een roeyement, afstand van instantie en verval van instantie.

Soms wordt er, terwijl de gerechtelijke procedure loopt, gekozen voor *mediation*. Dan zoeken de partijen onder begeleiding van een mediator (buitengerechtelijk) een oplossing voor het conflict. Dit kan op verzoek van de rechtbank en op verzoek van de partijen. Tijdens de mediation stopt de gerechtelijke procedure tijdelijk (deze wordt geschorst) en als er overeenstemming wordt bereikt, wordt de procedure beëindigd. Zonder overeenstemming gaat de zaak terug naar de rechter.

Aan het einde van de procedure, op een door de rechter bepaalde datum, doet de rechter uitspraak, het *vonnis*. Dit kan een vonnis op tegenspraak zijn (als beide partijen hun visie op het rechtsconflict gegeven hebben of hun zaak hebben bepleit), of een verstekvonnis (als de gedaagde verstek heeft laten gaan). De rechter baseert zijn beslissing op alle processtukken in het dossier, zoals de dagvaarding, conclusies, proces-verbaal van de comparitie en eventuele deskundigenrapporten. De rechter kan alleen oordelen over wat de partijen hebben gevorderd. De vordering van de eiser (en eventueel de vordering in reconventie van de gedaagde) kan geheel of gedeeltelijk worden toegewezen of afgewezen. De uitspraak moet gemotiveerd zijn; dat betekent dat de rechter zijn beslissing moet toelichten. De rechter beslist ook over de proceskosten. Bij dagvaardingsprocedures is het de regel dat de verliezende partij tot betaling van de proceskosten van de wederpartij wordt veroordeeld (Snijders, Klaassen & Meijer, 2007, p. 128-135). Dit zijn onder andere het griffierecht, dagvaardingskosten en een vergoeding voor de advocaatkosten (Croes & Van Os, 2012).

Kort geding

Het kort geding is een procedure voor spoedeisende zaken, gericht op het op korte termijn verkrijgen van een voorlopige beslissing vooruitlopend op een eventuele *bodemprocedure*,¹¹ maar er hoeft geen bodemprocedure te volgen (Hendrikse, 2007). Het gaat bijvoorbeeld om het voorkomen van stakingen of de ontruiming van een woning. Er zijn slechts enkele wettelijke bepalingen geformuleerd over het kort geding, verder gelden de bepalingen die ook gelden in gewone dagvaardingsprocedures. Bij het kort geding vindt altijd een mondelinge behandeling plaats. De gedaagde kan in persoon procederen. Het oordeel van de kortgedingrechter blijft gelden, totdat de rechter een uitspraak doet in de bodemprocedure.

Verzoekschriftprocedure

Verzoekschriftprocedures (ook wel rekestprocedures genoemd) zijn procedures die worden ingeleid met een verzoekschrift; een schriftelijk verzoek aan de rechter om een beslissing te nemen. Verzoekschriftprocedures betreffen vaak onderwerpen op het gebied van het personen- of familierecht, zoals echtscheiding, alimentatie, omgang of ondertoezichtstellingen. De verzoekschriftprocedure is informeler dan de dagvaardingsprocedure en de partijen staan niet als eiser en gedaagde tegenover

¹¹ Een bodemprocedure is een procedure waarin een geschil definitief wordt beslecht.

elkaar (Snijders et al, 2002). Zij worden verzoeker en verweerder of belanghebbende genoemd. Bij verzoekschriftprocedures is de hoofdregel dat de rechter van de woonplaats van de verzoeker of van een van de belanghebbenden bevoegd is te oordelen.¹² De verzoekers en andere belanghebbenden worden door de griffier met een brief opgeroepen voor de mondelinge behandeling van het verzoek ter zitting. Bij een verzoekschriftprocedure is een mondelinge behandeling van het verzoek standaard. De verweerder kan nog tot de aanvang van de zitting een verweerschrift indienen en eventueel nog tijdens de zitting, als de rechter dit toestaat. Dit verweerschrift mag ook een verzoek bevatten. De regels over de bewijslevering zijn ongeveer hetzelfde als die binnen de dagvaardingsprocedure, tenzij de aard van de zaak zich daartegen verzet. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn in spoedeisende procedures, zoals bij het ontslagrecht of bij beslaglegging. Daarnaast kan de rechter in de verzoekschriftprocedure zelf getuigen oproepen, wat in een dagvaardingsprocedure niet kan. De uitspraak van de rechter, de *beschikking*, moet aan dezelfde inhoudseisen voldoen als een vonnis. Bij verzoekschriftprocedures in familiezaken is het uitzonderlijk dat de verliezende partij tot betaling van de proceskosten van de wederpartij wordt veroordeeld (Snijders, Klaassen & Meijer, 2007). De kosten mogen geheel of gedeeltelijk worden gecompenseerd tussen echtgenoten of andere partners of bloedverwanten, alsmede indien partijen over en weer op enkele punten in het ongelijk zijn gesteld. Ook kan de rechter kosten die nodeloos werden aangewend of veroorzaakt, voor rekening laten van de partij die deze kosten aanwendde of veroorzaakte.

Gesubsidieerde rechtsbijstand

Mensen met beperkte financiële middelen kunnen in aanmerking komen voor een vergoeding voor de kosten van rechtsbijstand (een toevoeging).¹³ De regels hiervoor zijn vastgelegd in de Wet op de rechtsbijstand en de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) regelt de toevoegingen. Afhankelijk van de hoogte van het inkomen, betaalt men een eigen bijdrage. De vergoeding wordt gegeven voor een advocaat of mediator, deze moeten ingeschreven zijn bij de RvR.

2.2 Hoger beroep

Als een partij het niet eens is met het oordeel van de rechter in eerste aanleg, is het in veel gevallen mogelijk daartegen in hoger beroep te gaan bij het gerechtshof. De partij die hoger beroep instelt heet appellant, de wederpartij wordt geïntimeerde genoemd. Er is niet veel verschil tussen de procedure in eerste aanleg en die in hoger beroep, omdat de appelrechter bij zijn oordeel alles wat partijen in eerste aanleg en in hoger beroep hebben aangevoerd, moet betrekken (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Uitgangspunt in het Nederlandse procesrecht is dat zaken in hoger beroep worden behandeld door een meervoudige kamer van het gerechtshof, maar familiezaken die in eerste aanleg door een enkelvoudige kamer zijn beslist kunnen sinds een wetwijziging in 1988 ook door een enkelvoudige kamer worden behandeld.¹⁴ Verzoekschriftprocedures en dagvaardingsprocedures in hoger beroep lijken op elkaar. De beschrijving van de verschillende aspecten van het hoger beroep in dit hoofdstuk geldt voor dagvaardingsprocedures. Waar verzoekschriftprocedures afwijken, wordt dit vermeld.

¹² Artikel 263-269 Rv bevatten enkele uitzonderingen op deze regel waar we hier verder niet op ingaan.

¹³ Zij komen ook in aanmerking voor een gereduceerd griffierechttaarif.

¹⁴ Zie voor een overzicht van voor- en nadelen van unusrechtspraak in het algemeen en in appelzaken Dammingh (2014b).

2.2.1 Wanneer is hoger beroep mogelijk?

Of hoger beroep mogelijk is, hangt mede af van het type vonnis in de procedure in eerste aanleg. Er zijn verschillende soorten vonnissen: eindvonnissen, tussenvonnissen, provisionele vonnissen en deelvonnissen. In een eindvonnis maakt de rechter in het *dictum* (de beslissing) een einde aan het geschil door het gevorderde geheel of gedeeltelijk toe of af te wijzen (Ekelmans, 2007). Andere mogelijke eindvonnissen zijn de onbevoegdverklaring en niet-ontvankelijkverklaring. Wanneer in het dictum in het vonnis geen einde wordt gemaakt aan (een deel van) het geschil, dan is er sprake van een tussenvonnis. Tegen tussenvonnissen kan alleen hoger beroep worden ingesteld tegelijk met het eindvonnis, tenzij de rechter anders bepaalt. In een tussenvonnis worden doorgaans beslissingen genomen over het verdere verloop van de procedure, bijvoorbeeld een bewijsopdracht, of de benoeming van een deskundige (Hovens, 2007). Een tussenvonnis kan ook inhoudelijke beslissingen bevatten in de overwegingen, maar in het dictum staat geen beslissing die een einde maakt aan de procedure (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Een *provisioneel vonnis* is een tussenvonnis waarbij de rechter een uitspraak doet in een voorlopige voorziening voor de duur van het geding. Het kan hierbij gaan om een verbod op een bepaalde handeling of een voorschot op het uiteindelijk toe te kennen bedrag (Hovens, 2007). Hiertegen staat hoger beroep open.

Als in hoger beroep een tussenuitspraak wordt bekrachtigd, is deze uitspraak ook een tussenuitspraak. Hiertegen staat geen beroep in cassatie open. Bekrachtiging van een eindvonnis is een einduitspraak. Een uitspraak waarbij appellant niet-ontvankelijk wordt verklaard in het appel tegen een tussenvonnis omdat hiervoor geen verlof is verleend door de rechter, is een tussenuitspraak (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

Soms wordt een vonnis gewezen dat een mengvorm is van een tussenvonnis en een eindvonnis (Hovens, 2007). Dit is een *deelvonnis*: over een gedeelte van de vordering wordt definitief beslist in het dictum, voor een ander gedeelte wordt eerst een nadere instructie gelast. Tegen het eindvonnisgedeelte kan binnen drie maanden appel worden ingesteld, na deze termijn wordt de beslissing onherroepelijk. Tegelijk met dit appel mag de 'benadeelde' partij ook appel instellen tegen het tussenvonnisgedeelte, ondanks het verbod van tussentijds appel. Dat is om te voorkomen dat het geding nodeloos wordt versnipperd, omdat de diverse kwesties meestal nauw met elkaar samenhangen. In dit geval moet de appellant ook grieven formuleren tegen het eindvonnisgedeelte en niet alleen tegen het tussenvonnisgedeelte, anders dreigt alsnog niet-ontvankelijkheid (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

In een aantal materieelrechtelijke regelingen¹⁵ is er geen hoger beroep mogelijk gemaakt: bijvoorbeeld bij de ontbinding van de arbeidsovereenkomst (art. 7:685 BW), de vaststelling van de huurprijs en servicekosten van woonruimte (art. 7:262 BW) en de onteigeningsprocedure (art. 52 Onteigeningswet; Hovens, 2007). Ook tegen veel procesrechtelijke beslissingen is appel uitgesloten, zoals een verwijzing naar een andere kamer, een verwijzing naar de kantonrechter, een onbevoegdverklaring en een beslissing over een verandering van eis. In een aantal gevallen kan een dergelijk rechtsmiddelenverbod worden doorbroken en kan toch appel worden ingesteld (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Ten eerste wanneer in de procedure ernstige vormverzuimen zijn begaan. Dan wordt een fundamenteel rechtsbeginsel geschonden en kan niet meer worden gesproken van een eerlijke en onpartijdige behandeling van de zaak. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een schending van het

¹⁵ In het materiele recht staan inhoudelijke regels centraal, in het formele recht of procesrecht zijn procedureregels vastgelegd.

hoor en wederhoor beginsel (Hovens, 2007). Ten tweede wanneer de rechter de bewuste bepaling ten onrechte heeft toegepast doordat hij een aanvraag (bijvoorbeeld naar de bevoegdheid of ontvankelijkheid) verkeerd heeft beoordeeld of doordat hij abusievelijk meende dat de bewuste regeling van toepassing is (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Ten derde wanneer hij de bepaling ten onrechte *niet* heeft toegepast. Overigens is daarbij wel van belang in het beroepschrift niet alleen te klagen over bijvoorbeeld schending van hoor en wederhoor in eerste aanleg (ter rechtvaardiging van het appel ondanks het appelverbod), maar ook meteen op de zaak zelf in te gaan, omdat de appelrechter in dit geval de zaak niet mag terugverwijzen (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

In het Nederlandse rechtsstelsel staat hoger beroep van een rechterlijke beslissing dus open tenzij bij wet uitgesloten. Er is ook een financiële grens voor appel: de appellabiliteitsgrens. De ratio achter die appellabiliteitsgrens is dat geen hoger beroep behoort open te staan in zaken waarvan het betrekkelijk geringe financiële belang niet opweegt tegen de tijd en kosten die gemoeid zijn met de behandeling van de zaak in hoger beroep (Tjittes & Asser, 2011). In dagvaardingszaken kan alleen appel worden ingesteld tegen vonnissen in zaken met een vordering van ten minste € 1.750. Het gaat hierbij om de vordering waar de rechter in eerste aanleg over besliste. Als het een vordering van onbepaalde waarde betreft, kan men altijd in hoger beroep, tenzij er duidelijke aanwijzingen bestaan dat de vordering een lagere waarde dan € 1.750 vertegenwoordigt. Als er meerdere vorderingen zijn tussen dezelfde partijen, worden deze opgeteld om de appellabiliteitsgrens te bepalen. In verzoekschriftprocedures is er geen financiële appellabiliteitsgrens.

2.2.2 Partijen

Een vonnis heeft in beginsel alleen werking voor de partijen die de procedure voeren. Daarom kunnen in beginsel ook alleen de partijen die bij de procedure in eerste aanleg betrokken waren, een rechtsmiddel aanwenden tegen een vonnis of beschikking (Hovens, 2007). Alleen als er een goede reden voor is, kunnen in hoger beroep andere partijen optreden. Als de in het ongelijk gestelde partij binnen de appeltermijn overlijdt, kan het beroep door de erfgenamen worden ingesteld binnen drie maanden na overlijden. Als er sprake is van een fusie kan de verkrijgende vennootschap de procedure overnemen (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Fouten hierbij kunnen leiden tot niet-ontvankelijkheid van het hoger beroep. Dit geldt ook bij verandering van de staat van een van partijen, bijvoorbeeld de minderjarige partij wordt voor het instellen van het appel meerderjarig. In appel moet deze dan worden gedagvaard en niet de voormalige vertegenwoordiger. Men dient dus bij het instellen van het hoger beroep steeds na te gaan of er inmiddels wijzigingen zijn opgetreden in de persoon van de procespartij (niet alleen ten aanzien van de wederpartij, maar ook aan eigen zijde), bijvoorbeeld door het handelsregister te raadplegen. Er worden niet al te strenge eisen gesteld aan deze onderzoeksplicht. Evidente vergissingen die voor de wederpartij in redelijkheid duidelijk hadden moeten zijn, leiden niet tot problemen (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

2.2.3 Appeltermijn

De appeltermijn bedraagt in de regel drie maanden, te rekenen van de dag van de uitspraak, zowel in dagvaardings- als in verzoekschriftprocedures. Maar er zijn uitzonderingen, bijvoorbeeld vier weken in kort geding, één maand in pachtzaken en acht dagen in faillissements- en schuldsaneringszaken. De appeltermijn wordt in beginsel strikt gehandhaafd. Wanneer de termijnoverschrijding (mogelijk) is te wijten aan tekortkomingen van het gerechtelijk apparaat, wordt het appel ontvankelijk

geacht. Als de appellant niet wist en ook niet kon weten dat er uitspraak was gedaan, wordt de appeltermijn verlengd met veertien dagen tot maximaal de wettelijke appeltermijn (Hovens, 2007).

2.2.4 Appeldagvaarding

Het hoger beroep wordt ingesteld door het uitbrengen van de appeldagvaarding, waarvoor in principe dezelfde regels gelden als voor de dagvaarding in eerste aanleg. Anders dan in eerste aanleg en in cassatie is de appeldagvaarding echter geen inhoudelijk stuk omdat het niet de grieven behoeft te bevatten (Hovens, 2007). En de regel uit eerste aanleg dat bij niet verschijnen van gedaagde de vordering wordt toegewezen tenzij deze onrechtmatig of ongegrond is, geldt niet in appel omdat de appelrechter ook bij verstek de stellingen van geïntimeerde uit eerste aanleg moet onderzoeken (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Bij verzoekschriftprocedures gelden voor het beroepschrift dezelfde regels als voor het verzoekschrift in eerste aanleg, de grieven moeten in het beroepschrift worden opgenomen. Het appel moet ahangig worden gemaakt bij het gerechtshof in het ressort waarin de rechtbank is gelegen (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

Vergissingen bij het instellen van appel ten aanzien van de soort procedure (beroepsschrift tegen vonnis, dagvaarding tegen beschikking) zijn niet fataal; via een processuele wissel is herstel van deze vergissing mogelijk. Als het hof ervan uitgaat dat er misbruik in het spel is (bijvoorbeeld omdat is gekozen voor een dagvaarding waar het een beroepsschrift had moeten zijn om tijd te winnen voor het formuleren van de grieven), kan appelland echter alsnog niet-ontvankelijk worden verklaard (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

Wanneer in eerste aanleg één gedaagde niet verschijnt maar een andere gedaagde wel, kan de niet verschenen partij geen verzet (zie hoofdstuk 1) instellen maar wel hoger beroep (het vonnis geldt dan als gewezen op tegenspraak).

2.2.5 Procesgang

De procesgang in hoger beroep lijkt op die in eerste aanleg, met enkele verschillen. Er is slechts één schriftelijke ronde en er is geen standaard comparitie na antwoord. Na het aanbrengen van de zaak geldt een termijn van zes weken voor het nemen van de memorie van grieven, als de grieven nog niet in de dagvaarding waren opgenomen. Dan volgt een termijn van zes weken voor de memorie van antwoord. Als deze memorie een incidenteel appel bevat, krijgt appelland (geïntimeerde in incidenteel appel) ook zes weken uitstel voor de memorie van antwoord in incidenteel appel. Vervolgens is er de mogelijkheid voor *akteverzoek* voor een korte reactie op de laatste memorie, een verzoek om een datum voor een pleidooi te bepalen of om een uitspraak van het gerechtshof te vragen (Hovens, 2007). Het hof bepaalt dan de datum voor de uitspraak. In de verzoekschriftprocedure worden de grieven opgenomen in het beroepschrift. Vervolgens heeft de geïntimeerde een termijn van vier weken om een verweerschrift in te dienen. In dit verweerschrift kan hij incidenteel appel instellen.

In hoger beroep kunnen incidentele vorderingen worden ingesteld, net als in eerste aanleg. Twee incidentele vorderingen die voorkomen in hoger beroep zijn: uitvoerbaarheid bij voorraad en schorsing van de tenuitvoerlegging. Uitvoerbaarheid doorbreekt de schorsende werking van een gewoon rechtsmiddel, zodat de veroordeling ook gedwongen ten uitvoer kan worden gelegd. Indien een vonnis niet uitvoerbaar bij voorraad is verklaard, kan in hoger beroep een incident worden opgeworpen om dit alsnog te doen (Hovens, 2007). Als appelland aan het te bestrijden vonnis de

uitvoerbaarheid bij voorraad wil ontnemen, kan hij een incidentele vordering indienen waarbij hij eist dat de tenuitvoerlegging wordt geschorst (Hovens, 2007).

2.2.6 Grieven

Door middel van grieven kan appellant aangeven welke geschilpunten hij aan het hof wil voorleggen. Een grief is elke grond die de appellant aanvoert om te betogen dat de bestreden uitspraak moet worden vernietigd (Lock, 2014). Meestal hebben die grieven betrekking op een beslissing van de rechtbank die volgens de appellant onjuist is, maar dat hoeft niet. Partijen kunnen namelijk ook nieuwe grondslagen, argumenten of bewijsmiddelen aanvoeren ter ondersteuning van de vordering of het verweer daartegen. Eigenlijk is dat niet anders dan in eerste aanleg, waar eiser zijn vordering ook moet onderbouwen, maar in appel komt daar nog iets bij. Gevolg van het grievenstelsel is namelijk dat beslissingen van de eerste rechter die niet worden bestreden door een grief, voor de appelrechter in beginsel onaantastbaar zijn. Het is dan ook primair aan appellant om door middel van zijn grieven in samenhang met het *petitum*¹⁶ de omvang van de rechtsstrijd af te bakenen (zie ook Lock, 2014, over de omvang van het – civielrechtelijk – hoger beroep). Indien in eerste aanleg twee vorderingen aan de rechter waren voorgelegd (bijvoorbeeld betaling van een factuur en van de incassokosten) en appellant formuleert slechts grieven tegen de beslissingen betreffende een van die vorderingen (de factuur), dan maakt de andere vordering (incassokosten) geen deel meer uit van de rechtsstrijd (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Het grievenstelsel heeft niet alleen betrekking op beslissingen ten principale, maar ook op overwegingen van de eerste rechter over het verloop van de procedure en de door de rechter gehanteerde uitleg van de stellingen van partijen. Dit kan de appelrechter beperken bij zijn plicht tot ambtshalve aanvulling van de rechtsgronden. In bepaalde omstandigheden echter staat het grievenstelsel er niet aan in de weg dat de appelrechter ambtshalve beslissingen van de eerste rechter moet vernietigen en aanpassen aan nieuwe omstandigheden. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting bij dwangsommen. Wanneer in appel de hoofdveroordeling is gewijzigd, moet de appelrechter nagaan of de in eerste instantie daaraan verbonden dwangsom nog passend is, ook al was tegen die dwangsom op zichzelf geen grief gericht (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Een belangrijk voordeel van het – complexe – grievenstelsel is dat het de geïntimeerde beschermt (Ernste, 2014).

Een grief bestaat meestal uit de aanduiding van de beslissing die bestreden wordt ‘ten onrechte heeft de rechtbank beslist in rechtsoverweging (...) van het vonnis de dato (...)’ en een toelichting waarom die beslissing onjuist zou zijn. Het kan voldoende zijn om te volstaan met een herhaling van de stellingen uit eerste aanleg, maar die stellingen zijn door de eerste rechter al te licht bevonden. Een grief biedt gelegenheid om dieper op de materie in te gaan en aanvullende argumenten te geven. Een grief moet voldoende duidelijk en concreet zijn, zodanig dat de appelrechter en de wederpartij kunnen begrijpen wat ermee bedoeld wordt. Een zogenaamde *veeggrief* (‘ten onrechte heeft de rechtbank de vordering toegewezen’ of soortgelijke formulering) en de opmerking dat appellant het geschil in volle omvang wil voorleggen, zijn niet toereikend (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

Voor het aanvoeren van grieven geldt een *concentratiebeginsel*: alle grieven moeten in beginsel hun plaats vinden in de appeldagvaarding of – uiterlijk – in de memorie

¹⁶ Het *petitum* is onderdeel van de dagvaarding en bevat een vordering tot vernietiging van het vonnis (processuele vordering) en een inhoudelijke vordering: dit kan dezelfde vordering zijn als in eerste aanleg, maar ook een gewijzigde vordering (Hovens, 2007).

van grieven. Grieven die op een later moment worden aangevoerd (bijvoorbeeld bij pleidooi) moeten in principe terzijde worden gelaten, tenzij de wederpartij erin toestemt dat de nieuwe grief alsnog deel gaat uitmaken van de rechtsstrijd. Dat vergt alertheid aan de zijde van de geïntimeerde. Indien deze niet protesteert tegen het late tijdstip, maar inhoudelijk op de grief ingaat, wordt dat gezien als instemming. In verzoekschriftprocedures is het ook niet toegestaan nieuwe grieven aan te voeren nadat het beroepschrift is ingediend. Alleen bij alimentatieprocedures mogen bij de mondelinge behandeling nieuwe stellingen worden ingebracht, ook als die een nieuwe grief behelzen. De wederpartij moet dan wel gelegenheid krijgen op die nieuwe stelling/grief te reageren (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

De regel dat de appelrechter gebonden is aan niet-bestreden beslissingen wordt doorbroken door de regel dat hij het vonnis ambtshalve moet toetsen aan voorschriften van openbare orde. Deze voorschriften hebben veelal betrekking op de organisatie van de rechtspleging (absolute bevoegdheid, taakafbakening tussen civiele en bestuursrechter) en het familierecht (Gras, Hovens en Makkink, 2007). Het grievenstelsel, dat door Makkink onder andere vergeleken is met een mijnenveld (Ernste, 2015), en door Asser met een 'schitterend maar moeilijk te doorgronden bouwwerk dat voortdurend in aanbouw is' (Asser, 2014, p.2) 4), en de daarmee samenhangende devolutieve werking (zie 2.2.8) zijn ter discussie komen te staan.¹⁷

2.2.7 De memorie van antwoord

De memorie van antwoord is de plaats voor geïntimeerde om te reageren op de stellingen van de appellant. Niet alleen op de stellingen in de memorie van grieven, maar ook op de stellingen uit eerste aanleg, met name wanneer de wederpartij daar het laatst aan het woord is geweest (Gras, Hovens & Makkink, 2007). De memorie van antwoord is ook de (enige) gelegenheid om incidenteel appel in te stellen. Incidenteel appel is een rechtsmiddel voor geïntimeerde om op te komen tegen het vonnis. Incidenteel appel verdient de voorkeur boven een tweede appel door middel van een dagvaarding omdat er dan niet meerdere procedures worden gevoerd over dezelfde zaak. Bovendien bespaart het griffierecht. Wanneer is het noodzakelijk incidenteel appel in te stellen? In verband met de zeer ruime devolutieve werking (zie paragraaf 2.2.8) zijn er eigenlijk maar twee situaties waarin geïntimeerde incidenteel moet appelleren. Ten eerste indien appelland het geschil door middel van zijn grieven heeft beperkt tot een deel van het vonnis, voor zover dat voor geïntimeerde ongunstig is. In eerste aanleg ging het bijvoorbeeld om de betaling van een factuur en incassokosten. Wanneer de vordering inzake de factuur is toegewezen en die inzake de incassokosten afgewezen, zal het appel van eiser alleen betrekking hebben op de incassokosten. Daartoe is de rechtsstrijd dan beperkt. Indien geïntimeerde (als gedaagde partij) wil opkomen tegen de toewijzing van de andere vordering, kan dat alleen door daartegen incidenteel appel in te stellen. Ten tweede is incidenteel appel noodzakelijk indien geïntimeerde het dictum wil veranderen. Dit houdt verband met de regel van appelprocesrecht dat een appelland niet kan worden benadeeld door zijn eigen appel: het verbod van *reformatio in peius* (Gras, Hovens & Makkink, 2007). Na instelling van incidenteel appel wordt het oorspronkelijke appel principaal appel genoemd, met als partijen *principaal appelland* en *principaal geïntimeerde*. De insteller van incidenteel appel noemt men *incidenteel appelland* en diens wederpartij *incidenteel geïntimeerde*.

Incidenteel appel is doorgaans niet nodig om bepaalde stellingen die geïntimeerde in eerste aanleg reeds heeft aangevoerd (maar door de rechter zijn verworpen) in het

¹⁷ De najaarsvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht besteedde hier in 2014 aandacht aan (Ernste, 2015).

geding te houden, omdat deze stellingen door de devolutieve werking al terugkomen. De reikwijdte van deze devolutieve werking is soms echter moeilijk te beoordelen en wie geen risico wil lopen kan besluiten toch (eventueel voorwaardelijk) incidenteel te appelleren, in de wetenschap dat een – later overbodig gebleken – incidenteel appel niet zal resulteren in een proceskostenveroordeling, enkel omdat het incidenteel appel niet nodig was (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

Het kan voorkomen dat de appeldagvaarding vlak voor de eerste rechtsdag wordt ingetrokken. De wederpartij, die van plan was incidenteel appel in te stellen, heeft dan doorgaans niet meer de mogelijkheid om zelf alsnog appel in te stellen, omdat de termijn daarvoor verstreken zal zijn. Hij kan dan zelf de zaak aanhangig maken door de uitgebrachte (en weer ingetrokken) dagvaarding te laten inschrijven en daarbij te verklaren incidenteel appel te willen instellen. De wederpartij (principaal appellant) kan de intrekking dan weer ongedaan maken. Gebeurt dat niet, dan resteert alleen de mogelijkheid van het incidenteel appel (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

2.2.8 De devolutieve werking

In hoger beroep wordt de behandeling van een zaak in zijn geheel van de rechter in eerste aanleg overgeheveld naar de rechter in beroep, dit wordt de devolutieve werking van het hoger beroep genoemd (Snijders et al, 2002). De appelrechter moet het geschil opnieuw beoordelen en ambtshalve rekening houden met stellingen die geïntimeerde in eerste aanleg heeft aangevoerd (Gras, Hovens & Makkink, 2007).¹⁸

De devolutieve werking vormt, samen met het grievenstelsel en het spanningsveld tussen beide, de kern van het appelprocesrecht. Enerzijds is de appelrechter ingevolge het grievenstelsel in beginsel gebonden aan niet bestreden (beslissingen in) vonnissen van de eerste rechter. Anderzijds is hij ingevolge de devolutieve werking soms verplicht beslissingen van de eerste rechter waartegen geen grief was gericht te toetsen (Tjittes & Asser, 2011). Het grievenstelsel en de devolutieve werking grijpen op elkaar in (Gras, Hovens & Makkink, 2007).

Voor appellant geldt in de eerste plaats het grievenstelsel: hij moet grieven formuleren tegen nadelige beslissingen van de rechter in eerste aanleg en zijn vordering met stellingen onderbouwen (Hovens, 2007). Voor de geïntimeerde geldt in de eerste plaats de devolutieve werking. Door de devolutieve werking moet de appelrechter niet alleen letten op het verweer van geïntimeerde zoals neergelegd in de appelstukken, maar ook op diens stellingen in de stukken van eerste aanleg (Hovens, 2007). Zijn stellingen uit eerste aanleg (ter onderbouwing van de vordering als hij eiser was of als verweer daartegen als hij gedaagde was in eerste aanleg) komen automatisch terug in hoger beroep als die stellingen betrekking hebben op de vraag die appellandant aan de appelrechter heeft voorgelegd (Gras, Hovens & Makkink, 2007). De geïntimeerde hoeft de stellingen niet expliciet te herhalen en geen incidenteel appel in te stellen (Hovens, 2007). Deze regel gaat niet alleen op voor stellingen van geïntimeerde die in eerste aanleg gegrond zijn bevonden, maar ook voor stellingen die niet zijn behandeld (bijvoorbeeld omdat de eerste rechter daaraan niet is toegekomen) en zelfs voor stellingen die expliciet zijn verworpen. De appelrechter moet daarmee beslissingen van de eerste rechter beoordelen zonder dat daartegen door geïntimeerde een grief is geformuleerd (Hovens, 2007).

¹⁸ Zie over ambtshalve toetsing in hoger beroep, bijvoorbeeld aan regels van openbare orde, Lock (2014).

2.3 Recente ontwikkelingen

In de rechtspraak zijn een aantal ontwikkelingen gaande die invloed hebben op het procesverloop in hoger beroep. De Rvdren het ministerie van Veiligheid en Justitie werken samen aan een toekomstbestendige, moderne rechtsgang en aan het verkorten van doorlooptijden in het programma 'Kwaliteit en Innovatie rechtspraak' (KEI).¹⁹ KEI heeft als doel het burgerlijk procesrecht en het bestuursprocesrecht te vereenvoudigen en sneller en toegankelijker te maken en de rechtsgang te digitaliseren.

De Rvdr werkt in het kader van het programma 'KEI Rechtspraak' onder meer aan de procesinnovatie, digitalisering van procedures en werkprocessen en is verantwoordelijk voor het toepassen van de vernieuwingen door de rechtspraak.²⁰ De Rvdr heeft hiertoe onder andere het landelijke project Civiele procesinnovatie geïnitieerd, met als doelen: verkorting van de doorlooptijden, vereenvoudiging van de procedure, beheersing van de proceskosten en betrokkenheid van rechtzoekenden bij het vormgeven van de procedure. Centraal staat de aanscherping van de landelijke rolreglementen op het gebied van termijnen voor de planning van zittingen en uitspraken en daarnaast voor het indienen van processtukken en uitstelverzoeken.²¹ In dit kader zijn in 2012 bij de rechtbanken Arnhem en Den Haag pilots gestart. In Arnhem is een rolreglement geïntroduceerd waarin uitsteltermijnen in alle zaken strikter worden gehandhaafd en het aantal pagina's van in te dienen processtukken wordt begrensd. Bij de rechtbank Den Haag wordt gewerkt aan versnelling van de procedure door maatwerk (differentiatie) en door een strakker procesreglement; zie voor een evaluatie van de pilot Ahsmann en Oud (2013). Op 1 januari 2013 zijn bij de gerechtshoven Amsterdam en 's-Hertogenbosch pilots gestart. De twee gerechtshoven hanteren nieuwe procesreglementen voor civiele zaken. Hiermee beoogt men de doorlooptijd van de civiele procedure in hoger beroep aanzienlijk te verkorten. De termijnen voor het aanleveren van stukken zijn beperkt en de mogelijkheden tot uitstel zijn teruggebracht of afgeschaft. Partijen krijgen bijvoorbeeld voor de schriftelijke ronde maximaal zes maanden de tijd en zittingsdata worden eerder vast gelegd. Ook nemen de hoven maatregelen die gericht zijn op het effectiever en efficiënter laten werken van de eigen organisaties.²²

In 2013 bracht de rechterlijke macht de Agenda voor de Appelrechtspraak 2020 uit, die ook een aantal aanbevelingen voor het civielrechtelijke hoger beroep bevat (Dammingh, 2014a).²³ Het opstellen van deze agenda startte twee jaar eerder, toen het wetsartikel dat ervoor zorgde dat de Hoge Raad de bevoegdheid kreeg om te selecteren aan de poort (art. 80 RO) in werking trad. De vraag die werd opgeworpen was wat die wetgeving van de hoven vroeg opdat de hoge Raad zijn nieuwe taak goed zou kunnen uitvoeren. Verder start er bij de rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland in september 2016 met een beperkte groep advocaten een 'pre-pilot' civiele vorderingsprocedure met verplichte procesvertegenwoordiging en in februari 2017 een pilot voor vorderingszaken met verplichte procesvertegenwoordiging (belang van meer dan € 25.000). Dat betekent: wettelijk verplicht

¹⁹ www.innovatierechtsbestel.nl/gerechtelijke-procedures/beleid/programma-kei.

²⁰ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie van 11 juni 2013, Kamerstukken II 2012/2013, 29 279, nr. 164.

²¹ www.rechtspraak.nl/Organisatie/Rechtbanken/Den-Haag/Nieuws/Pages/StartProjectCivieleProcesinnovatieop-1mei2012.aspx

²² www.rechtspraak.nl/Organisatie/Gerechtshoven/s-Hertogenbosch/Nieuws/Pages/Pilots-van-start-voor-snellere-civiele-procedure-in-hoger-beroep.aspx

²³ Daarbij gaat het bijvoorbeeld om handhaving van de meervoudige afdoening, verhoging van de financiële appelpgrens, verkorting van de appeltermijn en specialisatie van rechtspraakvoorzieningen.

digitaal procederen bij deze gerechten voor dit type zaak, wat een half jaar later bij alle gerechten verplicht wordt.

Het ministerie van Veiligheid en Justitie is binnen het programma KEI VenJ verantwoordelijk voor voorstellen tot het wijzigen van het civiele- en bestuursprocesrecht en voor het systeem van het rechtsbestel.²⁴ De regering heeft in dit kader vier wetsvoorstellen ingediend die op 13 juli 2016 wet zijn geworden:

- Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (Stb. 288);
- Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie (Stb. 288);
- Wet van 13 juli 2016, houdende aanpassing van wetten in verband met de invoering van de Wet tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht en van de Wet tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie (Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht) (Stb 290);
- Rijkswet van 13 juli 2016, houdende aanpassing van Rijkswetten in verband met de invoering van de Wet tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht en van de Wet tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie alsmede in verband met de uitbreiding van prejudiciële vragen aan de Hoge Raad (Invoeringsrijkswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht en uitbreiding prejudiciële vragen) (Stb. 291).

Het uitgangspunt is een nieuwe eenvoudige basisprocedure die, als de zaak dat verlangt, kan worden uitgebreid met andere proceshandelingen waardoor maatwerk kan worden geboden. De civiele procedure vangt in alle instanties aan met een procesinleiding waarin zowel vorderingen als verzoeken kunnen worden opgenomen. De procesinleiding wordt langs elektronische weg bij de rechtspraak ingediend en vervolgens bij de wederpartij informeel bezorgd of formeel betekend. Evenals in eerste aanleg worden ook in hoger beroep in vorderingszaken meer termijnen wettelijk vastgelegd²⁵ (zie ook Smits, 2014).

²⁴ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie van 11 juni 2013, 394323, Kamerstukken II, 2014/2015, 34 059, nr.3.

²⁵ Memorie van toelichting Voorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht in hoger beroep en cassatie.

3 Civielrechtelijk hoger beroep: instroom, uitstroom en doorlooptijden

Dit hoofdstuk gaat over de instroom bij de gerechtshoven, kenmerken van de ingestroomde zaken, uitstroomgegevens en doorlooptijden. Het is gebaseerd op analyses op gegevensbestanden van de Raad voor de rechtspraak over civielrechtelijk hoger beroep. Eerst worden de gebruikte data beschreven.

3.1 Gebruikte data

Voor het onderzoek gebruikten we twee soorten databestanden van de Raad voor de rechtspraak. In de eerste plaats per hof bestanden op zaaksniveau waarin alle ingestroomde zaken zijn opgenomen. Deze bestanden hebben we gekoppeld en bevatten nu gegevens van alle 31.633 in 2009 en 2010 bij de gerechtshoven ingestroomde civiele zaken. Daaraan zijn uitstroomgegevens gekoppeld van de jaren 2009, 2010 en 2011, zodat ruim 70% van de ingestroomde zaken gekoppeld is aan uitstroomgegevens. Dat betekent dat we voor deze zaken de gegevens over zowel instroom als uitstroom hebben. Het bestand bevat onder meer informatie over het arrondissement, het instroomjaar, het rechtsgebied (handel/familie), het type zaak, de instantie in eerste aanleg en de uitspraak.

Over een aantal categorieën zaken in het instroom/uitstroombestand oordeelt het hof niet als hoger beroepsrechter. De volgende, deels overlappende typen zaken zijn om die reden uit het bestand gehaald:

- de zaken die dienden bij de Gerechtsdeurwaarderskamer en de Notariskamer, omdat deze kamers tuchtzaken behandelen;
- de zaken die behandeld zijn door de Ondernemingskamer;
- de wrakingsverzoeken;
- de eerste aanleg-zaken;²⁶
- de zaken die in eerdere aanleg dienden bij het hof, bij bestuursrecht of bij de Hoge Raad.

Dit zijn in totaal 1.254 zaken. Het aantal in 2009 en 2010 ingestroomde zaken dat is meegenomen in de analyses komt daarmee op 30.379.

De keuze voor relatief vroege instroomjaren is gemaakt om informatie over de uitkomst van hoger beroep in het onderzoek te kunnen betrekken. Om te bezien of zich sindsdien in de instroom van zaken wellicht belangrijke veranderingen hebben voorgedaan wordt telkens een vergelijking gemaakt tussen bovengenoemde instroomgegevens over 2009/2010 enerzijds en die over 2011 tot en met 2014 anderzijds. De bevindingen staan vermeld in paragraaf 3.4, de bijbehorende tabellen zijn te vinden in bijlage 2.

Het tweede bestand is een geaggregeerd bestand naar instroom bij kanton, rechtbank en hof waarin de doorlooptijden zijn opgenomen. Dit is een bestand met gegevens per groep zaken. Het bestand is gebruikt voor het berekenen van door-

²⁶ Dit gaat in ruim driekwart van de gevallen om zaken van de Ondernemingskamer. In de overige van de deze eerste aanleg-zaken kan het bijvoorbeeld civiele geschillen betreffen waarin partijen overeen zijn gekomen om gebruik te maken van de mogelijkheid om het gerechtshof te kiezen als eerste instantie (prorogatie, art. 329 Rv).

looptijden en appelpercentages. Alle andere analyses zijn verricht op de bestanden op zaaksniveau.

3.2 Instroom gerechtshoven

De instroom bij de gerechtshoven over 2009 en 2010 staat in tabel 1 weergegeven. In zowel 2009 als 2010 zijn er ruim 15.000 zaken ingestroomd.²⁷ De gerechtshoven zijn ieder verantwoordelijk voor iets meer dan 20% van de instroom, behalve Leeuwarden, dit gerechtshof is met een instroom van 13% kleiner dan de rest.

Tabel 1 Instroom gerechtshoven 2009 en 2010

Gerechtshof	2009		2010		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Amsterdam	3.290	22	3.048	20	6.338	21
Arnhem*	3.258	21	3.119	21	6.377	21
Den Bosch	3.401	22	3.595	24	6.996	23
Den Haag	3.263	21	3.319	22	6.582	22
Leeuwarden*	2.035	13	2.051	14	4.086	13
Totaal	15.247	100**	15.132	100	30.379	100

* Met de inwerkingtreding van de Wet Herziening Gerechtelijke Kaart op 1 januari 2013 zijn de hoven Arnhem en Leeuwarden gefuseerd.

** Door afronding kunnen de totaalpercentages in de tabellen iets afwijken van 100.

Bron: bestanden Raad voor de rechtspraak (Rvdr), bewerking WODC

Het rechtsgebied civiel bestaat uit twee grote deelgebieden: familierecht en handelsrecht. In dit hoofdstuk zullen we apart rapporteren over familie- en handelszaken en veelal ook apart over de omvangrijke groep zaken betreffende de schuldsanering natuurlijke personen (wsnp-zaken), omdat die zaken binnen handel een aparte plaats innemen.²⁸ In totaal zijn er in 2009 en 2010 18.725 handelszaken (62%) ingestroomd en 11.654 familiezaken (38%). De aantallen ontlopen elkaar niet veel per jaar. Tabel 2 biedt een overzicht.

Tabel 2 Instroom gerechtshoven familie- en handelszaken 2009 en 2010

	2009		2010		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Familie	5.751	38	5.903	39	11.654	38
Handel	9.496	62	9.229	61	18.725	62
Totaal	15.247	100	15.132	100	30.379	100

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Appelpercentages

De Raad voor de rechtspraak heeft appelpercentages berekend voor verschillende sectoren (Kengetallen 2013).²⁹ Deze percentages zijn driejaarlijkse gemiddelden over 2009-2011, 2010-2012 en 2011-2013. Voor handel, sector kanton geldt een landelijk appelpercentage van 9% voor 2009 t/m 2011 en 8% voor de periodes

²⁷ De cijfers in dit rapport kunnen licht afwijken van de cijfers die zijn gerapporteerd in de jaarverslagen van de Raad voor de rechtspraak, omdat ze op een ander moment zijn opgevraagd.

²⁸ In hoofdstuk 4, Dossieronderzoek, worden de wsnp-zaken ook separaat behandeld.

²⁹ Zie voor recentere cijfers Kengetallen Rechtspraak 2014.

daarna (de verstekvonnissen zijn buiten beschouwing gelaten). Bij de sector civiel is het appelpercentage voor handelszaken in de eerste periode 18%, maar dit percentage stijgt naar 30% in de laatste periode (tabel 3). De Raad verklaarde deze stijging door de competentiewijziging van de kantonrechter. Hierdoor is het gemiddelde belang van de zaak in deze categorie sterk toegenomen en daarmee ook de bereidheid verder te procederen. Voor familiezaken is het appelpercentage over de hele periode stabiel op 4%.

Tabel 3 Appelpercentages

	2009-2011	2010-2012	2011-2013
Kanton: handelszaken (exclusief verstek)	9%	8%	8%
Civiel: handelszaken	18%	22%	30%
Civiel: kort gedingen	17%	17%	18%
Civiel: familiezaken	4%	4%	4%

Bron: Kengetallen 2013, Rvdr

Bij familiezaken is voor bijna alle zaken de hoofdtypering geregistreerd en hebben wij voor een aantal (grotere) categorieën de appelpercentages berekend. Hieronder zijn in tabel 4 de gemiddelden te zien voor de periode 2008 t/m 2011. De percentages zijn berekend op basis van de totale uitstroom bij de rechtbank (geen kantonzaken) en de totale instroom bij het hof in hetzelfde jaar. De appelpercentages laten verschillen zien tussen verschillende subtypen zaken. Zaken rond levensonderhoud kennen met 16% het hoogste appelpercentage, terwijl in zaken over ondertoezichtstelling en scheiding minder vaak in beroep wordt gegaan.

Tabel 4 Appelpercentages voor verschillende typen familiezaken over 2008 t/m 2011

Zaakstype	Uitstroom rechtbank	Instroom gerechtshof	Appelpercentage
Gezag en omgang	47.005	3.995	8%
Levensonderhoud	39.075	6.417	16%
Ondertoezichtstelling	216.933	7.143	3%
Scheiding	170.420	5.005	3%

Bron bestand Rvdr, bewerking WODC

3.3 Kenmerken ingestroomde zaken

Omdat er niet alleen wat betreft omvang van de instroom, maar ook op veel andere punten weinig verschillen zijn tussen de gegevens betreffende 2009 en die betreffende 2010, rapporteren we in het navolgende over beide jaren samen.³⁰ Ongeveer de helft van de zaken is begonnen met een dagvaarding, de andere helft met een verzoekschrift; bijna alle familiezaken beginnen met een verzoekschrift, ruim drie kwart van de handelszaken met een dagvaarding (tabel 5).

³⁰ Zo zijn er nauwelijks verschillen tussen het relatieve aandeel zaken dat met een dagvaarding of een verzoekschriftprocedure start, de typen in beide jaren ingestroomde familiezaken of handelszaken, de instantie in eerste aanleg, of het soort procedure (standaard of (spoed) kort geding). Alleen werden in 2010 relatief meer familiezaken niet ontvankelijk verklaard dan in 2009 (16% tegen 5%) en – uiteraard – waren meer zaken uit 2010 dan uit 2009 nog niet uitgestroomd: bij familiezaken 16% tegen 7% en bij handelszaken 42% tegen 33%. Waar vergelijkingen worden gemaakt met latere jaren doen we dat ook voor de jaren 2011 tot en met 2014 samen.

Tabel 5 Dagvaarding en verzoekschriftprocedures 2009/2010

	Handel (n=18.725)	Familie (n=11.654)	Totaal (n=30.379)
Dagvaarding	79%	3%	50%
Verzoekschrift	21%	97%	50%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Bij familie is voor bijna alle zaken de hoofdtypering geregistreerd, bij bijna de helft van de ingestroomde handelszaken weten we echter niet wat voor type zaak het is. Bij de gerechtshoven Arnhem en Leeuwarden is in 97% van de handelszaken de hoofdtypering *wel* ingevuld, daarom kijken we bij handel voor deze hoven apart ook naar de hoofdtyperingen.

Er zijn binnen de familiezaken vier grote categorieën zaken te onderscheiden: 'gezag en omgang' (18%), 'levensonderhoud' (27%), 'ondertoezichtstelling' (23%) en 'scheiding' (21%) (tabel 6).

Tabel 6 Indeling ingestroomde familiezaken 2009/2010

Zaakstype	Aantal	%
Adoptie	14	0%
Curatele	444	4%
Familierecht dagvaarding	325	3%
Gezag en omgang	2.144	18%
Huwelijk	20	0%
Levensonderhoud	3.155	27%
Ondertoezichtstelling (ots)	2.694	23%
Scheiding	2.405	21%
Verhaal bijstand	199	2%
Overige verzoekschrift inzake familierecht	250	2%
Onbekend	4	0%
Totaal	11.654	100%

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Bij de handelszaken is er – bij de gerechtshoven Arnhem en Leeuwarden – een grote categorie, namelijk 'wsnp-zaken' (17%). Daarnaast zijn 'arbeidsrecht' (10%) en 'overige bijzondere overeenkomst' (11%) relatief aanzienlijke categorieën (tabel 7).

Tabel 7 Indeling ingestroomde handelszaken voor Arnhem en Leeuwarden en voor alle gerechtshoven (totaal) 2009/2010

Zaakstype	Arnhem en Leeuwarden		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%
<i>Bijzondere overeenkomsten totaal</i>	2.971	47	4.387	24
Arbeidsrecht	643	10	1.070	6
Huurrecht	566	9	972	5
Koop	520	8	521	3
Opdracht	576	9	577	3
Overige bijzondere overeenkomst	666	11	1.247	7
<i>Vermogensrechten exclusief verbintenissenrecht</i>	482	8	493	2
Vermogensrecht	262	4	262	1
Intellectueel eigendom	53	1	61	0
Zakelijke rechten	136	2	136	1
Erfrecht	31	1	34	0
<i>Verbintenissenrecht</i>	849	13	852	4
Onrechtmatige daad	458	7	460	2
Verzekeringsrecht	67	1	68	0
Overig verbintenissenrecht	324	5	324	2
<i>Faillissementsrecht</i>	1.251	20	3.413	18
Wsnp-zaken	1.046	17	2.857	15
Faillissementsrecht verzoekschrift	147	2	497	3
Faillissementsrecht dagvaarding	58	1	59	0
<i>Handel overig</i>	575	9	880	4
Procesrecht dagvaarding	212	3	232	1
Procesrecht verzoekschrift	141	2	314	2
Rechtspersonenrecht	80	1	80	0
Overige dagvaarding inzake handel	39	1	73	0
Overige verzoekschrift inzake handel	54	1	116	1
Verzet dwangbevel	36	1	36	0
Huurzaak	13	0	29	0
Onbekend	170	3	8.700	46
Totaal	6.298	100	18.725	100

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

In totaal zijn er 23.780 zaken (78%) in hoger beroep afkomstig van de rechtbank en 6.510 (21%) van kanton. Van 89 zaken is niet bekend wat de instantie in eerste aanleg was. In tabel 8 staat de instantie in eerste aanleg voor familie en handel. Bij handel is een derde deel van de zaken afkomstig van kanton, terwijl dit bij familie heel weinig voorkomt.

Tabel 8 Instantie eerdere aanleg 2009/2010

Instantie eerdere aanleg	Handel (n=18.725)	Familie (n=11.654)	Totaal (n=30.379)
Kanton	33%	3%	22%
Rechtbank	67%	96%	78%
Onbekend ³¹	0%	0%	0%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

³¹ Het gaat hier om dermate kleine aantallen (66 bij handel en 23 bij familie) dat de percentages afgerond op 0 komen.

In totaal (familie en handel) betreft 90% van de zaken een standaardprocedure en 10% een (spoed) kort geding. In tabel 9 is het soort procedure voor familie respectievelijk handel weergegeven. Bij familie komen kort gedingen en spoed kort gedingen nauwelijks voor (2%), terwijl deze bij handel 15% van de zaken uitmaken.

Tabel 9 Soort procedure ingestroomde familiezaken 2009/2010

	Handel (n=18.725)	Familie (n=11.654)	Totaal (n=30.379)
Standaardprocedure	85%	98%	90%
Kort geding	11%	1%	7%
Spoed kort geding	4%	1%	3%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

3.4 Veranderingen in de instroom?

Om te bezien of zich in de jaren na 2010 grote veranderingen hebben voorgedaan in de instroom van zaken zijn de instroomgegevens over 2009 en 2010 vergeleken met die over 2011 tot en met 2014. De bijbehorende tabellen zijn opgenomen in bijlage 2.

Tabel B1 (bijlage 2, tabel B1) laat zien dat het aantal zaken is gedaald van ruim 15.000 in 2009 tot ruim 13.000 in 2014. Amsterdam heeft wat minder instroom in de laatste jaren en Den Haag juist wat meer. Qua relatieve instroom is er niet veel veranderd: drie van de gerechtshoven nemen elk rond de 20% van de instroom voor hun rekening en bij Arnhem en Leeuwarden samen stroomt ruim een derde deel van de zaken in (in 2009 en 2010 was hun gezamenlijke aandeel eveneens 34%).

Tabel B2 laat zien dat er in de relatieve instroom van familie- en handelszaken nauwelijks iets is veranderd (38% familie, 62% handel in 2009/2010 en 39% familie, 61% handel in 2011 t/m 2014).

In de laatste periode zijn er relatief iets minder handelszaken gestart met een dagvaarding dan in 2011 t/m 2014 (tabel B3): in 2009/2010 startte 79% van de handelszaken met een dagvaarding, in 2011 t/m 2014 73%.

Een vergelijking van de in 2009 en 2010 ingestroomde typen familiezaken (tabel 5) met de relatieve instroom van typen familiezaken in 2011 tot en met 2014 (tabel B4) laat slechts enkele hele kleine verschillen zien.

Tabel B5, die instroom van typen handelszaken in 2011 tot en met 2014 bevat, maakt duidelijk dat ook in de recentere jaren alleen Arnhem en Leeuwarden bij de instroom van bijna alle handelszaken ook het type registreerden. Het aandeel onbekend is voor alle gerechtshoven samen bezien weliswaar iets kleiner in de latere jaren, maar met 40% nog steeds aanzienlijk. Er valt dan ook weinig te zeggen over relatieve instroom van type zaken bij alle gerechtshoven samen, maar bij Arnhem en Leeuwarden is het aandeel wsnp zaken vergeleken met 2009/2010 (tabel 6) iets toegenomen.

Wat betreft de instantie in eerste aanleg respectievelijk het soort procedure betreffende de ingestroomde familiezaken zijn er weinig (relatieve) verschillen met de gegevens over 2011 tot en met 2014 (zie bijlage 2, tabel B6 respectievelijk B7). We kunnen concluderen dat zich in de instroom op deze punten geen grote veranderingen hebben voorgedaan.

3.5 Wijzigingsverzoeken familie zaken

Eén van de onderzoeksvragen betreft wijzigingsverzoeken in familie zaken. Wijzigingsverzoeken komen met name voor in de categorieën 'levensonderhoud' en 'gezag en omgang'. In Tabellen 10 en 11 is aangegeven hoeveel van de verzoeken in deze categorieën – voor zover bekend – wijzigingsverzoeken betreffen. In de categorie 'levensonderhoud' gaat zeker bijna de helft van de zaken om wijzigingsverzoeken. Dit percentage is maximaal 71% (in het niet te verwachten geval dat alle zaken onder onbekend wijzigingsverzoeken zouden zijn). In de categorie 'gezag en omgang' gaat het in in ieder geval eenderde deel van de zaken om wijzigingsverzoeken. Dit aandeel is, wanneer alle onder 'onbekend' geschaarde zaken wijzigingsverzoeken zouden betreffen, maximaal 63%.

Tabel 10 Levensonderhoud 2009/2010

Typering	Aantal	%
Vaststellen	888	28
Wijzigen	1.559	49
Onbekend*	708	22
Totaal	3.155	100

* Inclusief enkele categorieën zaken waarvan niet zeker is of het al dan niet om een wijzigingsverzoek gaat (kinderbijdrage minderjarigen, limitering en overig levensonderhoud).

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel 11 Gezag en omgang 2009/2010

Typering	Aantal	%
Vaststellen	770	37
Wijzigen	709	33
Onbekend*	665	30
Totaal	2.144	100

* Inclusief zaken betreffende gezag (waaronder ontheffing en ontzetting uit de ouderlijke macht) waarvan niet zeker is of het om wijzigingsverzoeken gaat.

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

3.6 Tussenuitspraken

In 16% van de zaken zijn één of meer tussenuitspraken gedaan (tabel 12). In handelszaken (zonder wsnp) worden meer tussenuitspraken gedaan dan bij wsnp- en familie zaken. Tussenuitspraken die vaak worden gewezen zijn: comparitie van partijen, rolverwijzing, aanhouding, het overleggen van de stukken door partijen, gelasten enquête en benoeming deskundige. Bij familie zaken komt het daarnaast ook regelmatig voor dat er een rapport van de Raad voor de kindbescherming wordt gevraagd.

Tabel 12 Tussenuitspraken 2009/2010

Aantal tussenuitspraken	Handel (n=11.666)		Familie (n= 10.365)	Totaal (n=22.031)
	Handel zonder wsnp (n=8.881)	Wsnp-zaken (n=2.785)		
0	68%	98%	94%	84%
1	31%	2%	5%	15%
Meer dan 1	2%	0%	0%	1%
Totaal	100%	100%	100%	100%

In tabel 12 zijn alleen de zaken die in 2011 al waren uitgestroomd meegenomen. Dat betekent dat we met name enkele langer lopende zaken missen, wat wellicht het beeld van het aantal tussenuitspraken wat vertekent: het is immers te verwachten dat juist in langer durende zaken meer tussenuitspraken worden gedaan. Over de mogelijke vertekening door het missen van langer lopende zaken meer in de volgende paragraaf.

3.7 Uitstroomgegevens

Ruim een kwart van de zaken was in 2011 nog niet afgedaan.³² Om een indruk te krijgen van mogelijke daaruit resulterende vertekening vergeleken we de uitkomsten van 4.738 zaken die in 2009 waren ingestroomd en die in dat zelfde jaar uitstroomden (korter lopende zaken) met 1.674 zaken die eveneens in 2009 waren ingestroomd, maar die in 2011 pas uitstroomden (langer lopende zaken). Van de langer lopende zaken worden er – uiteraard – wat minder niet-ontvankelijk verklaard (3% tegen 9%) en er worden er relatief meer (deels) vernietigd (43% tegen 31%). Voor de bekrachtigingen maakt de looptijd niet uit: dit is in beide gevallen 40%.

In Tabel 13 is de uitkomst van de afgedane handels- en familiezaken weergegeven. We onderscheiden als uitkomsten bij de zaken: intrekking/royement, niet ontvankelijk, bekrachtigd, (deels) vernietigd, verzoek toegewezen, verzoek afgewezen, verworpen en overig. In 42% van de zaken wordt de beslissing in eerste aanleg door het gerechtshof bekrachtigd. Bij 38% van de zaken is er sprake van een vernietiging of wordt de beslissing uit eerste aanleg deels vernietigd. In totaal 8% van de zaken wordt ingetrokken. In 10% van de zaken is er sprake van een niet-ontvankelijkverklaring. In een aantal gevallen worden zaken terugverwezen.³³ Het percentage bekrachtigde zaken is groter bij handelszaken (42%) dan bij familiezaken (35%), en het percentage (deels) vernietigde zaken is bij familie veel hoger. De wsnp-zaken vormen een afwijkende groep binnen de handelszaken: 65% van de vonnissen uit eerste aanleg wordt bekrachtigd. Bij familie is het percentage zaken met een niet ontvankelijkheidsverklaring wat groter (10%) dan bij handel (5%).

³² Bij handelszaken ligt dit percentage hoger (38%) dan bij familiezaken (11%).

³³ Dit komt in 2009 en 2010 in totaal 185 keer voor. In de meeste gevallen gaat het om 'vernietigd met terugverwijzing' (142 keer), in 22 gevallen om 'bekrachtigd met terugverwijzing' en 'deels vernietigd met terugverwijzing' komt 21 keer voor.

Tabel 13 Uitkomst ingestroomde zaken 2009/2010, uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

Uitkomst	Handel (n=11.666)		Familie (n=10.365)	Totaal (n=22.031)
	Handel zonder wsnp (n=8.881)	Wsnp-zaken (n=2.785)		
Intrekking/royement	18%	0%	0%	8%
Niet ontvankelijk	8%	10%	11%	10%
Bekrachtigd	42%	65%	35%	42%
(Deels) vernietigd	29%	24%	49%	38%
Verzoek toegewezen*	0%	0%	0%	0%
Verzoek afgewezen	1%	0%	2%	1%
Verworpen	0%	0%	1%	1%
Overig	2%	0%	1%	1%
Totaal	100%	100%	100%	100%

* Het gaat hier weer om dermate kleine aantallen (44 bij handel zonder wsnp, 1 bij wsnp en 26 bij familie) dat de percentages afgerond op 0 komen.

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

In tabel 14 is te zien hoe het gerechtshof heeft geoordeeld over de beschikking uit eerste aanleg voor verschillende categorieën familiezaken. Bijvoorbeeld bij de categorie ondertoezichtstelling bekrachtigt het gerechtshof in 58% van de zaken de beschikking uit eerste aanleg, terwijl die in 18% van de zaken (deels) wordt vernietigd. Bij levensonderhoud daarentegen is dit respectievelijk 20% en 70%. Het hoge percentage vernietigde beschikkingen bij levensonderhoud kan gedeeltelijk verklaard worden uit het feit dat in hoger beroep van de laatste feitelijke stand van zaken met betrekking tot financiële situatie wordt uitgegaan, ter voorkoming van weer nieuwe procedures op grond van gewijzigde omstandigheden. Deze nieuwe omstandigheden leiden tot vernietiging van de beschikking in eerste aanleg.

Tabel 14 Oordeel gerechtshof, ingestroomde familiezaken 2009/2010

	Bekrachtigd	(Deels) vernietigd	Niet ontvankelijk	Overig	Totaal
Gezag en omgang	45%	41%	9%	5%	100% (1.858)
Levensonderhoud	20%	70%	7%	3%	100% (2.946)
Ondertoezichtstelling	58%	18%	20%	4%	100% (2.432)
Scheiding	20%	65%	9%	5%	100% (2.085)
Overig	38%	45%	11%	6%	100% (1.044)
Totaal	35% (3.663)	49% (5.090)	11% (1.175)	4% (437)	100% (10.365)

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

3.8 Doorlooptijden

De gemiddelde doorlooptijd – van moment van instroom bij het gerechtshof tot de uitspraak – van alle in 2010 uitgestroomde zaken was 52 weken. De doorlooptijd daalde in 2014 tot 42 weken (tabel 15). Handelszaken (exclusief wsnp) kenden over het algemeen een langere doorlooptijd (63 weken in 2014) dan familiezaken (27 weken in 2014). Een wsnp-zaak duurde in 2014 gemiddeld slechts 10 weken. In tabel 15 is de gemiddelde doorlooptijd voor een aantal grote categorieën familiezaken weergegeven. Er zijn grote verschillen in de doorlooptijd tussen de

verschillende typen zaken: ots-zaken duren gemiddeld veel korter dan andere typen familiezaken.³⁴

Tabel 15 Gemiddelde doorlooptijd in weken^{a35}

	2010	2011	2012	2013	2014
Alle zaken	52	48	45	44	42
Handel excl wsnp	75	71	68	67	63
Wsnp-zaken	10	11	11	14	10
Familie alle zaken	30	28	26	27	27
Gezag en omgang	42	38	34	32	33
Levensonderhoud	35	33	30	30	33
Ondertoezichtstelling	10	9	8	9	9
Scheiding	44	39	37	38	40

^a Deze doorlooptijden kunnen afwijken van de doorlooptijden die worden gerapporteerd in het Jaarverslag 2014 van de Raad voor de rechtspraak.

Bron bestand Rvdr, bewerking WODC

3.9 Samenvatting

In dit hoofdstuk staan de instroomgegevens bij de gerechtshoven in 2009 en 2010 centraal. Deze vroege instroomjaren zijn gekozen om daaraan informatie over de uitstroom te koppelen. Het risico daarbij is dat er inmiddels in de instroom grote verschuivingen hebben plaatsgevonden. Uit de vergelijking tussen de instroomgegevens 2009 en 2010 met die over 2011 tot en met 2014 blijkt echter dat dat niet het geval is. Er stromen wel wat minder zaken in in recentere jaren, maar in de verhouding tussen instroom van familie- en handelszaken, aanvang van de procedure (verzoekschrift of dagvaarding), typen familiezaken en typen handelszaken, instantie in eerste aanleg (kanton of rechtbank) en soort procedure (standaard of (spoed) kort geding) is nauwelijks iets veranderd.

Ondanks de vroege instroomjaren zijn nog niet alle in 2009 en 2010 bij de gerechtshoven ingestroomde zaken in 2011 (het laatste tijdens het onderzoek voor ons beschikbare uitstroombestand) afgedaan. De aan de instroombestanden gekoppelde uitstroombestanden over de jaren 2009 tot en met 2011 bevatten de uitstroomgegevens van 70% van de (ingestroomde) zaken. Er ontbreken dus langer lopende zaken\ wat vertekening op zou kunnen leveren betreffende de wijze van afdoening van de zaken. Een vergelijking tussen een aantal korter lopende zaken met een aantal langer lopende zaken maakt duidelijk dat dat waarschijnlijk meevalt. Van de langer lopende zaken worden er weliswaar relatief meer (deels) vernietigd, maar voor het aandeel bekrachtigingen maakt de looptijd niet uit.

Uit die uitstroomgegevens blijkt dat hoger beroep in een aanzienlijk aantal gevallen wat veranderde aan de uitspraak in eerste aanleg. In hoger beroep wordt 42% van de zaken bekrachtigd, 38% (deels) vernietigd, en 10% wordt niet ontvankelijk verklaard en 8% ingetrokken. Er zijn op dit punt echter grote verschillen tussen verschillende typen zaken. Het percentage bekrachtiging ligt het hoogst bij de wsnp-zaken (65%). Bij handelszaken is dit 42% en bij familiezaken 35%. (Deels) vernietiging komt relatief vaker voor bij familiezaken (49%), terwijl dat bij handel en wsnp respectievelijk 29% en 24% is. Intrekking/royement doet zich bijna alleen voor bij handelszaken.

³⁴ Zie voor meer informatie over doorlooptijden bij de hoven, de gehanteerde normstellingen voor de duur van rechtszaken en de mate waarin daaraan wordt voldaan de Kengetallen Rechtspraak 2014.

³⁵

De gemiddelde doorlooptijd – van moment van instroom bij het gerechtshof tot de uitspraak – van alle in 2010 uitgestroomde zaken was 52 weken en daalde in 2014 tot 42 weken. Handelszaken kenden over het algemeen een langere doorlooptijd dan familiezaken. Een wsnp-zaak duurde in 2014 gemiddeld slechts 10 weken. Er zijn grote verschillen in de doorlooptijd tussen de verschillende typen familiezaken.

4 Partijen, gronden voor civielrechtelijk appel en rechterlijk oordeel

Dit hoofdstuk gaat over de procespartijen, de gronden voor het civielrechtelijk appel en het rechterlijk oordeel. Ook wordt ingegaan op de verschillende onderdelen en activiteiten in de appelprocedure in relatie tot doorlooptijden. Het is gebaseerd op dossieronderzoek. Eerst gaan we kort in op de dataverzameling voor het dossieronderzoek.

4.1 Dataverzameling

Bij het dossieronderzoek werd gebruik gemaakt van een vragenlijst in Excel die codeurs invulden op basis van verschillende documenten in de dossiers. Een belangrijke bron van informatie was de rolkaart. Als deze niet aanwezig was in het (geschoonde) dossier, werd deze opgevraagd bij het gerechtshof. Daarnaast werd de uitspraak van het hoger beroep bestudeerd voor de argumentatie van het gerechtshof, de einduitspraak, de nevendicta en het oordeel over de proceskosten. De gronden voor het hoger beroep werden gedestilleerd uit de memorie van grieven en enkele gegevens over de zaak in eerste aanleg werden overgenomen uit het vonnis van de eerste aanleg.

Voorafgaand aan het dossieronderzoek werd een pilot gehouden bij het gerechtshof Den Haag, om het onderzoeksinstrument te testen en de codeurs te trainen. Naar aanleiding van deze pilot werd het instrument bijgesteld. Daarna werden de te bestuderen dossiers geselecteerd. Er was onder andere informatie nodig over de uitspraak in de zaak, dus werd een steekproef getrokken uit afgedane zaken. Omdat het onderzoek een algemeen beeld beoogt te geven van zaken in hoger beroep, is gekozen voor een selectie uit alle zaken. Uit een databestand van de Raad voor de rechtspraak met alle 14.014 in 2011 bij de gerechtshoven uitgestroomde zaken is een aselechte steekproef getrokken van 420 zaken, waarvan de dossiers werden opgevraagd bij de gerechtshoven. De dossiers zijn bestudeerd van 306 zaken die zijn behandeld bij de gerechtshoven in Den Bosch, Arnhem, Amsterdam en Leeuwarden.³⁶ Tabel 16 geeft een overzicht van de verdeling van de zaken over deze vier gerechtshoven.

Tabel 16 Aantal zaken per gerechtshof

	Aantal	%
Amsterdam	83	27
Arnhem	90	29
Den Bosch	93	30
Leeuwarden	40	13
Totaal	306	100*

* Door afronding kunnen totaalpercentages in tabellen iets afwijken van 100.

³⁶ De steekproef bevatte 107 dossiers van het gerechtshof Den Haag, deze konden om logistieke redenen – medewerking kon niet worden verkregen in de periode dat de dataverzameling plaatsvond – uiteindelijk niet in het onderzoek worden meegenomen. Afgevallen zijn verder drie dossiers omdat het zaken van de Ondernemingskamer betroffen. Ook verwijderden we een zaak van de Notariskamer uit de steekproef.

Tabel 17 bevat een aantal algemene kenmerken van de steekproef. De helft van de zaken ving aan met een dagvaarding en de andere helft met een verzoekschrift. Het gaat om handelszaken (60%) en familiezaken (40%). De meeste zaken zijn in eerste aanleg behandeld door de civiele rechter (68%), 20% is behandeld door de kantonrechter en 11% door de kinderrechter. Bijna alle zaken in de steekproef zijn in hoger beroep behandeld in een standaardprocedure, slechts 5% van de zaken betrof een (spoed) kort geding. Alle zaken in de steekproef werden behandeld door een meervoudige kamer. Drie procent van de zaken betrof een gevoegde zaak in hoger beroep. In 90% van de zaken is er in appel gegaan tegen alleen het eindvonnis, bij 9% van de zaken tegen zowel het eindvonnis als een tussenvonnis. In 2% van de zaken is er alleen in beroep gegaan tegen een tussenvonnis. Het betreft bijvoorbeeld een zaak waarin de rechter in eerste aanleg zich bevoegd had verklaard om over de zaak te oordelen, maar waarin de appellante het tussenvonnis in hoger beroep niet ontvankelijk wilde laten verklaren.

In de meeste zaken tekende alleen de appellante beroep aan; in 12% van de zaken ging de geïntimeerde ook in beroep en was er sprake van een incidenteel appel. In dit hoofdstuk gaat het steeds om het principale appel, tenzij expliciet anders vermeld (zoals in paragraaf 4.9).

Tabel 17 Algemene kenmerken bestudeerde zaken

	Aantal	%
<i>Procedure begint met</i>		
Dagvaarding	153	50
Verzoekschrift	153	50
<i>Rechtsgebied</i>		
Handel	183	60
Familie	123	40
<i>Instantie eerste aanleg</i>		
Civiel	209	69
Kanton	61	20
Kinderrechter	35	11
Onbekend*	1	0
<i>Soort procedure</i>		
Standaardprocedure	290	95
Kort geding	7	2
Spoed kort geding	8	3
Onbekend**	1	0
<i>Kamer</i>		
Meervoudige kamer	305	100
Onbekend***	1	0
<i>Voeging in hoger beroep</i>		
Geen voeging	296	97
Voeging	10	3
<i>Soort vonnis uit eerste aanleg</i>		
Eindvonnis	273	89
Eind- en tussenvonnis	28	9
Tussenvonnis	5	2
<i>Incidenteel appel</i>		
Ja	38	12
Nee	268	88
Totaal	306	100

* Het betreft een ots-zaak.

** Het betreft een huurzaak (ontruiming).

*** Deze zaak werd ingetrokken voordat er een kamer was ingesteld.

De verdeling in handels- en familiezaken in de steekproef komt overeen met de verdeling in handels- en familiezaken in alle in 2011 uitgestroomde zaken. De steekproef is op dit punt een goede afspiegeling van het totaal aan in dat jaar uitgestroomde zaken. Een vergelijking van de kenmerken van de zaken in de steekproef met kenmerken van de in 2009 en 2010 *ingestroomde* zaken (hoofdstuk 3) wijst ook in de richting van een representatieve steekproef. Zo komt de verdeling dagvaardingsprocedures en verzoekschriftenprocedures overeen (elk 50%) en is de verdeling over de instantie in eerste aanleg bijna gelijk: in de steekproef 80% de rechtbank (inclusief kinderrechter) en 20% de kantonrechter en bij de in 2009 en 2010 ingestroomde zaken 78% de rechtbank en 21% de kantonrechter.³⁷

4.2 Zaakstype

Het dossieronderzoek betrof een grote verscheidenheid aan typen zaken; Tabel 18 en 19 geven een overzicht. De verschillende typen zaken zijn in grotere categorieën ingedeeld. De eerste twee categorieën betreffen rechten uit het vermogensrecht die gelden tussen partijen: ten eerste de categorie 'bijzondere overeenkomsten' die de grootste groep zaken vormt (39%), waarbij arbeidszaken het meest voorkomen. De tweede categorie 'het verbintenissenrecht' (onder andere onrechtmatige daad), vormt 20% van de zaken. De categorie 'exclusieve vermogensrechten' betreft rechten uit het vermogensrecht die gelden voor iedereen (6%). De wsnp-zaken vormen de grootste groep binnen het faillissementsrecht (18% van de zaken gaat over een faillissement). In de categorie 'overig valt een verscheidenheid aan kleinere categorieën zaken, zoals het ondernemingsrecht en procesrecht.

³⁷ Wat betreft het type zaken kon alleen voor familiezaken worden nagegaan of de verdeling overeen kwam met alle ingestroomde zaken in 2009 en 2010 zaken. De verdeling kwam redelijk overeen, wel waren er wat minder gezag- en omgangszaken en echtscheidingszaken in het dossieronderzoek dan bij alle ingestroomde zaken.

Tabel 18 Type handelszaken

	Aantal	%
<i>Bijzondere overeenkomsten totaal</i>	71	39
Arbeidsrecht	25	14
Huurrecht	15	8
Koop	9	5
Opdracht	5	3
Overige bijzondere overeenkomst	17	9
<i>Verbintenissenrecht</i>	37	20
Onrechtmatige daad	6	3
Overige verbintenissenrecht	23	13
Familierecht dagvaarding	4	2
Algemene voorwaarden	1	1
Verzekeringsrecht	3	2
<i>Exclusieve vermogensrechten</i>	11	6
Zakelijke rechten	3	2
Intellectueel eigendom	3	2
Vermogensrecht overig	5	3
<i>Faillissementsrecht</i>	33	18
Faillissementsrecht (dagvaarding)	6	3
wsnp	24	13
Faillissementsrecht (verzoekschrift)	3	2
<i>Overig</i>	37	17
Ondernemingsrecht (verzoekschrift)	1	1
Procesrecht dagvaarding	6	3
Verzet dwangbevel	1	1
Pachtrecht	1	1
Procesrecht	1	1
Overige dagvaarding inzake handel	8	4
Overig verzoekschrift inzake handel	8	4
Overig handel	5	3
Totaal	183	100

Binnen de familiezaken zijn er drie grote categorieën zaken te onderscheiden: gezag- en omgangszaken (28%), levensonderhoudszaken (28%) en ondertoezichtstellerszaken (21%). Minder vaak voorkomende zaken zijn curatele-zaken (7%) en echtscheidingszaken (8%). Deze laatste twee kleinere categorieën deelden we samen met de overige zaken in bij de categorie 'overig'.

Tabel 19 Type familiezaken

	Aantal	%
Gezag en omgang	34	28
Levensonderhoud	34	28
Ondertoezichtstelling	26	21
Overig	29	24
Ontbinding partnerschap	1	1
Curatele	9	7
Scheiding	10	8
Overig verzoekschrift inzake familie	9	7
Totaal	123	100

4.3 Partijen

Tabellen 20 en 21 geven een overzicht van de appellanten en geïntimeerden naar hun rol *in eerste aanleg*. De wsnp-zaken vormen een afwijkende groep binnen de handelszaken, daarom rapporteren we apart over deze zaken. In de helft van alle zaken is het appel ingesteld door de eiser/verzoeker uit eerste aanleg. Op dit punt is er een verschil tussen handels- en familiezaken. Bij handel werd het beroep in 61% van de zaken door de eiser ingesteld; bij familie is dat in slechts 35% van de zaken het geval. In familiezaken was het vaker de verweerder uit eerste aanleg die in beroep ging. Bij verzoekschriftprocedures komt het ook voor dat een belanghebbende partij in beroep gaat, dit is bijvoorbeeld vaak het geval bij zaken die in eerste aanleg behandeld werden door de kinderrechter.

De geïntimeerde partij was in de meerderheid van de handelszaken de gedaagde uit eerste aanleg (59%), bij de meerderheid van de familiezaken was geïntimeerde de verzoeker uit eerste aanleg (59%). Bij 87% van de wsnp-zaken was er geen geïntimeerde partij. Ook bij sommige familiezaken was er geen geïntimeerde partij, bijvoorbeeld bij ondercuratelestellingen.

Tabel 20 Appellant naar rol in eerste aanleg uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder						Totaal	
	wsnp		Wsnp		Familie			
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Eiser/verzoeker uit eerste aanleg	97	61	15	65	43	35	155	51
Gedaagde/verweerder uit eerste aanleg	57	36	4	17	46	37	107	35
Belanghebbende uit eerste aanleg	1	1	4	17	33	27	38	12
Onbekend	5	3	0	0	1	1	6	2
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

Tabel 21 Geïntimeerde naar rol in eerste aanleg uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder						Totaal	
	wsnp		Wsnp		Familie			
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Eiser/verzoeker uit eerste aanleg	60	37	2	9	73	59	135	44
Gedaagde/verweerder uit eerste aanleg	94	59	1	4	38	31	133	43
Geen geïntimeerde	6	4	20	87	12	10	38	12
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

Tabellen 22 en 23 bevatten informatie over het aantal en type appellanten *in hoger beroep*. In de meeste zaken ging er één partij in beroep (86%). In handelszaken gingen er vaker meerdere appellanten in hoger beroep dan in familiezaken. Van de eerste twee in het dossier genoemde appellanten zijn gegevens genoteerd. De meeste appellanten zijn natuurlijke personen: bij 76% van de zaken was de appellant een natuurlijk persoon of waren beide appellanten een natuurlijk persoon. In bijna alle familie en wsnp-zaken waren appellanten een natuurlijk persoon (98% en 100%), terwijl dit bij handelszaken 56% was. In 22% van de zaken was de appellant een rechtspersoon of waren beide appellanten rechtspersonen; bij familiezaken was dit 2% en bij handelszaken 40%. Bij zeven handelszaken gingen een natuurlijk

persoon en een rechtspersoon samen in beroep. De meeste rechtspersonen zijn bedrijven, bijvoorbeeld bouwbedrijven of transportbedrijven.

Tabel 22 Aantal appellanten in hoger beroep uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder		Wsnp		Familie		Totaal	
	wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
1	132	83	18	78	116	94	266	86
2	16	10	5	22	7	6	28	10
Meer dan 2 appellanten	12	7	0	0	0	0	12	4
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

Tabel 23 Type appellant(en) in hoger beroep uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder		Wsnp		Familie		Totaal	
	wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
<i>Eén appellant</i>								
Natuurlijk persoon	74	46	18	78	112	91	204	67
Rechtspersoon	60	38	0	0	3	2	63	21
<i>Twee of meer appellanten*</i>								
Natuurlijke personen	16	10	5	22	8	7	29	9
Rechtspersonen	3	2	0	0	0	0	3	1
Natuurlijk persoon en rechtsperso(o)n(en)	7	4	0	0	0	0	7	2
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

* In 27 van deze zaken waren er twee appellanten, in twaalf zaken waren meer dan twee appellanten betrokken.

In de meeste zaken was er één geïntimeerde partij (79%). Bij handelszaken was er in 19% van de zaken sprake van meerdere geïntimeerden, datzelfde was het geval in slechts 2% van de familiezaken. Ook van de eerste twee in het dossier genoemde geïntimeerde partijen zijn gegevens genoteerd. De meeste geïntimeerden waren natuurlijke personen, maar het aandeel rechtspersonen was onder de geïntimeerden wel veel groter dan onder de appellanten (40%); bij handelszaken 50% en bij familiezaken 29%. Bij handelszaken waren dit vooral bedrijven en bij familiezaken verenigingen, stichtingen of overheidsorganen. Bij 3% van de zaken werden een natuurlijk persoon en een rechtspersoon samen voor het gerechtshof gedaagd. Tabellen 24 en 25 geven een overzicht van het aantal en type geïntimeerden.

Tabel 24 Aantal geïntimeerden in hoger beroep uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder		Wsnp		Familie		Totaal	
	wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Geen	2	1	20	87	10	8	32	10
1	127	79	3	13	110	89	240	78
2	21	13	0	0	3	2	24	8
Meer dan 2 geïntimeerden	10	6	0	0	0	0	10	3
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

Tabel 25 Type geïntimeerde(n) uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder wsnp		Wsnp		Familie		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
	Geen	2	1	21	91	9	7	32
<i>Eén geïntimeerde</i>								
Natuurlijk persoon	50	31	1	4	75	61	126	41
Rechtspersoon	80	50	1	4	36	29	117	38
<i>Twee of meer geïntimeerden*</i>								
Natuurlijke personen	16	10	0	0	1	1	17	6
Rechtspersonen	6	4	0	0	0	0	6	2
Natuurlijk persoon en rechtsperso(o)n(en)	6	4	0	0	2	2	8	3
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

* In elf van deze zaken waren er twee appellanten betrokken en in tien van deze zaken meer dan twee.

In tabel 26a is voor handelszaken het type appellant(en) afgezet tegen het type geïntimeerde(n) en in tabel 26b voor familiezaken. De wsnp-zaken zijn buiten tabel 26a gelaten, omdat ze afwijken van de rest van de handelszaken: in al deze zaken is de appellant een natuurlijk persoon en er is zelden een geïntimeerde partij. Van de overige handelszaken werd 23% gevoerd tussen natuurlijke personen. In totaal 39% van de handelszaken werd aangespannen door rechtspersonen en de helft van deze zaken werd tegen andere rechtspersonen als geïntimeerde partij gevoerd. Bij de familiezaken werd 62% van de zaken gevoerd tussen natuurlijke personen en nog eens 29% tussen een natuurlijk persoon als appellant en een rechtspersoon als geïntimeerde partij.

Tabel 26a Type appellant(en) (rijen) afgezet tegen type geïntimeerde(n) (kolommen) voor handel (zonder wsnp-zaken)

	Geen		Natuurlijk persoon		Rechtspersoon		Gemengd		Totaal	
	Natuurlijk persoon	2	(1%)	37	(23%)	48	(30%)	3	(2%)	90
Rechtspersoon	0		28	(17%)	33	(21%)	2	(1%)	63	(39%)
Gemengd	0		1	(1%)	5	(3%)	1	(1%)	7	(4%)
Totaal	2	(1%)	66	(41%)	86	(54%)	6	(4%)	160	(100%)

Tabel 26b Type appellant(en) (rijen) afgezet tegen type geïntimeerde(n) (kolommen) voor familie

	Geen		Natuurlijk persoon		Rechtspersoon		Gemengd		Totaal	
	Natuurlijk persoon	6	(3%)	76	(62%)	36	(29%)	2	(2%)	120
Rechtspersoon	3	(2%)	0		0		0		3	(2%)
Gemengd	0		0		0		0		0	
Totaal	9	(7%)	76	(62%)	36	(29%)	2	(2%)	123	(100%)

Bij 35% van de zaken waren één of meer belanghebbende partijen betrokken (tabel 27). Dit kwam aanzienlijk frequenter voor bij familiezaken (81%) dan bij handelszaken (wsnp 17%; handel overig 2%). In de meeste gevallen zijn belanghebbenden

natuurlijke personen, zoals minderjarige kinderen of een ouder. Ook rechtspersonen kunnen belanghebbende partijen zijn, bij familiezaken gaat het dan bijvoorbeeld om de Raad voor de Kinderbescherming of Bureau Jeugdzorg.

Tabel 27 Belanghebbende partijen uitgesplitst naar handel (wsnp-zaken apart) en familie

	Handel zonder		Wsnp		Familie		Totaal	
	wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Belanghebbenden	3	2	4	17	100	81	107	35
Geen belanghebbenden	157	98	19	83	23	19	199	65
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

4.4 Toevoegingen

Natuurlijke personen met beperkte financiële middelen komen in aanmerking voor gesubsidieerde rechtsbijstand, het percentage toevoegingsgebruikers onder de appellanten onder hen is 37% (tabel 28).³⁸

Tabel 28 Toevoeging appellanten

	Aantal	%
Ja	87	37
Nee	146	63
Totaal	233	100

Het percentage toevoegingsgebruikers onder de geïntimeerde natuurlijke personen was 27% (tabel 29).³⁹

Tabel 29 Toevoeging geïntimeerden

	Aantal	%
Ja	39	27
Nee	104	73
Totaal	143	100

4.5 Vorderingen/verzoeken

Vorderingen/verzoeken⁴⁰ hebben betrekking op belangen van partijen in de rechtszaak. We hebben in het onderzoek belangen onderscheiden op basis van indelingen binnen het vermogensrecht en het personen- en familierecht.⁴¹ De uit het vermogensrecht afgeleide financiële belangen:

- op basis van een bijzondere overeenkomst, bijvoorbeeld bij zaken die over huurbescherming of ontslag gaan;
- op basis van een overeenkomst (anders dan een bijzondere overeenkomst), bijvoorbeeld nakoming, vervanging, reparatie, schadevergoeding;

³⁸ In vijf van deze 87 zaken procedeerden twee appellanten met een toevoeging.

³⁹ Bij twee van deze 39 zaken procedeerden twee geïntimeerden met een toevoeging.

⁴⁰ In deze paragraaf hebben we het kortweg over vorderingen, daarbij ook doelen

⁴¹ In bijlage 3 is een schema van het vermogensrecht opgenomen.

- op basis van de wet (anders dan een overeenkomst), bijvoorbeeld door een onrechtmatige daad, ongerechtvaardigde verrijking, of onverschuldigde betaling;
- met betrekking tot goederenrecht, bijvoorbeeld eigendom, erfpacht, opstal;
- met betrekking tot voortbrengselen van de menselijke geest, bijvoorbeeld auteursrecht, octrooirecht en inbreuk op zakelijke en persoonlijke rechten.

De uit het personen- en familierecht afgeleide relationele belangen:

- met betrekking tot familie/partners, bijvoorbeeld scheiding of ouderlijk gezag;
- met betrekking tot autonomie/zelfbeschikking, bijvoorbeeld onder curatele stelling, handelingsbekwaamheid.

In de 306 bestudeerde zaken dienden de appellanten in totaal 411 vorderingen in.⁴² Een overzicht van deze vorderingen wordt gegeven in tabel 30. De meeste vorderingen zijn financieel van aard (77%). Bij de handelszaken zijn vanzelfsprekend bijna alle vorderingen financieel: vorderingen op basis van de wet komen het meeste voor (32%), daarna vorderingen op basis van een bijzondere overeenkomst (23%) en vorderingen op basis van een overeenkomst (21%). Bij de familiezaken hebben de meeste zaken een relationeel belang, vorderingen met betrekking tot familie en/of partner vormen de grootste groep (53%). Vorderingen op basis van de wet spelen bij familiezaken ook een rol (35%), bijvoorbeeld bij alimentatiezaken.

Tabel 30 Aard van de vorderingen van de appellant uitgesplitst naar handel en familie

	Handel		Wsnp		Familie		Totaal	
	zonder wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
<i>Financieel</i>								
Vordering op basis van bijzondere overeenkomst	53	23	0	0	2	1	55	13
Vordering op basis van overeenkomst	50	21	0	0	0	0	50	12
Vordering op basis van de wet	75	32	18	78	54	35	147	36
Vordering op zaken/goederen	6	3	0	0	0	0	6	1
Vordering op basis van vruchten van de geest	4	2	0	0	0	0	4	1
Overig	40	17	5	22	9	6	54	13
<i>Relationeel</i>								
Vordering m.b.t. familie/partners	3	1	0	0	82	53	85	21
Vordering m.b.t. autonomie/zelfbeschikking	2	1	0	0	4	3	6	1
Overig	0	0	0	0	4	3	4	1
Totaal	233	100	23	100	155	100	411	100

In tabel 31 is weergegeven hoe het gerechtshof heeft geoordeeld over alle vorderingen. De meeste vorderingen werden afgewezen (66%). Bijna een derde werd (gedeeltelijk) toegewezen. Dit verschilt niet veel tussen handel en familie. Bij de wsnp-zaken werd 86% van de vorderingen afgewezen.

⁴² In 18 zaken werden geen vorderingen ingediend. In 201 zaken werd één vordering ingediend. In 60 zaken werden twee vorderingen ingediend. In 18 zaken werden drie vorderingen ingediend en in negen zaken vier vorderingen.

Tabel 31 Oordeel rechter over vorderingen totaal uitgesplitst naar handel en familie

	Handel zonder		Wsnp		Familie		Totaal	
	wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Toewijzing	43	23	3	14	25	20	71	21
Gedeeltelijke toewijzing	20	11	0	0	16	13	36	11
Afwijzing	123	65	19	86	79	63	221	66
Niet ontvankelijk	3	2	0	0	6	5	9	3
Totaal	189	100	22	100	126	100	337	100

In tabel 32 is voor alle vorderingen per categorie weergegeven hoe het gerechtshof daarover heeft geoordeeld. Daarbij zijn ondanks de soms lage aantallen ook percentages vermeld. Van alle typen vorderingen werd ten minste de helft afgewezen.

Tabel 32 Oordeel rechter over vorderingen

	Toewijzing		Gedeeltelijke toewijzing		Afwijzing		Niet ontvankelijk		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
<i>Financieel</i>										
Vordering op basis van bijzondere overeenkomst	12	(27%)	6	(13%)	27	(60%)	0	(0%)	45	(100%)
Vordering op basis van overeenkomst	9	(20%)	5	(11%)	31	(69%)	0	(0%)	45	(100%)
Vordering op basis van de wet	26	(21%)	17	(14%)	77	(62%)	4	(3%)	124	(100%)
Vordering op zaken/goederen	0	(0%)	0	(0%)	5	(100%)	0	(0%)	5	(100%)
Vordering op basis van vruchten van de geest	0	(0%)	2	(50%)	2	(50%)	0	(0%)	4	(100%)
Overig	8	(24%)	2	(6%)	23	(68%)	1	(3%)	34	(100%)
<i>Relationeel</i>										
Familie/partners	14	(20%)	4	(6%)	47	(68%)	4	(6%)	69	(100%)
Autonomie/zelfbeschikking	1	(17%)	0	(0%)	5	(83%)	0	(0%)	6	(100%)
Overig	0	(0%)	0	(0%)	4	(100%)	0	(0%)	4	(100%)
Totaal	70	(21%)	36	(11%)	221	(66%)	9	(1%)	336	(100%)

4.6 Grieven

In de grieven zijn de redenen voor het appel te vinden. In tabel 33 is het aantal door de appellanten ingediende grieven weergegeven. In een kwart van de zaken was er één grief in de memorie van grieven genoemd. Bij familiezaken beperkt het aantal ingediende grieven zich vaker tot één of twee (61%) dan bij handelszaken (27%).

Tabel 33 Aantal grieven appellant uitgesplitst naar handel en familie

	Handel zonder wsnp		Wsnp		Familie		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
0*	24	15	0	0	3	2	27	9
1	19	12	10	44	46	37	75	25
2	16	10	5	22	30	24	51	17
3	27	17	6	26	11	9	44	14
4	15	9	2	2	10	8	27	9
5	20	13	0	0	13	11	33	11
6	7	4	0	0	4	3	11	4
7	9	6	0	0	1	1	10	3
8	4	3	0	0	1	1	5	2
9	3	2	0	0	1	1	4	1
10	4	3	0	0	0	0	4	1
11	3	2	0	0	1	1	4	1
12	3	2	0	0	0	0	3	1
Meer dan 12	6	4	0	0	2	2	8	3
Totaal	183	100	23	100	123	100	306	100

* In 27 zaken zijn er geen grieven bekend, in deze zaken was geen memorie van grieven ingediend. In negen gevallen was dit een zaak die eindigde met een roeyement.

Van de eerste vijf grieven die de advocaat in de memorie van grieven formuleert, is de inhoud genoteerd.⁴³ In de gevallen dat het gerechtshof een onderwerp als grief besprak dat niet als zodanig door de advocaat was aangegeven, werd deze grief echter ook genoteerd. De inhoud van de grieven is ingedeeld in categorieën. Appellanten kunnen een klacht hebben over de ontvankelijkheid van een zaak, bijvoorbeeld over de verjaring van een vordering. Soms heeft een appellant een klacht die te maken heeft met de onderbouwing van zijn stellingen. De rechtbank kan bijvoorbeeld bepalen dat appellant niet genoeg feiten en omstandigheden naar voren heeft gebracht om zijn stelling te onderbouwen of appellant vindt dat het bewijs dat hij ter onderbouwing naar voren heeft gebracht onjuist wordt gewaardeerd (bewijs). Als een partij het oneens is met de beslissing van de rechter dat hij niet heeft voldaan aan zijn stelplicht, valt dit in de categorie stelplicht. Appellanten kunnen stellen dat ten onrechte hun vordering niet is toegewezen of juist dat ten onrechte de vordering van de wederpartij is toegewezen (toewijzing/afwijzing in eerste aanleg). Ook is het mogelijk dat zij menen dat er te weinig is toegewezen (hoogte), of dat zij de vordering willen veranderen of aanvullen (wijziging/aanvulling). Het kan ook dat partijen het niet eens zijn met het feit dat zij veroordeeld zijn in de proceskosten (proceskostenveroordeling). Appellanten kunnen stellen dat de feiten in eerste aanleg niet goed zijn vastgesteld (vaststelling feiten in eerste aanleg) of niet juist zijn gewaardeerd (waardering) of zij willen nieuwe feiten naar voren brengen of feiten die zij al gesteld hebben veranderen of aanvullen (verandering/aanvulling). Appellanten kunnen opkomen tegen het oordeel van de rechtbank over de toepassing of uitleg van materieel recht (uitleg rechtsregel), bijvoorbeeld als de rechter een beslissing heeft genomen op grond van een wetsbepaling die volgens appellant niet van toepassing is. Of als er wel de juiste rechtsregel wordt toegepast, maar op een verkeerde manier (toepassing rechtsregel). Het kan ook zijn dat de rechtbank een bepaald oordeel over een overeenkomst heeft, bijvoorbeeld over de nakoming ervan, de inhoud of juist ontbinding van de overeenkomst (uitleg overeenkomst). Er

⁴³ Dit besluit werd om pragmatische redenen genomen. Het betekent dat van in totaal 48 zaken niet van alle grieven de inhoud in het onderzoek is meegenomen.

kunnen ook grieven zijn over het formele recht. Dit is het geval als er volgens appellant onvoldoende door de rechter is gemotiveerd en hij dus zijn motiveringsplicht heeft geschonden (motiveringsplicht rechter), of als er andere formeelrechtelijke beginselen zijn geschonden zoals het recht op hoor en wederhoor of het recht op een onafhankelijke en onpartijdige behandeling (schending algemeen rechtsbeginsel).

Een kwart van de grieven gaat over de feiten die in eerste aanleg vastgesteld zijn (tabel 34). Grieven over de toe- of afwijzing van de vordering in eerste aanleg komen ook veel voor (13%). De praktijk leert dat in bijna alle zaken een grief van deze aard wordt ingediend. Vaak is dit echter de laatst genoemde grief, waardoor in dit onderzoek, dat de inhoud van alleen de eerste vijf genoemde grieven meeneemt, het percentage lager uitvalt. Daarbij speelt ook mee dat bij grieven die uit meerdere delen – in feite meerdere grieven – bestaan, alleen de belangrijkste grief werd genoteerd. Dit werd onder andere beoordeeld aan de hand van waar in de uitspraak de meeste aandacht aan werd besteed. Dit was vaak niet de grief over de toe- of afwijzing van de vordering, omdat dit ook vaak een 'veeggrief' betreft. In totaal 16% van de grieven bevatten een klacht over materieel recht en 15% betreft de onderbouwing van de eigen stellingen in eerste aanleg.

Tabel 34 Onderwerp grieven appellant

	Aantal	%
<i>Ontvankelijkheid</i>	19	2
Bevoegdheid rechter	4	0
Spoedeisend karakter	1	0
Verjaring	2	0
Overig	12	1
<i>Feiten</i>	285	32
Vaststelling feiten in eerste aanleg	206	24
Verandering/aanvulling	16	2
Waardering	57	7
Overig	6	1
<i>Vordering</i>	167	19
Toewijzing/afwijzing in eerste aanleg	116	13
Wijziging/aanvulling	9	1
Hoogte	19	2
Proceskostenveroordeling	14	2
Overig	9	1
<i>Onderbouwing</i>	130	15
Stelplicht	40	5
Bewijs	63	7
Getuigen	5	1
Deskundigenoordeel	9	1
Overig	13	1
<i>Materieel recht</i>	147	17
Uitleg rechtsregel	46	5
Toepassing rechtsregel	91	10
Overig	10	1
<i>Formeel recht</i>	56	6
Schending algemeen rechtsbeginsel	16	2
Motiveringsplicht rechter	33	4
Overig	7	1
<i>Uitleg overeenkomst</i>	46	5
Overig	25	3
Totaal	875	100

Om te laten zien hoe er in een zaak over verschillende grieven van de appelland werd geoordeeld hebben we figuren gemaakt waarin te zien is wat het oordeel van het gerechtshof is over opeenvolgende grieven. Deze figuren zijn te vinden in bijlage 4. De 27 zaken zonder grieven zijn uiteraard niet meegenomen. Ook de zaken die eindigden in een roeyement of niet ontvankelijkverklaring ontbreken in de figuren, net als zaken waarin alleen uitspraak is gedaan over het incidentele appel. Daarnaast heeft het gerechtshof zich in twaalf familiezaken niet meer uitgesproken over de grieven, omdat er een overeenkomst tussen beide partijen werd bereikt. Er werd bijvoorbeeld door de partijen ter zitting geschikt over het gezag over de kinderen of alimentatie. Als laatste zijn er nog negen zaken waarin het gerechtshof besloot niet op de grieven in te gaan, maar de zaak in zijn geheel nogmaals te behandelen. In totaal vielen zo 77 zaken af en werden de grieven van 229 zaken opgenomen in de figuren.

Tabel 35 biedt, ter samenvatting van deze figuren, een totaaloverzicht van de uitkomst van de behandeling van de grieven.

Tabel 35 Samenvattende weergave van de uitkomst van de behandeling van de grieven, naar aantal grieven

	1	2	3	4	5 of meer	Totaal
Alle grieven slagen	19	6	6	0	0	31
Alle grieven falen	37	16	12	3	20	88
Alle grieven niet besproken	2	1	0	0	3	6
Grieven slagen en falen	-	11	3	6	7	27
Grieven slagen en niet besproken	-	5	4	6	7	22
Grieven falen en niet besproken	-	5	10	4	14	34
Grieven slagen, falen en niet besproken	-	-	2	2	18	21
Totaal	58	44	37	21	69	229

In tabel 36 zijn bovenvermelde grieven in categorieën ondergebracht en wordt het oordeel van het gerechtshof over de verschillende typen grieven weergegeven. Over het totaal genomen slaagde 24% van de grieven en 56% faalde. Over 20% van de grieven werd geen oordeel uitgesproken. Tussen de verschillende typen grieven zijn er, wanneer niet besproken grieven niet worden meegerekend, niet veel verschillen wat betreft hun slaagkans. Deze ligt, de categorie 'overig' buiten beschouwing gelaten, tussen de 20% (grieven over ontvankelijkheid) en 38% (grieven over onderbouwing).

Tabel 36 Oordeel gerechtshof over grieven appelland

	Grief slaagt		Grief faalt		Niet besproken		Totaal	
Ontvankelijkheid	3	(19%)	12	(75%)	1	(6%)	16	(100%)
Feiten	57	(26%)	116	(53%)	45	(21%)	218	(100%)
Vordering of verzoek	31	(25%)	70	(55%)	25	(20%)	126	(100%)
Onderbouwing	34	(31%)	57	(52%)	19	(17%)	110	(100%)
Materieel recht	25	(22%)	75	(66%)	13	(12%)	113	(100%)
Formeel recht	5	(13%)	14	(36%)	20	(51%)	39	(100%)
Uitleg overeenkomst	10	(24%)	24	(59%)	7	(17%)	41	(100%)
Overig	1	(4%)	13	(57%)	9	(39%)	23	(100%)
Totaal	166	(24%)	381	(56%)	139	(20%)	686	(100%)

4.7 Onderdelen en activiteiten' in de appelprocedure

In tabel 37 is weergegeven wat er in de appelprocedure gebeurde. Bij 25 zaken werd een deskundigenbericht gegeven, waarvan 17 keer bij familiezaken. De deskundige is bij familiezaken vaak een vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming. Verder werd er een verklaring afgelegd door een verkeersspecialist, een deskundige op het gebied van funderingen (in een bouwzaak), een schrift-expert, een arbeidsdeskundige, meerdere gedragswetenschappers en de bedrijfs-huuradviescommissie.

In 13 zaken werd een getuigenverklaring gegeven, in drie zaken werd er ook een contra-enquête gehouden.

In 46% van de zaken werd in hoger beroep aanvullend bewijs aangeleverd, het vaakst door de appelland of door zowel de appelland als de geïntimeerde. Dit gebeurt vaker in familiezaken (72%) dan in handelszaken (29%).

Schikking vond in hoger beroep slechts in incidentele gevallen plaats en hetzelfde geldt voor mediation.

In 18% van de zaken werd een pleidooi gehouden, relatief vaker bij handelszaken. In de meeste zaken werden geen aktes ingediend (73%). In 23% van de zaken werd er één of meerdere tussenuitspra(a)k(en) gewezen, relatief vaker bij handelszaken.

Tabel 37 Onderdelen en activiteiten in de appelprocedure

	Aantal	%
<i>Deskundigenbericht</i>		
Ja	25	8
Nee	281	92
<i>Getuigenverklaring/enquête</i>		
Ja	13	4
Nee	293	96
<i>Ander aanvullend bewijs</i>		
Ja, door appelland ingebracht	66	22
Ja, door geïntimeerde ingebracht	8	3
Ja, door beiden ingebracht	67	22
Nee	165	54
<i>Schikking</i>		
Ja	13	4
Nee	293	96
<i>Mediation</i>		
Ja	8	4
Nee	298	96
<i>Pleidooi*</i>		
Ja	50	17
Nee	240	83
<i>Aantal nadere akten</i>		
0	224	73
1	26	8
2	28	9
3 of meer	28	9
<i>Aantal tussenuitspraken</i>		
0	237	77
1	58	19
2 of meer	11	4
Totaal	306	100

* Kort-gedingprocedures zijn hier buiten beschouwing gelaten.

Daarnaast werd er in een incidentele vordering drie keer verzocht om een eindoordeel over een bepaald onderdeel in de zaak, drie keer om een schorsing van de uitvoerbaarheid bij voorraad, drie keer om de zaak als (spoed) kort geding te behandelen, twee keer om de zaak te voegen, één keer om een verklaring tot uitvoerbaarheid bij voorraad, één keer om een voorlopige voorziening, één keer om een zekerheidsstelling proceskosten, één keer om een niet ontvankelijkheidsverklaring en één keer een verzoek tot tussentijdse cassatie.

4.8 Doorlooptijden

In hoofdstuk 3 zijn de doorlooptijden vermeld van alle in 2010 tot en met 2014 bij de gerechtshoven uitgestroomde zaken. De doorlooptijden van de tijdens het dossieronderzoek bestudeerde zaken bekeken we eveneens, dit om meer te weten te komen over factoren die medebepalend zijn voor de duur van de doorlooptijden. De meeste van deze zaken die in 2011 bij de gerechtshoven werden afgedaan werden in 2010 of in 2011 bij die gerechtshoven aangebracht. Een veel kleiner aantal zaken dateert van de jaren daarvoor; de drie 'oudste' zaken uit 2007 (zie tabel 38).

Tabel 38 Instroomjaar bij gerechtshof

	Aantal	%
2007	3	1
2008	11	4
2009	35	11
2010	131	43
2011	125	41
Onbekend	1	0
Totaal	306	100

In tabel 39 worden de doorlooptijden in hoger beroep (van moment van aanbrengen in hoger beroep tot de uitspraak in hoger beroep) weergegeven, waarbij onderscheid is gemaakt naar dagvaardingszaken en verzoekschriftprocedures. Bijna 40% van de zaken werd binnen een half jaar door het gerechtshof afgedaan; bij 27% van de zaken duurde dit een half jaar tot een jaar en 21% van de zaken werd afgedaan tussen een jaar en twee jaar. Bij 8% van de zaken duurde het langer dan twee jaar voordat de zaak was afgedaan.

Het is duidelijk dat verzoekschriftprocedures sneller werden afgedaan dan dagvaardingsprocedures. Onder de verzoekschriften hebben wsnp-zaken een korte doorlooptijd.

Tabel 39 Doorlooptijd hoger beroep (van aanbrengen in hoger beroep tot de uitspraak in hoger beroep) uitgesplitst naar dagvaarding en verzoekschrift

	Dagvaarding		Verzoekschrift		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Minder dan een half jaar	27	18	92	60	119	39
Een half jaar - een jaar	42	27	40	26	82	27
Een jaar - twee jaar	51	33	12	8	63	21
Meer dan twee jaar	21	14	2	1	23	8
Onbekend*	12	8	7	5	19	6
Totaal	153	100	153	100	306	100

* Als de doorlooptijd onbekend is, komt dat in de meeste gevallen doordat de datum van de uitspraak in het dossier ontbrak.

Een onderdeel van de doorlooptijd in hoger beroep, is de tijd tussen het indienen van het hoger beroep tot het indienen van de grieven (tabel 40). Bij verzoekschrift-procedures worden de grieven in bijna alle zaken tegelijkertijd met het beroeps-schrift ingediend, zoals ook in de wet is opgenomen (art. 359 Rv). Bij dagvaardings-procedures worden in 34% van de zaken de grieven ingediend binnen zes weken, de wettelijke daarvoor staande termijn. In de rest van de zaken werd uitstel verleend door het gerechtshof.

Tabel 40 Doorlooptijd tussen indienen hoger beroep tot indienen grieven uitgesplitst naar dagvaarding en verzoekschrift

	Dagvaarding		Verzoekschrift		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Tegelijk (dus 0 dagen)	31	20	148	97	179	58
Binnen 6 weken	21	14			21	7
Vanaf 6 weken - 3 maanden	29	19	1	1	30	10
Tussen 3 en 6 maanden	36	24			36	12
Meer dan 6 maanden	14	9			14	5
N.v.t./onbekend*	22	14	4	3	26	8
Totaal	153	100	153	100	306	100

* In de meeste van deze gevallen zijn er geen grieven ingediend, bijvoorbeeld omdat de zaak in een royement eindigde.

In 31% van de zaken ontbraken gegevens over de datum van aanbrengen in eerste aanleg. De meeste zaken zijn in eerste aanleg aangebracht in 2009, 2010 en 2011. Vijftien procent van de zaken werd vóór 2009 in eerste aanleg aangebracht (zie tabel 41).

Tabel 41 Instroomjaar eerste aanleg

	Aantal	%
2006 of eerder	10	3
2007	11	4
2008	24	8
2009	55	18
2010	77	25
2011	35	11
Onbekend	94	31
Totaal	306	100

Tabel 42 bevat een overzicht van de totale doorlooptijden (van moment van aanbrengen in eerste aanleg tot de uitspraak in hoger beroep). Ook de totale doorlooptijd is bij dagvaardingszaken langer dan bij verzoekschriftprocedures.

Tabel 42 Doorlooptijd totaal (van aanbrengen in eerste aanleg tot de uitspraak in hoger beroep) uitgesplitst naar dagvaarding en verzoekschrift

	Dagvaarding		Verzoekschrift		Totaal	
	Aanta	%	Aantal	l %	Aantal	%
Minder dan ½ jaar	5	3	24	16	29	9
½-1 jaar	13	8	30	20	43	14
1-2 jaar	30	20	40	26	70	23
2-3 jaar	21	14	8	5	29	9
> 3 jaar	23	15	4	3	27	9
Onbekend*	61	40	47	31	108	35
Totaal	153	100	153	100	306	100

* Als de doorlooptijd onbekend is, komt dat in de meeste gevallen doordat de datum van aanbrengen van de zaak in eerste aanleg ontbrak.

In tabel 43 is het aantal zittingen weergegeven. Ruim een derde deel van de zaken werd schriftelijk afgedaan: 58% van de dagvaardingsprocedures en 11% van de verzoekschriftprocedures. Bij verzoekschriftprocedures werd veel vaker wel één zitting gehouden (77%) dan bij dagvaardingsprocedures (33%). Bij 10% van de zaken werden er twee of meer zittingen gehouden.

Tabel 43 Aantal zittingen in hoger beroep uitgesplitst naar dagvaarding en verzoekschrift

	Dagvaarding		Verzoekschrift		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
0	89	58	17	11	106	35
1	50	33	118	77	168	55
>2	14	9	18	12	32	10
Totaal	153	100	153	100	306	100

In tabel 44 is de doorlooptijd naar het aantal zittingen weergegeven voor dagvaardingsprocedures. Het lijkt voor de doorlooptijd niet zo veel uit te maken of er al of niet een zitting gehouden werd: 49% van de zaken die schriftelijk werden afgedaan, werden binnen een jaar afgedaan en dat geldt ook voor 48% van de dagvaardingszaken waarbij één zitting werd gehouden. De zaken waarin er twee of meer zittingen werden gehouden duurden in bijna alle gevallen langer dan een jaar. Bij de verzoekschriften werden zaken waarin één zitting werd gehouden, het snelst afgedaan: 67% van deze verzoekschriftprocedures werd binnen een half jaar afgedaan (tabel 45). Aangenomen mag worden dat de complexiteit van een zaak – die we niet hebben kunnen meten op grond van de (gearchiveerde) dossiers⁴⁴ – van invloed is op de doorlooptijden. Er is wel gekeken naar het aantal tussenvonnissen afgezet tegen de doorlooptijden (tabel 46). Bijna de helft van de procedures zonder tussenvonnis werd binnen een half jaar afgedaan, terwijl dit bij 12% van de procedure waarin één tussenvonnis werd gewezen het geval was. In elf procedures werden twee of meer tussenvonnissen gewezen en deze duurden alle langer dan een jaar.

⁴⁴ Niet alle stukken uit het dossier worden gearchiveerd, dat geldt bijvoorbeeld voor sommige bewijsstukken.

Tabel 44 Doorlooptijd in hoger beroep naar aantal zittingen (dagvaardingen)

	0		1		2 of meer		Totaal
Minder dan een ½jaar	14	(16%)	12	(24%)	1	(7%)	27
½-1 jaar	30	(34%)	12	(24%)	0	(0%)	42
1-2 jaar	32	(36%)	15	(30%)	4	(29%)	51
> 2 jaar	6	(7%)	9	(18%)	6	(43%)	21
Onbekend	7	(8%)	2	(4%)	3	(21%)	12
Totaal	89	(100%)	50	(100%)	14	(100%)	153

Tabel 45 Doorlooptijd in hoger beroep naar aantal zittingen (verzoekschriften)

	0		1		2 of meer		Totaal
Minder dan een ½ jaar	8	(47%)	79	(67%)	5	(28%)	92
½-1 jaar	6	(35%)	30	(25%)	4	(22%)	40
1-2 jaar	0	(0%)	6	(5%)	6	(33%)	12
> 2 jaar	0	(0%)	0	(0%)	2	(11%)	2
Onbekend	3	(18%)	3	(2%)	1	(6%)	7
Totaal	17	(100%)	118	(100%)	18	(100%)	153

Tabel 46 Doorlooptijd naar aantal tussenvonnissen (alle zaken)

	0		1		2 of meer		Totaal
Minder dan een ½jaar	112	(47%)	7	(12%)	0	(0%)	119
½-1 jaar	69	(29%)	13	(22%)	0	(0%)	82
1-2 jaar	41	(17%)	21	(36%)	1	(9%)	63
>2 jaar	6	(3%)	9	(16%)	8	(73%)	23
Onbekend	9	(4%)	8	(14%)	2	(18%)	19
Totaal	237	(100%)	58	(100%)	11	(100%)	306

Om te kijken of er een samenhang is tussen de doorlooptijd (moment van aanbren- gen in hoger beroep tot de uitspraak in hoger beroep) en bepaalde gebeurtenissen in de zaak, namelijk tussenvonnis, aanvullend bewijs, deskundige/getuige (bespro- ken in paragraaf 4.7) is er een regressieanalyse uitgevoerd (zie bijlage 5 voor de tabel). We hebben in de regressieanalyse rekening gehouden met de aard van de procedure (kort geding of standaard) omdat spoedprocedures een kortere doorloop- tijd hebben. Uit tabel 39 bleek al dat dagvaardingsprocedures een langere door- looptijd hebben dan verzoekschriften. Daarom hebben we ook voor dit kenmerk gecontroleerd in de analyse. Uit de resultaten blijkt dat zaken waarin een deskundi- genbericht of getuigenverklaring heeft plaatsgevonden, een langere doorlooptijd hebben, net als zaken waarin er aanvullend bewijs door (één van) de partijen werd ingebracht, en als er in een zaak één of meerdere tussenvonnissen zijn geweest. De gevonden samenhangen tussen de gebeurtenissen in de zaak en de doorlooptijd zijn alle statistisch significant, waarmee met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid kan worden uitgesloten dat de gevonden samenhangen op toeval berusten.

4.9 Einduitspraak

Inhoud uitspraak

In tabel 47 zijn de einduitspraken van het gerechtshof weergegeven. In 42% van de zaken werd het vonnis of de beschikking uit eerste aanleg bekrachtigd, in 26% van

de zaken werd dit vernietigd en in 11% van de zaken deels vernietigd. Vier procent van alle zaken werd niet ontvankelijk verklaard en 8% van de zaken eindigde in een royement.

Handelszaken leidden naar verhouding wat vaker tot bekrachtiging dan familiezaken (respectievelijk 41% en 37%), familiezaken wat vaker tot vernietiging of deels vernietiging (44% bij familiezaken en 35% bij handelszaken). Het vonnis in wsnp-zaken wordt in 83% van de zaken bekrachtigd

Tabel 47 Uitspraak uitgesplitst naar handel en familie

	Handel		Wsnp		Familie		Totaal	
	zonder wsnp							
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Bekrachtiging	65	41	19	83	46	37	130	42
Deels vernietiging	14	9	0	0	19	15	33	11
Vernietiging	42	26	3	13	36	29	81	26
Niet ontvankelijk	7	4	1	4	5	4	13	4
Royement	17	11	0	0	6	5	23	8
Overig*	15	9	0	0	11	9	26	8
Totaal	160	100	23	100	123	100	306	100

* Onder andere ontslag van instantie.

Net als in hoofdstuk 3 kijken we in dit hoofdstuk naar de uitspraak per type familiezaak (tabel 48). Ook hier zien we een hoog percentage vernietigingen bij levensonderhoud en een laag percentage vernietigingen bij ondertoezichtstellingen.

Tabel 48 Uitspraak naar type familiezaak

	Bekrachtigd		(Deels) vernietigd		Overig		Totaal	
Gezag en omgang	14	(41%)	15	(44%)	5	(15%)	34	(100%)
Levensonderhoud	6	(18%)	25	(74%)	3	(9%)	34	(100%)
Ondertoezichtstelling	12	(46%)	6	(23%)	8	(31%)	26	(100%)
Overig	14	(48%)	9	(31%)	6	(21%)	29	(100%)
Totaal	46	(37%)	55	(45%)	22	(18%)	123	(100%)

We hebben gekeken naar de uitspraak en welke partij uit eerste aanleg in beroep is gegaan (tabel 49 en 50). In deze tabellen is te zien dat in handelszaken waarin de eiser uit eerste aanleg in hoger beroep gaat, het vonnis uit eerste aanleg minder vaak bekrachtigd en vaker (deels) vernietigd wordt dan in zaken waarin de gedaagde/verweerder uit eerste aanleg in hoger beroep gaat. Bij familiezaken zijn de verschillen veel kleiner en wordt de beschikking uit eerste aanleg juist wat vaker bekrachtigd als de eiser uit eerste aanleg in beroep gaat dan wanneer de verweerder uit eerste aanleg dat doet en het vonnis uit eerste aanleg wordt in ruim 50% van de familiezaken (deels) vernietigd, ongeacht welke partij uit eerste aanleg in hoger beroep gaat.

Tabel 49 Uitspraak naar partij uit eerste aanleg die in hoger beroep is gegaan voor handelszaken

	Bekrachtigd		(Deels) vernietigd		Overig		Totaal	
Eiser/verzoeker	38	(39%)	36	(37%)	23	(24%)	97	(100%)
Gedaagde/verweerder	26	(46%)	17	(30%)	14	(24%)	57	(100%)
Belanghebbende	1	(100%)	0	(0%)	0	(0%)	1	(100%)
Totaal	65	(42%)	53	(34%)	37	(24%)	155	(100%)

Tabel 50 Uitspraak naar partij uit eerste aanleg die in hoger beroep is gegaan voor familiezaken

	Bekrachtigd		(Deels) vernietigd		Overig		Totaal	
Eiser/verzoeker	15	(35%)	23	(53%)	5	(12%)	43	(100%)
Gedaagde/verweerder	14	(30%)	25	(54%)	7	(15%)	46	(100%)
Belanghebbende	17	(52%)	6	(18%)	10	(30%)	33	(100%)
Totaal	46	(38%)	54	(44%)	22	(18%)	122	(100%)

Het gerechtshof neemt naast een beslissing over de hoofdzaak (dictum), ook bijkomende beslissingen (nevendicta). Bij dagvaardingszaken is het standaard dat het gerechtshof nevendicta uitspreekt over de proceskosten en het vermeerderen van de vordering met de wettelijke rente. Daarnaast kwam de uitvoerbaar bij voorraad verklaring vaak voor. In enkele zaken werd het gerechtshof gevraagd een dwangsom op te leggen.

Er is bezien of het oordeel in hoger beroep afweek van de uitspraak in eerste aanleg en als dat het geval was op welke punten (tabel 51). Relatief het vaakst veranderde het oordeel over de onderbouwing van de toe- of afwijzing (in 36% van de zaken), gevolgd door het oordeel over de feiten (in 29% van de zaken) en het oordeel over de toe- of afwijzing (in 28% van de zaken). Relatief het minst vaak waren er veranderingen wat betreft het oordeel over de toepasselijkheid van het recht. Dit veranderde in hoger beroep in 6% van de zaken, gevolgd door het oordeel over de hoogte van de vordering of het verzoek dat wijzigde in 13% van de zaken en het oordeel over de toepassing of uitleg van een rechtsregel dat wijzigde in 15% van de zaken. Het oordeel over het bewijs veranderde in 18% van de zaken.

Tabel 51 Afwijking oordeel in hoger beroep van uitspraak in eerste aanleg

	Aantal	%
<i>Toepasselijkheid recht</i>		
Ja	20	6
Nee	286	94
<i>Toepassing of uitleg van rechtsregel</i>		
Ja	47	15
Nee	259	85
<i>Feiten</i>		
Ja	88	29
Nee	218	71
<i>Bewijs</i>		
Ja	54	18
Nee	252	82
<i>Toewijzing of afwijzing vordering</i>		
Ja	86	28
Nee	220	72
<i>Onderbouwing van toewijzing of afwijzing vordering</i>		
Ja	110	36
Nee	196	64
<i>Hoogte vordering of verzoek</i>		
Ja	40	13
Nee	266	87

Om te bezien of wijzigingen zich concentreerden in bepaalde zaken, is in tabel 52 het aantal wijzigingen per zaak weergegeven. In de helft van de zaken wijzigde in het oordeel in hoger beroep niets ten opzichte van het oordeel in eerste aanleg, in 14% van de vonnissen was sprake van een wijziging op één punt, in 8% van de zaken zijn er veranderingen op twee punten en in 28% van de zaken op drie of meer punten.

Tabel 52 Aantal punten waarop het oordeel in hoger beroep afweek van het vonnis in eerste aanleg

	Aantal	%
Geen	152	50
1	44	14
2	24	8
3	26	9
4	35	11
5	18	6
6	4	1
7	3	1
Totaal	306	100

Motivering door de rechter

Een van de onderzoeksvragen betrof de motivering door de hoger beroepsrechter. De meeste inhoudelijke motivering is te vinden in de reactie op de verschillende grieven. Deze verschilt, afhankelijk van de aard en inhoud van de grieven.⁴⁵ In

⁴⁵ De diversiteit is te groot om deze reacties te kunnen categoriseren.

algemene zin geeft de rechter daarnaast bijvoorbeeld aan dat de grieven falen, dat het vonnis van rechtbank x wordt bekrachtigd (soms met verbetering van de gronden), dat een beschikking wordt vernietigd, dat er een minnelijke schikking is bereikt, of dat een appelland 'onvoldoende aannemelijk heeft kunnen maken dat ...' of 'niet heeft kunnen bewijzen dat ...'. We kwamen ook uitgebreidere inhoudelijke motiveringen tegen, zoals:

- appelland heeft onvoldoende draagkracht om kinderalimentatie te betalen;
- betrokkene was al uit zijn ambt gezet waardoor opheffing van de schorsing in kwestie geen zin meer had;
- omgang van vader met de kinderen is op dit moment in strijd met het belang van de kinderen;
- appelland kende de voorwaarden voor schuldsanering en heeft daar verwijtbaar niet aan voldaan;
- appelland heeft zijn vorderingen nu wel onderbouwd;
- er is sprake van wanprestatie door de gemeente omdat deze appelland in de veronderstelling heeft gebracht en gelaten dat ...;
- de machtiging tot uithuisplaatsing wordt beëindigd en ouders hebben daarom geen belang meer bij beoordeling van hun beroep.

Incidenteel appel

Het voorgaande betreft het principale appel. In tabel 53 is te zien hoe er geoordeeld is over het incidentele appel. In de helft van de zaken waarin incidenteel appel was ingesteld, faalde dit. Bij elf van deze zaken slaagde het principale appel en werd het vonnis uit eerste aanleg vernietigd, terwijl bij vier zaken ook het principale appel faalde en het vonnis werd bekrachtigd. Bij drie van de zaken waarin incidenteel appel was ingesteld, slaagde dit en bij zes zaken slaagde het incidentele appel deels. Bij de negen resterende zaken werden de grieven van de appelland in het incidentele appel niet behandeld, bijvoorbeeld omdat de partijen een overeenkomst hadden gesloten of door een royement.

Tabel 53 Oordeel over het incidentele appel

	Aantal	%
Incidenteel appel slaagt	3	8
Incidenteel appel slaagt deels	6	16
Incidenteel appel faalt	19	50
Anders	9	24
Onbekend	1	3
Totaal	38	100

Proceskosten

In de meeste civiele handelszaken wordt de partij die in een procedure in het ongelijk wordt gesteld in de proceskosten veroordeeld. In tabel 54 en 55 is weergegeven welke partij dat was. In 43% van de handelszaken werd de appelland in de kosten veroordeeld en de geïntimeerde in 18%, terwijl in 39% van de zaken beide partijen de eigen kosten moeten betalen.

Zoals te verwachten werd in geval van bekrachtiging van het vonnis in eerste aanleg, de appelland naar verhouding vaker veroordeeld in de proceskosten. Bij vernietiging was dat vaker de geïntimeerde. Bij deels vernietiging werd iets vaker de appelland dan de geïntimeerde veroordeeld in de proceskosten, maar in 43% moesten beide partijen hun eigen kosten betalen (tabel 54). Bij wsnp-zaken (niet

weergegeven in de tabel) werd in één zaak de appellant veroordeeld in de kosten, bij de andere zaken was er geen proceskostenveroordeling. In 99% van de familiezaken moesten beide partijen de eigen proceskosten betalen (tabel 55).

Tabel 54 Proceskostenveroordeling naar uitspraak (handelszaken)

	Appellant wordt veroordeeld in de proceskosten		Geïntimeerde wordt veroordeeld in de proceskosten		Beide partijen betalen eigen proceskosten		Totaal	
	Aantal	(%)	Aantal	(%)	Aantal	(%)	Aantal	(%)
Bekrachtiging	49	(75%)	1	(2%)	15	(23%)	65	(100%)
Deels vernietiging	5	(36%)	3	(21%)	6	(43%)	14	(100%)
Vernietiging	5	(12%)	24	(57%)	13	(31%)	42	(100%)
Overig	7	(25%)	0	(0%)	21	(75%)	28	(100%)
Geen	3	(27%)	1	(9%)	7	(64%)	11	(100%)
Totaal	69	(43%)	29	(18%)	62	(39%)	160	(100%)

Tabel 55 Proceskostenveroordeling naar uitspraak (familiezaken)

	Appellant wordt veroordeeld in de proceskosten		Geïntimeerde wordt veroordeeld in de proceskosten		Beide partijen betalen eigen proceskosten		Totaal	
	Aantal	(%)	Aantal	(%)	Aantal	(%)	Aantal	(%)
Bekrachtiging	1	(2%)	0	(0%)	45	(98%)	46	(100%)
Deels vernietiging	0	(0%)	0	(0%)	19	(100%)	19	(100%)
Vernietiging	0	(0%)	0	(0%)	36	(100%)	36	(100%)
Overig	0	(0%)	0	(0%)	17	(100%)	17	(100%)
Geen	0	(0%)	0	(0%)	5	(100%)	5	(100%)
Totaal	1	(1%)	0	(0%)	122	(99%)	123	(100%)

De gemiddelde hoogte van de proceskostenveroordeling bij handelszaken was € 3.578. In de familiezaak waar er een proceskostenveroordeling werd uitgesproken betrof dit bijna € 3.000. In de wsnp-zaak werd een proceskostenveroordeling van bijna € 4.500 uitgesproken.

Tabel 56 Proceskostenveroordeling handelszaken

In €	Aantal	%
Minder dan 1.000	6	6
Tussen 1.000 en 2.000	35	36
Tussen 2.000 en 3.000	20	20
Tussen 3.000 en 4.000	14	14
Tussen 4.000 en 5.000	3	3
Tussen 5.000 en 10.000	9	9
Meer dan 10.000	9	9
Onbekend	2	2
Totaal	98	100

4.10 Samenvatting

Dit hoofdstuk bevat de uitkomsten van een onderzoek naar 306 a-select getrokken dossiers van in 2011 uitgestroomde hoger beroepzaken uit Amsterdam, Arnhem, Den Bosch en Leeuwarden. Het gaat om 60% handelszaken en 40% familiezaken.

In de meeste zaken ging alleen de appellant uit eerste aanleg in beroep. In het overgrote deel van de zaken is er maar één appellant (meestal een natuurlijk persoon) en ook maar één geïntimeerde partij, wat vaker een natuurlijk persoon dan een rechtspersoon. In de meeste familiezaken staan natuurlijke personen tegenover elkaar (62%), handelszaken (zonder wsnp) vertonen op dit punt meer variatie: zo staat in 30% van de zaken een natuurlijk persoon tegenover een rechtspersoon en in 23% van de zaken een natuurlijk persoon tegenover een natuurlijk persoon.

Deskundigenberichten, getuigenverklaringen, schikking en mediation speelden in een kleine minderheid van de zaken een rol (elk in minder dan 10% van de zaken). In rond een kwart van de zaken zijn er nadere akten genomen en waren er tussenuitspraken. Verzoekschriftprocedures en vooral wsnp-zaken werden sneller afgedaan dan dagvaardingsprocedures. Zaken waarin een deskundigenbericht of getuigenverklaring heeft plaatsgevonden, zaken waarin er aanvullend bewijs door (één van) de partijen werd ingebracht en zaken waarin tussenvonnissen zijn geweest hadden een significant langere doorlooptijd dan zaken zonder.

In 42% van de zaken werd het vonnis uit eerste aanleg bekrachtigd, in 26% van de zaken werd dit vernietigd en in 11% van de zaken deels vernietigd. Van alle zaken werd 4% niet ontvankelijk verklaard en over 8% van de zaken werd geen uitspraak gedaan (deze zaken eindigden in een royement). Handelszaken leidden naar verhouding wat vaker tot bekrachtiging dan familiezaken (respectievelijk 41% en 37%), familiezaken wat vaker tot vernietiging of deels vernietiging (44% bij familiezaken en 35% bij handelszaken). Het vonnis in wsnp-zaken werd in 83% van de zaken bekrachtigd.

In de helft van de zaken wijzigde in het oordeel in hoger beroep niets ten opzichte van het oordeel in eerste aanleg, in de overige uitspraken was sprake van een wijziging op één of meer punten. Relatief het vaakst veranderde het oordeel over de onderbouwing van de toe- of afwijzing (in 36% van de zaken), gevolgd door het oordeel over de feiten (in 29% van de zaken) en het oordeel over de toe- of afwijzing (in 28% van de zaken). Minder vaak waren er veranderingen wat betreft het oordeel over het bewijs, de toepassing of uitleg van een rechtsregel, de hoogte van een vordering of verzoek, of de toepasselijkheid van het recht.

Incidenteel appel faalde in de helft van de zaken. In de meeste van deze zaken slaagde het principale appel wel en werd het vonnis/de beschikking uit eerste aanleg (deels) vernietigd.

In de meeste civiele handelszaken werd de partij die in het ongelijk werd gesteld in de proceskosten veroordeeld. In 43% van de handelszaken werd de appellant in de kosten veroordeeld en de geïntimeerde in 18%, terwijl in 39% van de zaken beide partijen de eigen kosten moeten betalen. In bijna alle familiezaken moesten beide partijen de eigen proceskosten betalen. De gemiddelde hoogte van de proceskostenveroordeling bij handelszaken was €3578.

5 Conclusie

In wat voor soort zaken wordt binnen het civiele recht hoger beroep ingesteld, hoe verlopen civielrechtelijke hoger beroepszaken, hoe lang lopen ze en wat is de uitkomst van deze zaken? In de voorliggende hoofdstukken zijn, op basis van analyses van geregistreerde gegevens van de Raad voor de rechtspraak en dossieranalyse, gegevens gepresenteerd over civielrechtelijk hoger beroep in Nederland. In dit hoofdstuk zetten we de antwoorden op de onderzoeksvragen op een rij. De vragen 1, 5 tot en met 7 en 17 zijn beantwoord aan de hand van gegevens van de Raad voor de rechtspraak, de vragen 2 tot en met 4, 8 en 9, 11, 13 tot en met 16 en 18 aan de hand van het dossieronderzoek. De vragen 10 en 12 (over doorlooptijden en de beslissing in hoger beroep) zijn beantwoord aan de hand van zowel data van de Raad voor de rechtspraak als het dossieronderzoek. In het navolgende wordt per te beantwoorden vraag ook steeds kort de voor de beantwoording gebruikte informatie genoemd.

5.1 Aantallen civielrechtelijke beroepszaken en de daarbij betrokken partijen

Vraag 1. Hoe vaak (absoluut en relatief) wordt in civiele rechtszaken hoger beroep ingesteld?

Uit de gegevensbestanden van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat civielrechtelijk hoger beroep in de jaren 2009 tot en met 2014 rond de 15.000 keer per jaar voorkwam. Er is over die periode een licht dalende trend zichtbaar: in 2009 waren het er ruim 15.000, in 2013 iets minder dan 15.000 en in 2014 ruim 13.000. Het betrof steeds bijna 40% familiezaken en ruim 60% handelszaken.

Voor *familiezaken* over de periode 2009 tot en met 2013 bedroeg het totale appelpercentage 4%. Over de periode 2008 tot en met 2011 berekenden we de appelpercentages voor verschillende typen familiezaken. Deze percentages liepen uiteen van 3% bij zaken die betrekking hebben op ondertoezichtstellingen of scheiding en 8% voor gezag- en omgangszaken, tot 16% bij levensonderhoudzaken.

Het totale appelpercentage voor *handelszaken* sector kanton – exclusief verstekzaken – bedroeg over de periode 2009 tot en met 2013 8 tot 9%. Bij de handelszaken sector civiel nam het appelpercentage toe van 18% (driejaarlijks gemiddelde 2009-2011) naar 30% (driejaarlijks gemiddelde 2011-2013) (Kengetallen 2013, Raad voor de rechtspraak). Deze stijging werd verklaard door de competentiewijziging van de kantonrechter, waardoor het gemiddelde belang van de zaak in deze categorie en daarmee ook de bereidheid verder te procederen sterk toenam. Bij kort gedingen was het appelpercentage 17 tot 18%.

Vraag 2. Wat zijn de kenmerken van de bij de procedure betrokken partijen?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat de helft van alle appelzaken was ingesteld door de eiser/verzoeker uit eerste aanleg. Dit was bij handelszaken vaker het geval dan bij familiezaken: 61% tegen 35%. In familiezaken was het vaker de verweerder uit eerste aanleg die in beroep ging. De geïntimeerde partij was in de meerderheid van de handelszaken dus de gedaagde/verweerder uit eerste aanleg (59%) en bij de meerderheid van de familiezaken was dit de eiser/verzoeker uit eerste aanleg (59%). Bij 87% van de wsnp-zaken was er geen geïntimeerde partij of was deze

niet geregistreerd in het dossier. Ook bij familiezaken was er niet altijd een geïntimeerde partij, onder andere bij ondercuratelestellingen.

5.2 Gronden voor het hoger beroep

Vraag 3. Op welke gronden is hoger beroep ingesteld?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat de meeste grieven (32%) feiten betroffen (vooral de vaststelling van de feiten in eerste aanleg), vorderingen/verzoeken (19%) (vooral betreffende toe- of afwijzing daarvan in eerste aanleg), materieel recht (17%) (vooral de toepassing van een rechtsregel), of onderbouwing (17%) (vooral van bewijs). Formeel rechtelijke kwesties en ontvankelijkheid vormden (met 6% en 2%) veel minder vaak gronden voor hoger beroep. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat het gaat om gronden zoals deze uit de in de stukken vermelde grieven zijn af te leiden. Welke persoonlijke overwegingen een rol hebben gespeeld is daaruit niet vast te stellen. Het onderzoek van Marseille cs (2016), waarin rechtzoekenden zelf hierover zijn bevroegd, biedt op dit punt meer inzicht.

5.3 Kenmerken van zaken in hoger beroep

Vraag 4. Hoe kenmerken de zaken zich waarin hoger beroep is ingesteld?

In het dossieronderzoek vormde binnen de *handelszaken* de categorie 'bijzondere overeenkomsten' met 39% de grootste groep hoger beroepzaken (waarbij arbeidszaken het meest voorkomen). In totaal 20% van de zaken betroffen het verbintenisrecht (onder andere onrechtmatige daad), 18% het faillissementsrecht (voor het overgrote deel wspan-zaken), 6% exclusieve vermogensrechten en 17% overige handelszaken, waaronder een verscheidenheid aan kleinere categorieën zaken valt. Binnen de *familiezaken* waren gezag- en omgangszaken (28%), levensonderhoudszaken (28%) en ondertoezichtstellingszaken (21%) de grootste categorieën. Minder vaak voorkomende zaken waren echtscheidingszaken (8%) en curatelezaken (7%).

Vraag 5. Hoe vaak betreft een hoger beroepszaak in familierechtzaken een wijzigingsverzoek?

Het is veelal niet bekend of het gaat om wijzigingsverzoeken, maar de meeste wijzigingsverzoeken die we tegen kwamen in het dossieronderzoek hadden betrekking op levensonderhoud en gezag en omgang. Volgens gegevens van de Raad voor de rechtspraak over 2009 en 2010 betrof bijna de helft tot maximaal 71% van de levensonderhoudzaken wijzigingsverzoeken. Van de gezag en omgangzaken betrof eenderde deel tot maximaal 63% wijzigingsverzoeken.

Vraag 6. Hoe vaak wordt in er in hoger beroep gegaan tegen een tussenuitspraak en welke kenmerken hebben deze zaken?

Op grond van gegevens van de Raad voor de rechtspraak over de periode 2009 en 2010 blijkt dat er in 16% van de zaken tussenuitspraken zijn geweest (meestal één en in enkele gevallen twee). Dit kwam relatief vaker voor bij handelszaken (zonder wspan) (33%) dan bij familiezaken (5%) of WSNP-zaken.

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in 23% van de zaken sprake was van tussenuitspraken, in 19% van de zaken was er één tussenuitspraak, in 4% van de zaken waren er twee of meer (relatief vaker bij handelszaken).

Vraag 7. Hoeveel rechtszaken worden na het instellen van het hoger beroep doorgehaald of ingetrokken en welke kenmerken hebben deze zaken?

Intrekking/royement kwam voor in 8% van alle zaken (uitsluitend handelszaken, zonder wsnp). Van deze zaken werd 18% ingetrokken (Gegevens Raad voor de rechtspraak 2009/2010). Over nadere kenmerken van deze zaken en over doorhaling (administratieve verwijdering) is geen informatie bekend.

Vraag 8. Hoe vaak vindt enkelvoudige appelrechtspraak plaats in familiezaken?

Alle in het dossieronderzoek betrokken zaken (zowel handels- als familiezaken) werden door een meervoudige kamer behandeld.

Vraag 9 Hoe vaak

- a wordt een deskundigenbericht gevraagd?*
- b worden getuigen gehoord?*
- c worden nadere akten genomen?*
- d wordt pleidooi gehouden?*
- e wordt een tussenarrest gewezen?*

Uit het dossieronderzoek blijkt het volgende:

- In 8% van de hoger beroepzaken is een deskundigenbericht gegeven; wat vaker in familiezaken (veelal iemand van de Raad voor de Kinderbescherming) dan in handelszaken. Bij 25 zaken werd een deskundigenbericht gegeven, waarvan 17 keer bij familiezaken. Verder werd er een verklaring afgelegd door een verkeersspecialist, een deskundige op het gebied van funderingen (in een bouwzaak), een schriftexpert, een arbeidsdeskundige, meerdere gedragswetenschappers en de bedrijfshuuradviescommissie.
- In 4% van de zaken werd een getuigenverklaring gegeven, in drie zaken werd er ook een contra-enquête gehouden.
- In bijna 73% van de hoger beroepzaken was geen sprake van nadere akten. In 8% van de zaken was dat er één, in 9% waren het er twee en in eveneens 9% drie of meer.
- In 17% van de hoger beroepzaken is pleidooi gehouden.
- In 23% van de zaken werd(en) er één of meerdere tussenuitspra(a)k(en) gewezen, relatief vaker bij handelszaken.

5.4 Doorlooptijden

Vraag 10. Wat zijn de doorlooptijden in hoger beroep van verschillende soorten rechtszaken?

Uit de gegevens van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat de gemiddelde doorlooptijd in de periode 2010 – 2014 is gedaald. Die bedroeg – van de instroom bij het gerechtshof tot de uitspraak – van alle in 2010 uitgestroomde zaken 52 weken en van alle in 2014 uitgestroomde zaken 42 weken. De daling gold voor alle typen zaken behalve wsnp-zaken: zowel de in 2010 als de in 2014 uitgestroomde zaken kenden een gemiddelde doorlooptijd van 10 weken. Handelszaken (exclusief wsnp)

kenden over het algemeen een langere doorlooptijd (75 weken in 2014 en 63 in 2014) dan familiezaken (30 weken in 2010 en 27 in 2014). Binnen de verschillende typen familiezaken variëren de doorlooptijden fors: ots-zaken duren gemiddeld veel korter dan andere typen familiezaken en scheidingszaken (wat) langer.

De doorlooptijd is mede afhankelijk van wat er in een zaak allemaal gebeurt. Uit het dossieronderzoek blijkt dat zaken waarin een deskundigenbericht of getuigenverklaring heeft plaatsgevonden een significant langere doorlooptijd kenden, evenals zaken waarin er aanvullend bewijs is ingebracht en als er in een zaak één of meerdere tussenvonnissen zijn geweest. Het lijkt voor de doorlooptijd echter niet zoveel uit te maken of er al of niet een zitting gehouden werd: bijna de helft van zowel de zaken die schriftelijk werden afgedaan als van de dagvaardingszaken waarbij één zitting werd gehouden, werd binnen een jaar afgedaan. De zaken waarin meerdere zittingen werden gehouden duurden in bijna alle gevallen langer dan een jaar.

Vraag 11. Hoeveel tijd zit er tussen indienen appeldagvaarding en het indienen van grieven?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in meer dan de helft van de zaken (58%) de grieven tegelijk met het beroepsschrift zijn ingediend. Bij verzoekschriftprocedures was dat bijna altijd zo (97%), bij dagvaardingsprocedures in slechts 20% van de gevallen. Bij dagvaardingsprocedures zat daar meestal meer tijd tussen: in een derde deel van de zaken tot drie maanden, in een kwart van de zaken drie tot zes maanden en in 9% van de zaken zelfs meer dan een half jaar.

5.5 Uitkomst van het appel

Vraag 12. Hoe vaak wordt de beslissing in hoger beroep vernietigd en bekrachtigd en hoe kenmerken deze zaken zich?

Uit de gegevens van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat van de in 2009/2010 ingestroomde zaken het vonnis uit eerste aanleg in 42% van de zaken werd bekrachtigd en in 38% (deels) vernietigd. Wsnp-zaken werden relatief vaker bekrachtigd (65%), familiezaken relatief minder vaak (35%) en handelszaken zonder wsnp lagen qua percentage bekrachtigingen op het gemiddelde van 42%. De percentages (deels) vernietiging liggen op respectievelijk 24% (wsnp), 49% (familie) en 29% (handel zonder wsnp).

Uit het dossieronderzoek komen vergelijkbare bevindingen naar voren. Wanneer we kijken naar de uitspraak per type familiezaak zien we (bij zowel de gegevens uit de Raad voor de rechtspraak als de uitkomsten van het dossieronderzoek) een hoog percentage vernietigingen bij levensonderhoud en een laag percentage vernietigingen bij ondertoezichtstellingen.

Voorts bleek dat in handelszaken waarin de eiser uit eerste aanleg in hoger beroep ging, het vonnis uit eerste aanleg wat minder vaak bekrachtigd en wat vaker vernietigd werd dan in zaken waarin de gedaagde/verweerder uit eerste aanleg in hoger beroep ging. In familiezaken zijn de verschillen veel kleiner. Dit betekent dat er voor wat betreft handelszaken enige ondersteuning lijkt te zijn voor de in het eerste hoofdstuk aangehaalde *differential attitude* hypothese: het hoger beroep door de partij die in eerste aanleg verweerder was heeft een grotere slagingskans. Eisenberg (2014) wijst er echter terecht op dat voorzichtigheid geboden is: er spelen vele factoren een rol.

Vraag 13. Waarin wijkt het oordeel in hoger beroep af van de uitspraak in eerste instantie?

In de helft van de zaken wijzigde in het oordeel in hoger beroep niets ten opzichte van het oordeel in eerste aanleg, in 14% van de vonnissen was sprake van een wijziging op één punt, in 8% van de zaken waren er veranderingen op twee punten en in 28% van de zaken op drie of meer punten.

Relatief het vaakst veranderde het oordeel over de onderbouwing van de toe- of afwijzing (in 36% van de zaken), gevolgd door het oordeel over de feiten (in 29% van de zaken) en het oordeel over de toe- of afwijzing (in 28% van de zaken). Relatief het minst vaak waren er veranderingen wat betreft het oordeel over de toepasselijkheid van het recht. Dit veranderde in hoger beroep in 6% van de zaken, gevolgd door het oordeel over de hoogte van de vordering of het verzoek dat wijzigde in 13% van de zaken en het oordeel over de toepassing of uitleg van een rechtsregel dat wijzigde in 15% van de zaken. Het oordeel over het bewijs veranderde in 18% van de zaken.

Vraag 14. Hoe motiveert de hoger beroepsrechter zijn beslissing?

In algemene zin gaf de rechter bijvoorbeeld aan dat de grieven falen, dat er een minnelijke schikking is bereikt, of dat een appellant 'onvoldoende aannemelijk heeft kunnen maken dat ...' of 'niet heeft kunnen bewijzen dat ...'. De inhoudelijke reactie van de rechter op de grieven verschilde sterk, afhankelijk van de aard en inhoud van de grieven en had bijvoorbeeld betrekking op de draagkracht van betrokken, het belang van de kinderen in kwestie, het feit dat vorderingen nu wel waren onderbouwd of dat betrokkenen door gewijzigde omstandigheden geen belang meer hadden bij beoordeling van hun hoger beroep.

Vraag 15. Wat is de beslissing op het incidenteel appel?

In 12% van de in het dossieronderzoek bestudeerde zaken ging ook de geïntimeerde in beroep. Het incidenteel appel slaagde in 8% van de zaken geheel en in 16% van de zaken deels. In 50% van de zaken faalde het. In de overige gevallen werden de grieven van de appelland in het incidenteel appel niet behandeld, bijvoorbeeld omdat de partijen een schikkingsovereenkomst hadden gesloten.

Vraag 16. Hoe vaak worden welke nevendicta uitgesproken?

Bij dagvaardingszaken is het standaard dat het gerechtshof nevendicta uitspreekt over de proceskosten en het vermeerderen van de vordering met de wettelijke rente. Daarnaast kwam de uitvoerbaar bij voorraad verklaring vaak voor. In enkele zaken werd het gerechtshof gevraagd een dwangsom op te leggen (dossieronderzoek).

Vraag 17. Hoe vaak wordt terugverwezen door het hof naar een lagere rechter als het hof zelf niet bevoegd is?

In 2009 en 2010 zijn er 185 keer zaken terugverwezen (dat is in nog geen 1% van de zaken). Meestal gaat het om vernietiging met terugverwijzing (142 keer), in 22 gevallen om bekrachtiging met terugverwijzing en 21 keer om deels vernietiging met terugverwijzing (Gegevens Raad voor de rechtspraak).

Vraag 18. Hoe oordeelt de hoger beroepsrechter over de proceskosten en wat is de hoogte van de proceskostenveroordeling?

Uit het dossieronderzoek blijkt dat in de meeste civiele handelszaken de partij die in een procedure in het ongelijk werd gesteld in de proceskosten werd veroordeeld. In 38% van de handelszaken werd de appelland in de kosten veroordeeld en de geïntimeerde in 16%, terwijl in 9% van de zaken beide partijen de eigen kosten moesten betalen. In 37% van de zaken werd er geen proceskostenveroordeling uitgesproken (vooral wsnp-zaken).

Zoals te verwachten, werd in geval van bekrachtiging van het vonnis uit eerste aanleg, de appelland naar verhouding vaker veroordeeld in de proceskosten. Bij vernietiging was dat vaker de geïntimeerde. Bij deels vernietiging werd iets vaker de appelland dan de geïntimeerde veroordeeld in de proceskosten, maar in 40% van die gevallen was dat de geïntimeerde, of moesten beide partijen hun eigen kosten betalen. Bij wsnp-zaken werd in één zaak de appelland veroordeeld in de kosten, bij de andere zaken was er geen proceskostenveroordeling.

De gemiddelde hoogte van de proceskostenveroordeling bij handelszaken was € 3.578.

In bijna alle familiezaken moesten beide partijen de eigen proceskosten betalen.

5.6 Tot slot

De algemene doelstelling van het onderzoek, het geven van cijfermatig inzicht in de stand van zaken in het civielrechtelijk hoger beroep in Nederland, leidt tot meer opgesomde aantallen en percentages dan inhoudelijke conclusies. Concluderend kan echter wel gesteld worden dat civielrechtelijk hoger beroep in een substantieel aantal zaken tot een andere uitspraak leidt dan in eerste aanleg. Dat geldt vooral voor familiezaken, wat minder voor handelszaken (zonder wsnp) en het minst in wsnp zaken. Voorts is duidelijk dat de gemiddelde doorlooptijden in hoger beroepzaken weliswaar zijn afgenomen – behalve bij wsnp-zaken die al een relatief korte doorlooptijd kenden – maar dat in overige civielrechtelijke hoger beroepzaken, met name in handelszaken, vaak een lange adem nodig is.

Summary

Appeal in civil law A numerical exploration

If a party disagrees with the decision of the court of first instance, it is often possible to lodge an appeal against that decision with the court of appeal. To appeal against a decision, is then one of the remedies to dispute a decision. As there are still many questions with regard to the present situation in relation to appeal in civil law, the current research was initiated.

Objective, research questions and structure of the research

Objective and research questions

The research aims to give numerical insight into the state of affairs in the Netherlands with respect to appeal in civil law.

The research forms an impression of the type of cases in which appeal is lodged and how these are carried out. The research questions are:

Structure of the research

The research questions are answered by analysis of recorded data from the Council for the Judiciary and by means of case study.

Secondary analysis based on the case files from the Council for the Judiciary

We made use of two files from the Council for the Judiciary for the research. First, a file at case level including data of all 30,379 civil-law cases entered in the courts of appeal in 2009 and 2010, in which the court ruled as a court of appeal, as well as the outflow data of the period between 2009 and 2011 linked to this. The second file consists of an aggregated classification file into the inflow at the subdistrict court, the district court and the court of appeal in which the processing times are incorporated. All analyses, except for the calculation of processing times and appeal percentages are carried out based upon the case file.

Analysis of court files

A random sample of 420 cases were drawn from all 14,014 cases processed by the courts of appeal in 2011. These 420 cases were requested from the courts of appeal. The in all 306 cases studied were handled by the courts of appeal in Den Bosch, Arnhem, Amsterdam and Leeuwarden. A questionnaire was used study that coders filled in based on the various documents present in the files. Some information about a case decided upon in first instance was taken from the decision in first instance.

Results

Number of civil cases in appeal and the parties involved

Number of civil cases in appeal

In civil cases, appeal was lodged around 15,000 times per year in the years 2009 to 2014 – always nearly 40% family court cases and over 60% commercial court cases; the number of cases declined slightly.

For *family court cases*, the total appeal percentage was 4% in the period between 2009 and 2013. In the period between 2008 and 2011, this percentage fluctuated between 3% in cases relating to family supervision orders or divorce and 8% in cases relating to parental access rights and custody cases, up to 16% in cases relating to contributing to one's living expenses.

The total appeal percentage for *commercial court cases* at the subdistrict courts – excluding default proceedings – was 8 to 9% in the period between 2009 and 2013. For commercial court cases civil-law section, the appeal percentage increased from 18% (three-year average 2009-2011) up to 30% (three-year average 2011-2013), and in interlocutory proceedings the appeal percentage was 17 to 18%.

Parties involved

Half of all cases in appeal was brought by the claimant / applicant in first instance. In commercial court cases this happened more often than in family court cases: 61% against 35%. In family court cases, the respondent in first instance more often lodged an appeal. In the majority of the commercial court cases, the respondent party therefore was the defendant / respondent in first instance and in the majority of the family court cases the respondent party was then the claimant / applicant in first instance. There was no respondent, or none registered in the file, in 87% of the cases under the Debt Rescheduling Natural Persons Act (DRNP Act). Also in family court cases, there may not always be a respondent, including cases relating to guardianship orders and parental access rights and custody cases.

Grounds for appeal

Insofar as could be deduced from the documents, most grievances deal with facts (establishments of the facts in first instance), claims / requests (especially with respect to these being granted or rejected in first instance), substantive law (especially the applicability of a rule of law), or substantiation (especially with respect to evidence).

Procedural law and inadmissibility matters were much less often grounds for appeal. It cannot be determined with certainty what the personal considerations have been for the grievances.

Characteristics of cases in appeal

The largest group of cases in appeal within the *commercial court cases* was the category 'special agreements' (in which employment cases are the most frequent), followed by cases relating to law of obligations (wrongful act amongst others) and insolvency law (the majority of which are cases under the DRNP Act).

The main categories within *family court cases* include parental access rights and custody cases, cases relating to contributing to one's living expenses and family supervision orders. Divorce and guardianship matters were less frequent.

It is not exactly known how often these consisted of requests for amendments, however these were the most frequent in cases relating to contributing to one's living expenses and parental access rights and custody cases.

Withdrawal / cancellation did not often take place and solely in commercial court cases (excluding cases under the DRNP Act).

There is no information available about the detailed characteristics of these cases and the cancellation (administrative removal).

All court cases involved in the case study were dealt with by a three-judge division.

Other characteristics of the cases in appeal:

- In 8% of the court cases, an expert's opinion was given; this more frequent in family court cases as opposed to commercial court cases.
- In 4% of the court cases, a witness statement was given, occasionally a cross examination took place.
- In nearly 75% of the cases there was no mention of further deeds. In 8% of the court cases, there was one, in 9% two and in an equally 9% three or more.
- In 17% of the court cases a case was argued.
- In 23% of the court cases there was one or more interlocutory decisions, relatively more frequent in commercial court cases (excluding the cases under the DRNP Act) than in family court cases or cases under the Debt Rescheduling Natural Persons Act.

Processing times

The average processing time between inflow at the court of appeal and the decision declined from 52 weeks (of all processed cases in 2010) to 42 weeks (of all processed cases in 2014). The decline was applicable to all types of court cases, with the exception of cases under the DRNP Act. Commercial court cases (excluding cases under the DRNP Act) in general knew a longer processing time than family court cases. Within the different types of family court cases, the processing times varied to a large extent: on average, family supervision cases took much less time than other types of family court cases and divorce cases took (somewhat) longer (data Council for the Judiciary).

In over half the cases, the grievances were submitted together with the appeal. This was in nearly all proceedings that commenced with an application, as opposed to only 20% in proceedings commenced by a summons. There was usually more time in between in the proceedings commenced by a summons.

The processing time partly depends on what is happening in a case. Court cases in which an expert's opinion has been given or a witness has been heard, had a substantially longer processing time, as well as court cases in which corroborative evidence was presented and cases in which one or more interlocutory decisions have been delivered. It does not seem to matter much for the processing time whether or not a session has been held: nearly half of the cases, both settled in writing as well as cases commenced by a summons whereby one session was held, were completed within a year. The cases in which several sessions were held, took, in nearly all cases, longer than one year.

Outcome of the appeal

To uphold and to set aside

The data provided by the Council for the Judiciary shows that in 42% of the cases that were received in the period 2009/2010, the decision in the first instance was upheld on appeal and 38% of the cases was (partly) set aside. The cases under the

DRNP Act were relatively speaking more often upheld on appeal, family court cases relatively speaking less often and commercial court cases excluding the cases under the DRNP Act were on average with respect to the percentage of decisions upheld on appeal. The percentages of decisions (partly) set aside were respectively 24% (cases under the DRNP Act), 49% (family court) and 29% commercial court excluding cases under the DRNP Act).

The analysis of court files revealed similar findings. Commercial court cases resulted in relatively more upheld decisions as opposed to family court cases (41% and 37% respectively), family court cases resulted more frequently in decisions being set aside or partly set aside (44% in family court cases and 35% in commercial court cases). The judgement in cases under the DRNP Act was upheld in 83% of the cases.

A high percentage of decisions that were set aside on appeal was seen in cases relating to contributing to one's living expenses, a low percentage on the other hand was seen in family supervision cases.

With regard to commercial court cases, we noticed some support for the 'differential attitude' hypothesis: the appeal lodged by the party that was the respondent in first instance has a greater chance of success.

Amendments

In half of the court cases, the decision in appeal did not vary at all from the judgement in first instance, in the other half it altered on one note, or on two or (more often) three notes. Most often did the judgement change with respect to the substantiation for granting or rejecting the decision, followed by the assessment of the facts, the decision to grant or reject the decision and the evidence. Relatively least of all, were there any amendments with regard to the assessment of the applicability of the law, the amount of the claim or request, or the application or interpretation of a rule of law.

The grounds of the judgement

In a general sense, the court stated the grounds given in the decision, that the grievances failed, that the judgment of the court was upheld on appeal (sometimes including an improvement of the grounds), that a decision was set aside, that a settlement out of court was reached, or that appellant 'failed to demonstrate sufficiently that..', or that 'could not be demonstrated that..'. The substantive response of the court to the grievance varied greatly depending on the nature and content of the grievances.

Cross appeal, side dictums and referral

The case study showed that in 12% of all cases researched, the respondent also lodged an appeal. The cross appeal was a success in 24% of the cases (in part), failed in 16% of the cases and in the remaining cases, the grievances of the appellant were not dealt with in the cross appeal.

The standard procedure in proceedings commenced by a summons, is for the court of appeal to pronounce side dictums regarding the legal costs plus interest payable by law in addition to the claim.

Also judgments were often declared to be provisionally enforceable.

Not even 1% of the cases have been referred back in 2009 and 2010. Usually the decisions were set aside with referral, less often for decisions that were held up on appeal or partly set aside with referral.

Legal fees

In most civil-law commercial court cases the unsuccessful party was ordered to pay the costs in the proceedings. In 38% of the commercial court cases the appellant was ordered to pay the costs and the respondent in 16% of the cases, while in 9% of the cases both parties had to each pay its own legal costs. No order for costs was ruled in 37% of the cases (mainly cases under the DRNP Act).

In the event the decision in first instance was upheld on appeal, the appellant was proportionately more often ordered to pay the legal fees, while the respondent was more often ordered to pay the costs in the proceedings when the decision was set aside. When the decision was partly set aside, it was slightly more often the appellant as opposed to the respondent who was ordered to pay the costs in the proceedings, however, in 40% of those cases it was the respondent, or both parties had to each pay its own legal costs.

There was no order for costs in most cases under DRNP Act and in nearly all family court cases both parties each had to pay its own legal costs.

Literatuur

- Ahsmann, M.J.A.M. & Oud, J.F. (2013). *In sneltreinvaart: Evaluatierapport van de Haagse pilot Procesinnovatie*. Den Haag: Rechtbank Den Haag.
- Asser, W.D.H. (2014). Deconstructie van grievensstelsel/devolutive werking: Een appel aan Hoge raad en hoven. *TCR*, (4), 101-102.
- Croes, M. (2016a). *De staat van het hoger beroep in het strafrecht*. Den Haag: WODC. Factsheet 2016-5.
- Croes, M. (2016b). *Strafvordering bevordert: Memorandum ter ondersteuning van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*. Den Haag: WODC. Memorandum 2016-2.
- Croes, M.T. & Van Os, R.M.V. (2012). *De kosten van procedures: Gedragskeuzen in de delta van geschilbeslechting*. Den Haag: WODC. Memorandum 2012-7.
- Dammingh, J.J. (2014a). Inleiding: Het appelrecht in beweging. In P.H.P.M.C. Van Kempen, C.J.M. Klaassen, R.J.N. Schlossels & J.J. Dammingh (red.), *Hoger beroep: renovatie en innovatie: Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht* (pp. 1-4). Deventer: Kluwer.
- Dammingh, J.J. (2014b). De onwenselijkheid van unusrechtspraak in het civielrechtelijk hoger beroep. In P.H.P.M.C. Van Kempen, C.J.M. Klaassen, R.J.N. Schlossels & J.J. Dammingh (red.), *Hoger beroep: Renovatie en innovatie. Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht* (pp. 173-184). Deventer: Kluwer.
- Eisenberg, T. (2004). Appeal rates and outcomes in tried and nontried cases: Further exploration of anti-plaintiff appellate outcomes. *Journal of Empirical Legal Studies*, 1(3), 659-688.
- Eisenberg, T. & Heise, M. (2009). Plaintiphobia in state courts? An empirical study of state court Trials on Appeal. *Journal of Legal Studies*, 38, 121-155.
- Eisenberg, T. & Heise, M. (2015). Plaintiphobia in state courts? An empirical study of state court trials on appeal. *Journal of Empirical Legal Studies*, 12(1), 100-127.
- Ekelmans, J. (2007). Het vonnis. In M.L. Hendrikse & A.W. Jongbloed (red.), *Burgerlijk procesrecht praktisch belicht* (pp. 337-370). Deventer: Kluwer.
- Ernste, P.E. (2015). Het grievensstelsel (een evaluatie: nodig/wenselijk, alternatieven?): Verslag van de najaarsvergadering 2014 van de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht. *TCR*, (1), 31-40.
- Eshuis, R.J.J., Sprangers, A.H., & Diephuis, B.J. (2013). Civiele rechtspraak. In N.E. de Heer- de Lange & B.J. Diephuis & R.J.J. Eshuis (red.), *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2012: Ontwikkelingen en samenhangen* (pp. 83-102). Den Haag: Boom Lemma. Justitie in statistiek 3.
- Gras, E., Hovens, F.J.H., & Makkink, G.C. (2007). Rechtsmiddelen. In M.L. Hendrikse & A.W. Jongbloed (red.), *Burgerlijk procesrecht praktisch belicht* (pp. 445-494). Deventer: Kluwer.
- Hammerstein, A. (2014). Toegang tot en omvang van het hoger beroep. In P.H.P.M.C. van Kempen, C.J.M. Klaassen, R.J.N. Schlossels & J.J. Dammingh (red.), *Hoger beroep: Renovatie en innovatie: Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht* (pp. 67-79). Deventer: Kluwer.
- Hendrikse, M.L. (2007). Kort geding. In M.L. Hendrikse & A.W. Jongbloed (red.), *Burgerlijk procesrecht praktisch belicht* (pp. 337-370). Deventer: Kluwer.
- Hovens, F.J.H. (2007). *Civiel appèl*. Den Haag: Sdu Uitgevers. Monografieën Burgerlijk Procesrecht.
- Lewin, G.C.C. (2014) Richtinggevende uitspraken in civiel appel. In P.H.P.M.C. van Kempen, C.J.M. Klaassen, R.J.N. Schlossels & J.J. Dammingh (red.), *Hoger*

- beroep: Renovatie en innovatie: Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht* (pp. 7-22). Deventer: Kluwer.
- Lock, F.J.P. (2014). Ambtshalve toetsing in hoger beroep: Over de omvang van het hoger beroep en het door de grieven ontsloten gebied. *TCR*, (2), 45-53.
- Marseille, A.T., Van Waveren, R.C., Bleeker, Y, Timmermans, M, Boekema, I.M., & Brink, B. (2016). *Motieven voor en waardering van hoger beroep*. Den Haag: SDU Uitgeverij.
- Meulen, B. van der , & Bremmers, H. (2015). *Hoger beroep in het bestuursrecht: Ontwerp-meetinstrument voor dossieronderzoek en eerste meting*. Wageningen: Universiteit Wageningen/WODC.
- Numann, E.J. (1995). *De comparitie na antwoord*. In *Vademecum burgerlijk procesrecht*, Algemeen deel, supplement 33.
- Raad voor de rechtspraak (2014). Kengetallen 2013. Z.pl.: Raad voor de rechtspraak. Geraadpleegd in mei 2016: www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Kengetallen-2013.pdf.
- Raad voor de rechtspraak (2015). Kengetallen gerechten 2014. Z.pl.: Raad voor de rechtspraak. Geraadpleegd in juni 2016: www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Kengetallen-2014.pdf
- Raad voor de rechtspraak (2015). *De Rechtspraak: Jaarverslag Rechtspraak 2014*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Smits, P. (2014). Hoofdbeginselen burgerlijk procesrecht. *TCR*, (2), 58-64.
- Snijders, H.J., Klaassen, C.J.M., & Meijer, G.J. (2007). *Nederlands burgerlijk procesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Snijders, H.J., Ynzonides, M., & Meijer, G.J. (2002). *Nederlands burgerlijk procesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Tjittes, R.P.J.L. & Asser, W.D.H. (2011). *Rechtsmiddelen*. Deventer: Kluwer. Studiereeks burgerlijk procesrecht deel 4.
- Valk, W.L. (2014). De mondelinge behandeling in het civiele hoger beroep. In P.H.P.M.C. Van Kempen, C.J.M. Klaassen, R.J.N. Schlossels & J.J. Dammingh (red.), *Hoger beroep: Renovatie en innovatie: Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht* (pp. 161-172). Deventer: Kluwer.
- Velden, J.H. van der (2007). Hoofdrolspeleers in het burgerlijk procesrecht. In M.L. Hendrikse & A.W. Jongbloed (red.), *Burgerlijk procesrecht praktisch belicht* (pp. 45-58). Deventer: Kluwer.
- Werff, C. van der (1995). *Hoger beroep en de integratie: Onderzoek naar strafzaken, civiele zaken en de unus in appel*. Den Haag: Gouda Quint. Onderzoek en beleid 143.
- Wesseling-van Gent, E.M. (2014). Renovatie en innovatie van het civiele appel. *TCR*, (3), 66-70.

Bijlage 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie

Voorzitter

U. van de Pol emeritus ombudsman Amsterdam

Leden

H.T. van der Meer Gerechtshof Amsterdam

E.J. van der Poel, later J.M. Rowell-van der Linde

Gerechtshof Arnhem/Leeuwarden

F. van Tulder

Raad voor de Rechtspraak

J.J.I. Verburgh, later J.J. Roos

Gerechtshof Den Haag

W. van der Velde, later A.M.E. Giuliano en A. Blokland

DWJZ, ministerie van Veiligheid en Justitie

M. Ynzonides

De Brauw, Blackstone Westbroek advocaten,
Amsterdam

Bijlage 2 Instroomgegevens gerechtshoven in de jaren 2011 tot en met 2014

Tabel B1 Instroom gerechtshoven 2011 t/m 2014

Gerechtshof	2011		2012		2013		2014		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Amsterdam	2.889	19	2.874	19	2.865	19	2.493	20	11.121	19
Arnhem-Leeuwarden	5.046	34	5.015	34	4.994	34	4.518	34	19.573	34
Den Bosch	3.523	24	3.412	23	3.410	23	3.035	23	13.380	23
Den Haag	3.511	23	3.625	24	3.475	24	3.201	24	13.812	24
Totaal	14.969	100	14.926	100	14.744	100	13.247	100	57.886	100

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel B2 Instroom gerechtshoven familie- en handelszaken 2011 t/m 2014

	2011		2012		2013		2014		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Familie	6.002	40	5.893	39	5.711	39	4.777	36	22.383	39
Handel	8.967	60	9.033	40	9.033	61	8.470	64	35.503	61
Totaal	14.969	100	14.926	100	14.744	100	13.247	100	57.886	100

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel B3 Dagvaarding en verzoekschriftprocedures 2011 t/m 2014

	Handel (n=35.502)	Familie (n=22.383)	Totaal (n=26.674)
Dagvaarding	73%	3%	46%
Verzoekschrift	27%	97%	54%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel B4 Indeling ingestroomde familiezaken 2011 t/m 2014

Type familiezaak	Aantal	%
Adoptie	28	0
Curatele	1.246	6
Familierecht dagvaarding	689	3
Gezag en omgang	4.177	19
Huwelijk	27	0
Levensonderhoud	5.511	25
Ondertoezichtstelling (ots)	4.732	21
Scheiding	5.130	23
Verhaal bijstand	308	1
Overige verzoekschrift inzake familierecht	528	2
Onbekend	7	0
Totaal	22.383	100

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel B5 Indeling ingestroomde handelszaken voor alle gerechtshoven 2011 t/m 2014

Zaakstype	Arnhem en Leeuwarden		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%
<i>Bijzondere overeenkomsten totaal</i>	5.153	44	7.558	22
Arbeidsrecht	1.080	9	1.858	5
Huurrecht	1.010	9	1.741	5
Koop	918	8	1.141	3
Opdracht	906	8	1.215	4
Overige bijzondere overeenkomst	1.239	10	1.603	5
<i>Vermogensrecht exclusief verbintenissenrecht</i>	1.018	4	1.419	3
Vermogensrecht	516	4	741	2
Intellectueel eigendom	133	1	181	0
Zakelijke rechten	287	2	391	1
Erfrecht	82	1	106	0
<i>Verbintenissenrecht</i>	1.442	12	2.083	8
Onrechtmatige daad	720	6	989	3
Verzekeringsrecht	202	2	246	1
Overig verbintenissenrecht	520	4	848	4
<i>Faillissementsrecht</i>	3.042	25	8.817	24
Wsnp-zaken	2.506	21	7.488	21
Faillissementsrecht	411	3	1.174	3
Faillissementsrecht dagvaarding	125	1	155	0
<i>Handel overig</i>	943	8	1.605	4
Procesrecht dagvaarding	364	3	465	1
Procesrecht verzoekschrift	85	1	370	1
Rechtspersonenrecht	233	2	300	1
Overige dagvaarding inzake handel	63	1	154	0
Overige verzoekschrift inzake handel	145	1	238	1
Verzet dwangbevel	33	0	37	0
Huurzaak	20	0	41	0
Onbekend	281	2	14.021	40
Totaal	11.879	100	35.503	100

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel B6 Instantie eerdere aanleg 2011 t/m 2014

Instantie eerdere aanleg	Handel (n=35.503)	Familie (n=22.383)	Totaal (n=57.886)
Kanton	30%	4%	20%
Rechtbank	69%	95%	79%
Onbekend	1%	0%	1%
Totaal	100%	100%	100%

Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

Tabel B7 Soort procedure ingestroomde familiezaken 2010 t/m 2014

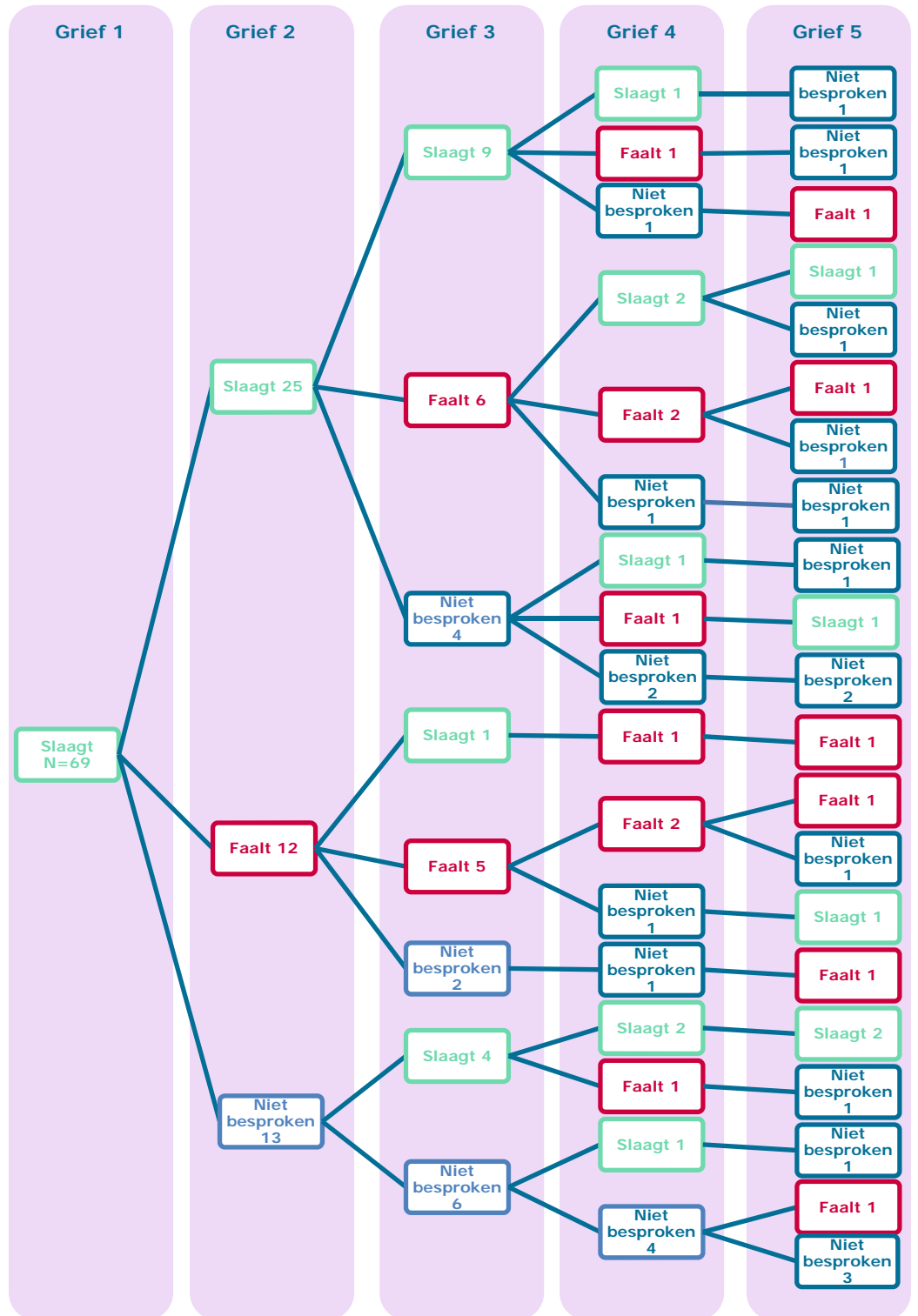
	Handel (n=35.503)	Familie (n=22.383)	Totaal (n=57.886)
Standaardprocedure	88%	98%	92%
Kort geding	9%	1%	6%
Spoed kort geding	3%	1%	2%
Totaal	100%	100%	100%

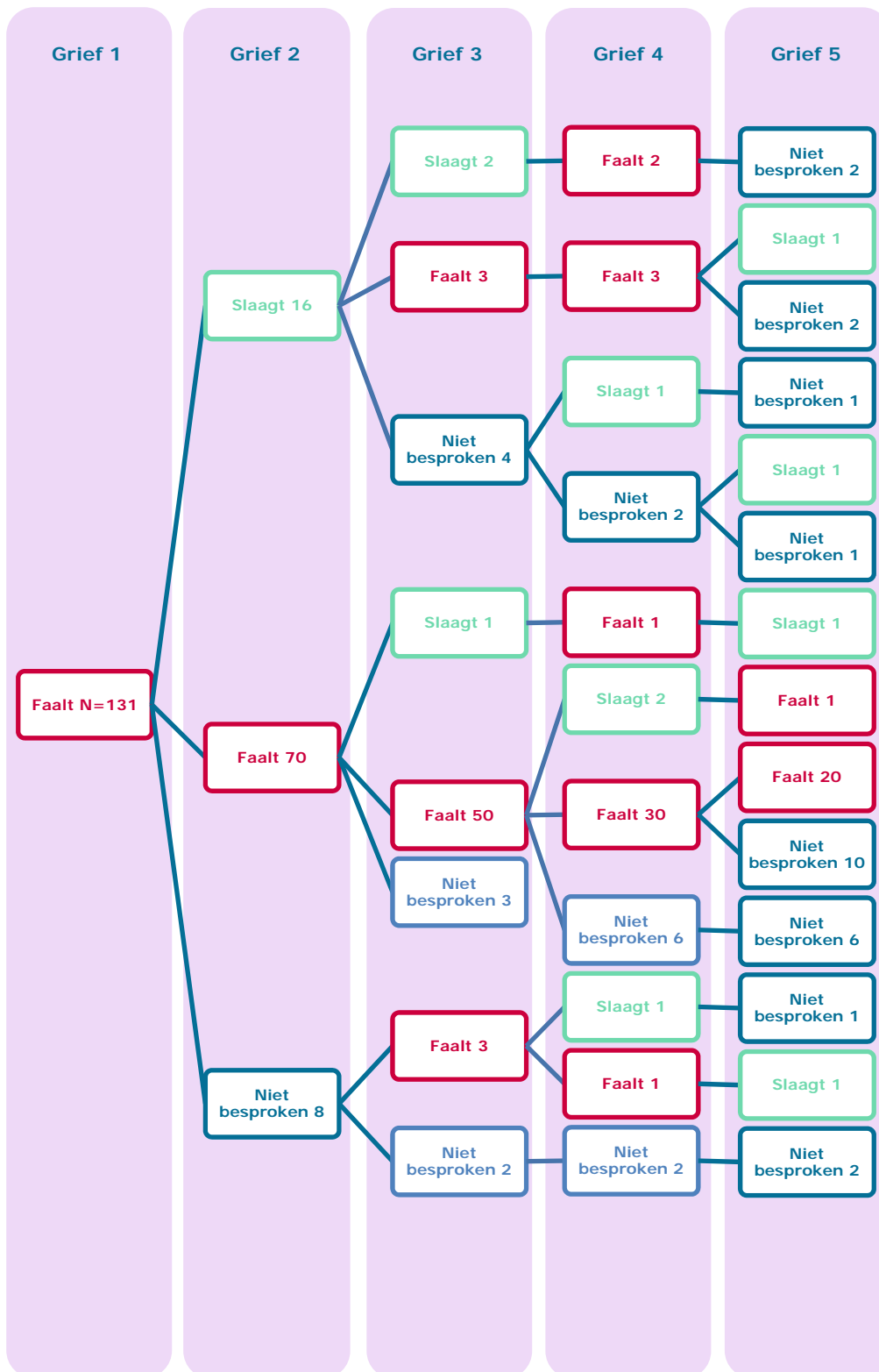
Bron: bestanden Rvdr, bewerking WODC

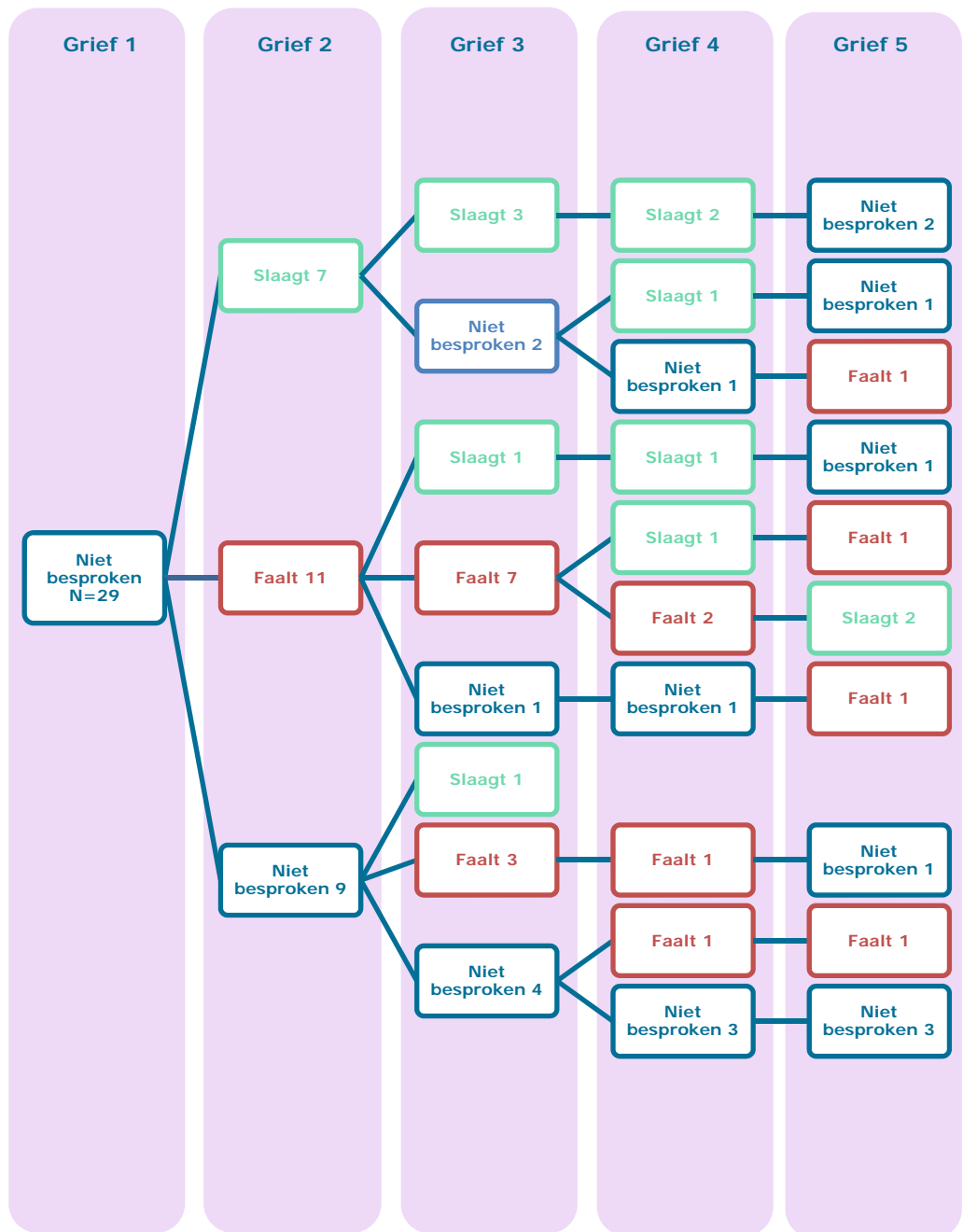
Schema Nederlands vermogensrecht (excl. erfrecht, Boek 4 BW)							
ABSOLUTE OF EXCLUSIEVE RECHTEN: (gelden jegens allen)				RELATIEVE OF PERSOONLIJKE RECHTEN: (vorderingsrechten) (gelden slechts jegens wederpartij)			
GOEDERENRECHT			RECHTEN op VOORTBRENGSELEN VAN DE MENSELIJKE GEEST (gepland voor Boek 9 BW) <i>auteursrecht, octrooir echt, enz.</i>	VERBINTENISSENRECHT (Boek 6 en 7 BW)			
Zakelijke rechten (Boek 5 BW)				Verbintensscheppende overeenkomsten		Verbintenissen uit de wet	
Volledig recht op een zaak <i>eigendom</i>	Beperkt recht op een zaak <i>erfpacht, mandeligheid, opstal, enz</i>	Rechten op (absolute <i>en</i> relatieve) vermogensrechten Dit kunnen ook rechten zijn op vorderingsrechten! <i>aandeel, enz.</i>		Eenzijdige overeenkomst <i>schenking, enz.</i>	Meerzijdige overeenkomst <i>ruil, koop, huur, enz.</i>	Onrechtmatige daad (Boek 6 BW, titel 3)	Rechtmatige daad <i>zaakwaarneming, ongerechtvaardigde verrijking, onver- schuldigde betaling</i>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Vermogensrecht>

Bijlage 4 Grieven

Bijlage 5 Uitkomsten regressieanalyse doorlooptijd in hoger beroep

Model	Ongestandaardiseerde coëfficiënten		Gestandaardiseerde coëfficiënten	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Constante	351,456	20,982		16,751	0,000
Verzoekschriftprocedure	-274,208	27,412	-0,522	-10,003	0,000
Kort geding	-253,963	57,237	-0,202	-4,437	0,000
Deskundige en/of enquête	208,266	37,577	0,260	5,542	0,000
Aanvullend bewijs	91,790	25,448	0,175	3,607	0,000
Tussenvonnissen	161,888	31,889	0,250	5,077	0,000